

II. Przegląd piśmiennictwa

A. Dział prawniczy

1. Prawo karne, proces karny i inne nauki kryminologiczne.

Cybichowski Zygmunt Dr. Prof. Uniwersytetu Warszawskiego, Członek Trybunału Kompetencyjnego: Międzynarodowe prawo karne. Kompetencja sądów do ścigania przestępstw zagranicznych. Warszawa 1927. Wydawnictwo Seminarjum prawa publicznego (państwowego i międzynarodowego) Uniwersytetu Warszawskiego. Nr. 8, str. 145.

Po wstępie, z którego dla kryminologa są szczególnie interesujące ustępy, dotyczące dziejów międzynarodowego prawa karnego (str. 22—32), przedstawia autor problemy, łączące się z kompetencją sądów do ścigania przestępstw zagranicznych, aby następnie przejść do omówienia prawa obowiązującego (francuskiego, austriackiego, niemieckiego, rosyjskiego, wreszcie anglo-amerykańskiego) oraz projektów prawodawczych, a zakończyć stworzeniem w „konkluzjach” (str. 135—141) szeregu (18) tez, wyrażających poglądy autora na problemy przedmiotu i na projekt polski międzynarodowego prawa karnego, uchwalony przez sekcję Komisji Kodyfikacyjnej.

Zdaniem autora wiele jeszcze pokoleń będzie pracowało nad stworzeniem jednolitego międzynarodowego prawa karnego przez ujednastnienie przepisów tego prawa w państwach współczesnych, lecz nauka może już obecnie wskazać zakończenie tej pracy, gdyż (jak podnosi autor) międzynarodowe prawo karne nosi w sobie zarodek śmierci, jest prawem ginącym, bo stopniowo będzie znikająca różność praw, która jest podstawą i racją bytu międzynarodowego prawa karnego.

B e r e z o w s k i Cezary Dr.: O polskim projekcie międzynarodowego prawa karnego. Warszawa 1927. Drukarnia „Gazety Administracji i Policji Państwowej”, str. 29.

Komentując tekst polskiego projektu międzynarodowego prawa karnego (t. j. te artykuły projektu przygotowawczego części pierwszej kodeksu karnego, uchwalonego w trzecim czytaniu przez Sekcję prawa karnego Komisji Kodyfikacyjnej, które mówią o terytorjalnym i osobowym zakresie mocy obowiązującej ustawy karnej; są to art. 3—8, umieszczone w rozdziale I) rozpatruje autor stosunek projektu do poszczególnych zagadnień międzynarodowego prawa karnego, w szczególności do: ustalenia miejsca przestępstwa, zasad terytorjalności, osobowości, ochrony i światowości oraz niektórych zagadnień z międzynarodowego prawa procesowego karnego.

Powyższe rozważania skłaniają autora do konkluzji krytycznej w stosunku do polskiego projektu.

W r ó b l e w s k i Bronisław, Prof. Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie: Prawo karne a moralność. Szkoła humanistyczna prawa karnego. Warszawa. Bez daty. Drukarnia „Gazety Administracji i Policji Państwowej”, str. 33.

Autor zajmuje się doktryną szkoły humanistycznej, t. j. nowem pod pewnemi względami ujęciem zagadnień prawa karnego. Jest to świeży produkt włoskiej myśli kryminologicznej. Organem szkoły jest redagowane przez Vincenzo Lanza czasopismo „La Scuola penale umanista” (od roku 1923). Punktem wyjścia dla rozważań kryminologicznych tej szkoły jest odrzucenie obserwacji zewnętrznych, na których opiera się pozytywizm fizjologii i antropologii kryminalnej, a przyjęcie samoobserwacji jako zasadniczej i jedynej metody do poznania faktów psychicznych, w których dziedzinie leży geneza i rzeczywistość przestępstw kryminalnych. Przyznanie samoobserwacji takiej wybitnej funkcji uzasadnia doktryna humanistyczna tem, że świadomość człowieka nie pozostaje bierną ani obojętną w stosunku do określonych faktów; jedne z nich budzą odrazę, drugie sympatję, odpowiednio do tego przeżywa dana jednostka niegodzenie się z faktem lub godzenie się nań. Ponieważ niegodzenie względnie godzenie się są treścią każdego sądu moralnego, a powstają również przy zetknięciu się z przestępstwem, wynika z tego, że przestępstwo jest zawarte w świecie zjawisk moralnych. Uczucia, wywołane wiadomością o popełnieniu przestępstwa, wyróżniają się żywością.

gwałtownością, stanowią gniew moralny jako najsilniejszy przejaw niegodzenia się, związanego z faktami, które naruszają warunki życia społecznego. O przestępstwie decyduje zatem moment moralny, a nie strach, na którym opierają się teorie obrony społecznej. Uważanie danego czynu za przestępstwo jest rzeczą wtórną; każde przestępstwo gwałci uczucie moralne, zanim jeszcze stanie się pogwałceniem prawa karnego; geneza przestępstwa leży w stanach uczuciowo moralnych, którym prawo karne nadaje swoistą formę. Ponieważ uczucia moralne są jedyną przesłanką do uznania określonego postępowania za przestępne, należy uznać za przestępstwo samobójstwo, ponieważ wywołuje głęboki wstrząs moralny, nadto należy uważać pozbawienie życia za przestępstwo zupełnie niezależnie od powodów, które je spowodowały, a przekreślić instytucje wyższej konieczności i obrony koniecznej jako wyrazy egoizmu i zemsty.

Z powyższych założeń wysnuwa szkoła humanistyczna szereg dalszych wniosków co do odpowiedzialności karnej i kary. Kara ma być albo prostem i bezpośrednim wychowaniem tego, kto popełnił przestępstwo, albo też nie ma racji bytu. Należy usunąć system celkowy i bezterminowe ciężkie więzienie, a położyć nacisk na wychowawczą organizację pracy w więzieniach.

Po przedstawieniu tez szkoły humanistycznej przystępuje Prof. Wróblewski do oceny ich wartości. Zaznaczając z góry, że w tezach jest sporo rzeczy wątpliwych, bądź nieudowodnionych, bądź pomieszanych wskutek nieuwzględnienia wymagań metodologicznych (co jest związane z założeniami szkoły, zaczerpniętymi z dziedziny etyki), określa autor szkołę humanistyczną jako kryminalno-polityczny system, wyprowadzony ze swoistej racjonalizacji kar i podstaw karania, jako zwrot ku koncepcji pedagogicznej posiłkującej się karą kryminalną jako środkiem wychowawczym. Natomiast nie daje bynajmniej szkoła humanistyczna teoretycznego rozwiązania zagadnień kryminologicznych.

Świda Witold Dr.: *Przestępstwo zarażenia chorobą weneryczną w polskich projektach kodeksu karnego*. Warszawa 1927. Drukarnia „Gazety Administracji i Policji Państwowej”, str. 20.

Autor, o którego poprzedniej pracy („*Pojedynek z stanowiska polityki kryminalnej*”. Wilno 1927) pisałem w zeszycie czwartym rocznika 1927 „*Ruchu*”, rozpatruje problem na tle li-

teratury naukowej, nawiązuje do wydanej w ubiegłym roku ustawy niemieckiej w tym przedmiocie, wreszcie zestawia i rozważa brzmienie dotyczących przepisów w przyszłym polskim kodeksie karnym w odrębnym układzie Prof. Makowskiego i Prof. Makarewicza.

Popiel Franciszek Dr.: Obrońca i tegoż stanowisko według projektu ustawy postępowania karnego, przyjętego przez Komisję Kodyfikacyjną Rzpl. Polskiej w dniu 28 kwietnia 1926. Warszawa, Hoesick, 1927, str. 123.

Autor twierdzi, że projekt traktuje fachową obronę jako instytucję, której nie można udzielić pełnego zaufania, i że projekt zaznacza tę nieufność w szeregu przepisów. Zdaniem autora przepisy te będą zarzewiem dysharmonii między głównymi aktorami procesowymi, jakimi są: sędzia, prokurator i obrońca, i utrudnią w praktyce wykrycie prawdy, a temsamem wydanie sprawiedliwego wyroku.

Janusz W. Dr. med., Prymarjusz-prosektor Zakładu Kulparowskiego: Kremacja czyli pogrzebowe spalanie zwłok oraz obecny jej stan na Zachodzie. Nakładem autora. Skład główny: Gubrynowicz i Syn, Lwów 1927, str. 43.

Kremacja ma olbrzymią literaturę. Rozpatrywano ją z punktu widzenia religijnego, obyczajowego, lekarskiego i t. d. W tem miejscu trzeba wysunąć na pierwszy plan rozważania kryminologiczne, które każą wypowiedzieć się przeciw kremacji, ponieważ unicestwia ona dowody rzeczowe przestępstwa.

Wachholz Leon Prof. Dr.: Alkoholizm a przestępstwo. Kraków 1927. Nakładem Centrali Kół Abstynenckich Młodzieży, str. 16.

Alkoholologia : Książka podręczna dla walczących z alkoholizmem. Opracowanie zbiorowe: Dyr. Br. Duchowicza (Lwów), Prof. Dra P. Gantkowskiego (Poznań), Dyr. Dra R. Herco d'a (Lozanna), M. Hornowskiej (Warszawa), Prof. Dra K. Kleckiego (Kraków), Prof. Dra R. Radziwiłłowicza (Wilno). Pod redakcją Prof. Dra R. Radziwiłłowicza. Warszawa 1928. Nakładem Polskiego Towarzystwa Walki z Alkoholizmem, str. 186.

Artykuł Prof. Wachholza przedstawia treść jego wykładu (spisanego przez asystenta Wróblewskiego), poświęconego

kwestji genetycznego związku między alkoholizmem i przestępczością. Z wydawnictwa zbiorowego „Alkoholologii” najważniejsze są dla kryminologa rozdziały, dotyczące psychologii i psychopatologii alkoholizmu¹⁾ (str. 95—126), bo pozwolą zrozumieć podmiotową stronę działania alkoholika i oświetlają kwestję spostrzeżeń zmysłowych alkoholika, co uchroni sędziego od błędu przy ocenie zeznań, następnie rozdziały o leczeniu alkoholików²⁾ i o alkoholizmie jako zagadnieniu wychowania moralnego³⁾, bo łączą się z problemem prewencji jako zagadnienia kryminologicznego.

W i t w i c k i Władysław. Psychologia dla użytku słuchaczy wyższych zakładów naukowych. Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Bez daty. Tom II., str. 416.

O pierwszym tomie tego dzieła pisałem w zeszycie czwartym rocznika 1926 „Ruchu” (str. 775). Obecnie wydany tom jest ukończeniem dzieła i zawiera wiele materiału doniesłego dla kryminologa, w szczególności rozdziały o wpływie uczuć na sądy (str. 55—62), o patologii życia uczuciowego (str. 62 do 68), o objawach woli (str. 289—322), o charakterach i temperamentach (str. 322—354), wreszcie obszerny ostatni rozdział, mieszczący wiadomości z psychologii.

M a ć k o Józef Dr.: Prostytucja. Nierząd. Handel żywym towarem. Pornografia. Ze stanowiska historii, etyki, higieny i prawa. Wstęp napisał Dr. W. Chodźko, członek Komitetu Higieny Ligi Narodów oraz Międzynarodowego Urzędu Higieny w Paryżu, b. Minister Zdrowia Publicznego, Dyrektor Państwowej Szkoły Higieny i Prezes Polskiego Komitetu walki z handlem kobietami i dziećmi. Warszawa 1927. Nakładem Polskiego Komitetu walki z handlem kobietami i dziećmi. Główny skład: Warszawa, ul. Jasna Nr. 11., str. 464.

Ścisły związek prostytucji z zagadnieniami kryminologicznymi zaznaczyłem już, pisząc o książce W. Zaleskiego „Prostytucja powojenna w Warszawie” (w zeszycie czwartym rocznika 1927 „Ruchu”, str. 740). Tam podałem również dotyczącą literaturę naukową. Książka obecnie omawiana daje

¹⁾ Pióra Prof. Radziwiłłowicza.

²⁾ Pióra Prof. Gantkowskiego.

³⁾ Pióra Marji Hornowskiej.

przegląd zagadnień, związanych z prostytutką, oraz uwypukla konsekwencje, jakie wynikają z (takiego lub odmiennego) ustosunkowania się społeczeństwa do prostitucji.

W wstępie zaznacza Dr. Chodźko, że problem seksualno-etyczny jest zagadnieniem zasadniczym w życiu jednostki i w życiu społeczeństw, gdyż z pierwiastka seksualno-etycznego wywodzi się wiele innych ważnych zagadnień natury społecznej; jednym z ważnych punktów tego problemu jest prostytutka, którą tolerowano do końca ubiegłego stulecia, natomiast walczono z jej ofiarami, t. j. prostytutkami; dopiero abolicjonizm wydał walkę prostytutce i stał się ośrodkiem żywotnej akcji. Zwycięstwo abolicjonalizmu w Lidze Narodów należy (zdaniem Dra Chodźki) do najbliższych dni.

Autor poprzedza książkę krótką przedmową, w której zaznacza szczególne trudności jej napisania, zwłaszcza mozolne poszukiwanie źródeł oraz krótki termin wykończenia książki; dlatego określa swe dzieło jako wysiłek, wynikły z obowiązku moralnego i żywego głosu sumienia. Tem usprawiedliwia, że publikuje to, „o czym się nie mówi”.

Książka dzieli się na następujące działy: rozdział pierwszy zajmuje się historią powszechną prostytutki i przedstawia ją kolejno w starożytności (Babilon, Egipt, Palestyna, Grecja, Rzym i pierwsze wieki chrześcijaństwa), w średnich wiekach (Germanja i Niemcy, Galja i Francja, Anglja, Włochy), w czasach nowożytnych (Niemcy, Austria, Francja, Włochy, Polska).

Rozdział drugi poświęcony jest historii naturalnej prostytutki, w szczególności przedstawieniu jej istoty i formy, warunków sprzyjających, przyczyn wewnętrznych (patologia i psychopatologia seksualna), przyczyn zewnętrznych oraz skutków (choroby weneryczne).

Rozdział trzeci przedstawia zasady reglamentacji policyjnej oraz analizę programu Federacji Abolicjonistycznej z punktu widzenia przykazań reglamentarzystów.

Rozdział czwarty daje przegląd metod nadzoru nad prostytutką w krajach europejskich, amerykańskich i egzotycznych.

W rozdziale piątym widzimy stosunek przepisów prawnych do różnych form nierządu.

W dalszych rozdziałach omawia autor historję i ideologję abolicjonizmu, metody walki z prostytutką w krajach abolicjonistycznych (Szwecja, Norwegja, Danja, Anglja, Francja, Niemcy, Czechosłowacja, Rosja Sowiecka, Holandja, Szwajcaria,

Jugosławja), ewolucję ruchu abolicjonistycznego w Polsce oraz sposoby walki z prostytutką i chorobami wenerycznymi w Polsce (statystyka, przepisy, ostatnie projekty ustaw), akcję międzynarodową w sprawie handlu żywym towarem i takąsamą akcję w sprawie pornografii.

Wyczerpujący wykaz literatury przedmiotu (str. 455 do 464 — łącznie przeszło 270 pozycji) ułatwia kontrolę pracy autora i zapoznanie się z literaturą monograficzną.

Revue Pénitentiaire de Pologne. Revue criminologique et pénitentiaire, dirigée par M. Edward Neymark, Membre du Conseil de Direction du Groupe Polonais de l'Association Internationale de Droit Pénal, Sous-Chef du Bureau Pénitentiaire au Ministère de le Justice. La Revue paraît en langue française 2 fois par an. Pologne — Varsovie. Janvier — Juillet 1927, str. 96. Janvier 1928, str. 148.

Dotychczas wydane zeszyty mieszczą obfitą treść: szereg artykułów naukowych, sprawozdawczych oraz komunikaty informacyjne. W szczególności należy wymienić:

Prof. Saldana (Madryt). La nouvelle philosophie pénale.

Prof. Rappaport. Les tendances unitaires du droit pénal moderne.

Edward Neymark. Les principes du recrutement du personnel de l'Administration pénitentiaire.

Tensam. Les prisons en Pologne.

Prof. Altaville (Neapol). La classification des délinquants dans le nouveau projet du code pénal italien.

Prof. Givanovitch (Belgrad). La légitime (ou nécessaire) défense.

Dalszą treść stanowią wiadomości o toczących się (w Polsce i zagranicą) pracach kodyfikacyjnych, sprawozdania z kongresów, bardzo obszerne sprawozdanie z międzynarodowej konferencji przedstawicieli Komisji Kodyfikacyjnych w zakresie prawa karnego (Warszawa — listopad 1927), wreszcie notatki bibliograficzne.

Redakcja skupiła w nowym czasopiśmie bardzo poważne nazwiska naukowe, a wszechstronna treść informacyjna daje przegląd tego, co się dzieje na terenie myśli kryminologicznej. Artykuł p. Neymarka o więzieniach w Polsce oddał niewątpliwie wielkie usługi propagandzie polskiej zagranicą, bo jest rzeczowem unicestwieniem stawianych wielokrotnie w prasie zagranicznej zarzutów pod adresem polskiego więziennictwa.

W anneksach podano ogólne wiadomości o wspomnianej powyżej międzynarodowej konferencji oraz rezolucje tam uchwalone.

Robert Henri, de l'Académie Française, ancien bâtonnier.
Les grands procès de l'histoire. V-e série. Ouvrage orné de 40 illustrations. Paris. Payot. 1926, str. 256.

O poprzednich serjach tego wydawnictwa wspomniałem w zeszycie drugim rocznika 1925 (str. 471) oraz w zeszycie drugim rocznika 1926 (str. 316) „Ruchu”. Tom ostatnio wydany obejmuje następujące causes célèbres: Racine et La Duparc. La Duchesse Du Main. Le Régent et le Palais — Royal. Les système de Law. Cartouche.

Avant-projet de code pénal tchécoslovaque.
1926. Traduction française éditée par l'Association Tchécoslovaque de droit pénal. Edition „Orbis” Prague, stron 111 + 268.

Powyższy projekt rozesłano w grudniu 1927 z listem Prof. Miricki (Praga) celem zainteresowania nim naukowego świata kryminologicznego. Część pierwsza (str. 111) obejmuje tekst projektowanej ustawy, część druga (str. 268) jest exposé des motifs.

Ruch kodyfikacyjny na polu prawa karnego objął obecnie cały szereg państw. Kodyfikuje nie tylko Polska, która musi dążyć do usunięcia anormalnego zjawiska istnienia obok siebie kodeksów dzielnicowych, i nie tylko Czechosłowacja i Jugosławia, które mają zrozumiałą ambicję młodych państw, aby stworzyć własne ustawy, lecz także Włochy, Hiszpanja, Grecja, Rumunia i Niemcy. Wobec tego musi się stwierdzić, że nasuwająca się od dziesiątków lat siłą konieczności ogólna reforma prawa karnego przeszła z walki szkół i fermentu dyskusji w stadium poważnej realizacji. Powszechność prac kodyfikacyjnych świadczy, że nie rozchodzi się o nową, ulepszoną redakcję ustawy, lecz o śmiały i olbrzymi krok naprzód, o przekreślenie dawniej czczonych wartości, których kult wynikał z sugestji konstrukcji prawnej z pominięciem obserwacji ludzi i życia, a stworzenie nowych wartości. W związku z tem stwierdzeniem nasuwa się jedna uwaga, a zarazem obawa. Chwila wejścia w życie nowej ustawy karnej jest niedaleka, a różnica horyzontów obecnej i przyszłej ustawy jest co do ujęcia problemów przestępstwa i kary bardzo wielka. Dlatego byłoby niewątpliwie pożyteczne, gdyby ad-

ministracja sądownictwa oraz władze prokuratorskie zechciały już obecnie informować sędziów i prokuratorów o kierunku prac kodyfikacyjnych, w szczególności o tem, w czym ustosunkowanie się nowej ustawy do przestępstwa będzie wyraźnie odbiegało od norm obecnych. Obecny stan prac kodyfikacyjnych pozwala na to, mimo że niema jeszcze ustalonego tekstu, bo wiele problemów (np. usamodzielnienie udziału itp.) jest poza obrębem dyskusji. Obawiam się, że w razie odłożenia tej pracy informacyjnej do czasu między ogłoszeniem a wejściem w życie ustawy włoży się na personel sędziowski i prokuratorski ciężar zbyt wielki, bo rozłożony na stosunkowo krótki okres czasu, w ciągu którego nie będzie można oczywiście odciążyć sądów i prokuratur bez obawy zastoju w wymiarze sprawiedliwości.

Heindl Robert Dr., Geh. Rat.: Der Berufsverbrecher. Ein Beitrag zur Strafrechtsreform. 2. Aufl. Berlin 1926. Pan-Verlag, Rolf Heise, str. 560.

Książka powstała z rozważań autora, czy projekt niemieckiej ustawy karnej może spełnić cele, wytknięte w uwagach wstępnych memoriału rządowego, między którymi na pierwszy plan wysuwa się (jak to memoriał wyraźnie zaznacza) konieczność zabezpieczenia społeczeństwa przed przestępcami nałogowymi. Autor pomija przytem z umysłu teoretyczne rozważania, a oświeśla jedynie praktyczną stronę zabezpieczenia, przyczem opiera się na spostrzeżeniach, jakie poczynił w toku podróży po Europie, Ameryce, Australji i Oceanji, badając wszędzie problem niepoprawnych przestępców.

Te badania doprowadziły go do wniosku, opartego głównie na niepowodzeniach francuskiej polityki deportacyjnej, że w stosunku do omawianego typu przestępców należy zgóry wykluczyć łudzenie się, jakoby było możliwe osiągnięcie poprawy, że zatem cały nacisk należy położyć na trwałe unieszkodliwienie takich przestępców, co da się osiągnąć tylko przez ich dożywotnie internowanie, które obok znaczenia kryminologicznego ma jeszcze i to dalsze, że powoduje milionowe oszczędności państwa w zakresie etatu policyjnego i etatu sprawiedliwości. Jako dowodu używa autor cyfr statystyki kryminalnej Australji, gdzie po wprowadzeniu dożywotniego internowania ciężkie wypadki przestępczości spadły w ciągu trzech lat do połowy (str. 393). Przeciwników swej tezy, których głosy zaważyły przy tworzeniu projektu

niemieckiego i spowodowały zbyt łagodną (zdaniem autora) redakcję przepisów dotyczących niepoprawnych przestępców, nazywa autor nastrojowcami bez poczucia odpowiedzialności, który zaprzepaszcza instytucję zabezpieczenia.

Praca jest owocem olbrzymiego wysiłku i dotyczy najważniejszego (obok spraw nieletnich) problemu kryminologii. Argumenty autora są niewątpliwie bardzo ważne, lecz nie mógłbym przyłączyć się bez zastrzeżeń do jego tezy. Nawet wobec niemożności osiągnięcia poprawy nie można wykluczyć, że przestępca przestanie być niebezpiecznym dla społeczeństwa po pewnym czasowym okresie internowania, gdy wiek złamie jego energię i odejmie mu potrzebną do przestępstwa sprawność fizyczną i gdy upływ czasu rozerwie jego związek z towarzyszami przestępczego zawodu. Dlatego (odwracając jedną z konkluzyj autora) musiałbym uznać dożywotnie internowanie jako regułę za niepotrzebne obciążenie budżetu państwowego.

Stosunki w francuskich koloniach deportacyjnych przedstawione są w świetle jaskrawo ujemnem.

T e n s a m: System und Praxis der Daktyloskopie und der sonstigen technischen Methoden der Kriminalpolizei. Dritte, neu bearbeitete und vermehrte Auflage. Mit 21 Bildertafeln und 905 Abbildungen im Text. Berlin und Leipzig 1927. Walter de Gruyter & Co., str. 779.

Autor przedstawia całokształt wiedzy w zakresie tematu. Od historii daktyloskopii, zaczynając od czasów przedchrystusowych, przechodzi do fizjologicznych podstaw daktyloskopii, potem do technicznych metod zdejmowania odcisków, ich klasyfikacji i rejestracji, do poszukiwania odcisków na miejscu czynu, rozważa inne możliwości zastosowania daktyloskopii (na dokumentach legitymacyjnych lub zamiast podpisu, w medycynie celem zapobiegania nadużyciom przy otrzymywaniu świadectw lekarskich), wreszcie omawia inne (poza daktyloskopią) metody identyfikacji przestępców (signalement, fotografię, album przestępców, antropometrię, fotografię promieniami Roentgena, chejrowenoskopię, geometryczną identyfikację fotografii, kranjografię, metodę Capdeville'a, opartą na badaniu oczu, odontometrię i prosometrię), a zamyka książkę rozdziałami obejmującymi organizację służby rozpoznawczej, uwagi prawne i ostateczne konsekwencje, wysnute z zebranego materiału.

Wobec rozmiarów książki ma wielkie znaczenie skorowidz alfabetyczny (str. 762—779), zestawiony z drobiazgową dokładnością.

Wykaz literatury obejmuje 949 pozycji.

Lenz Adolf Dr., Professor an der Universität Graz, Vorsteher des kriminologischen Institutes: Grundriss der Kriminalbiologie. Werden und Wesen der Persönlichkeit des Täters nach Untersuchungen an Sträflingen. Mit 51 Textabbildungen. Wien, Springer, 1927, str. 252.

Autor (poprzednio profesor prawa karnego w Czerniowcach) stworzył w Grazu po objęciu tamże katedry i Instytutu kryminologicznego osobne seminarjum „biologii kryminalnej” dla pogłębienia studiów nad osobowością przestępcy. Seminarjum to istnieje od r. 1923; sprawozdanie z jego działalności umieścił Lenz w r. 1925 w czasopiśmie Aschaffenburga („Monatsschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform”). Niniejsza praca dokonana jest na podstawie badań w więzieniach. Zamiarem autora było ugrupować w system założenia nauki o osobowości w filozofji, medycynie i prawie i zastosować je do przestępcy. Przestępca staje się przytem punktem centralnym rozważań, natomiast przestępstwo ujmuje się jako aktualizację fizyczno-psychicznej potencjonalności pod wpływem świata zewnętrznego. Ujęcie kryminalno-biologiczne różni się od kryminalno-psychologicznego tem, że pierwsze czyni przedmiotem obserwacji całość objawów życia, tak fizycznych, jak psychicznych, dla poznania ewolucji i istoty osobowości. Osobowość tę pojmuje się jako całość odziedziczonych i nabytych dyspozycji i struktur. Z niej wynika przestępstwo jako przeżycie przestępcy w zakresie rozwoju życia jednostki. Na tej podstawie podaje autor (str. 20) określenie biologji kryminalnej, że jest to ujęta w logiczny system nauka o osobowości sprawcy i o jego przestępstwie jako indywidualnem przeżyciu. Temu określeniu odpowiada układ książki, gdzie znajdujemy dwa działy zasadnicze: pierwszy traktuje o powstawaniu osobowości pod wpływem dziedziczności i toku życia i przedstawia istotę osobowości, natomiast drugi zajmuje się czynem kryminalnym jako produktem „nastawienia” osobowości.

Książka jest znamienym dowodem, że studjum karne współczesne oddala się coraz więcej od innych działów prawa wskutek wciągania w orbitę swych rozważań momentów

przyrodniczych i społecznych, na co zwracałem już kilkakrotnie uwagę w poprzednich rocznikach „Ruchu”.

Prof. Dr. Józef Jan B o s s o w s k i (Poznań).

- B. Wiktor i Z. Józef: Repetytorjum egzaminacyjne procedury karnej. Warszawa, „Pomoc Szkolna”, 1927, 80 str., 2,50 zł.
- Belmont L.: Konieczność, przypadek czy wolna wola. Powieść filozoficzno-kryminalna. Warszawa, Biblioteka Dzieł wyborowych, 1927, 424 strony.
- Bilan Wł.: Sfałszowany testament (po śp. Tyschowskim). Z cyklu „Wielkie procesy”. Warszawa, Rój, 1927, 48 str., 0,30 zł.
- Ciślak J.: Oszustwo, choroba i łatwowierność. Katowice, 1927, 16 str.
- Dalewski J. i Dorożyński J.: Jak się bronić w sprawach karno-administracyjnych. Warszawa, Zakł. Graf. Polskiego Tow. Wydaw., 1927, 52 str., 2 zł.
- Głos Ligi Obrony praw człowieka i obywatela w sprawie więźniów politycznych. Warszawa (skonfosa), str. 8.
- Grzywo-Dąbrowski W.: Dzieciobójstwo z punktu widzenia prawnego i sądowo-lekarskiego. Warszawa, „Gazeta Adm. i pol. państw.”, 1927, str. 38.
- Hirschfeld M.: Seksualizm i kryminalistyka (tłum. L. Belmont). IX wyd. Stanisławów, Renaissance, 1927, str. 167, 5,50 zł.
- Hofmokr-Ostrowski W.: Czary w Wieliszewie. Warszawa, Dom książki polskiej, 1927, str. 159.
- Hofmokr-Ostrowski W.: Moje obrony warszawskie. Warszawa, „Forum”, 1926, str. 100.
- Hofmokr-Ostrowski W.: Osiem głosów. Warszawa, „Prasa”, 1927, str. 40, 2 zł.
- Hofmokr-Ostrowski W.: Trylogia męczeństwa, cz. III. Warszawa, Dom książki polskiej, 1927, str. 183.
- Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Sekcja prawa karnego, T. IV, zes. 1. Warszawa, wyd. urzęd. Kom. Kodyf., 1927, stron 44.
- Knopping Prof.: Samobójstwo wśród żydów. Lwów, Goldman, 1927, stron 16.
- Koranyi K. Dr.: Czary w postępowaniu sądowym (szkic prawno-etnologiczny). Lwów, Tow. Ludoznawcze, 1927, str. 16.
- Kutrzeba St.: Dawne polskie prawo sądowe w zarysie. I Prawo karne. II Postępek sądowy, wyd. II.
- Langrod J.: W poszukiwaniu nowych form ochrony czci. Lwów, 1927.
- Lubodziecki St.: Rosyjskie sądownictwo wojskowe Tow. Wiedzy Wojskowej. Warszawa, 1927, str. 37.

- Maćkowiak M.: Podręcznik dla organów policyjnych i śledczych. Szamotuły, Kawaler, 1926, str. 98.
- Makowski W. i Makarewicz J.: Repetytorjum prawa karnego na podstawie wykładów uniwersyteckich z dodaniem skrótu w formie pytań egzaminacyjnych, opracował W. Br. Warszawa, „Wajner, 1927, str. 116.
- Nelken J. Dr.: Orzeczenia sądowo-lekarskie. Warszawa, Lekarz wojskowy, 1927, str. 271.
- Rafacz J.: Wstęp do dawnego polskiego prawa sądowego i dawne polskie prawo karne, wyd. II, Warszawa, Sekcja Wydawnicza „Zjednoczenia Litografów, 1927, 52 str.
- Reinhold J. Prof.: Nowela o warunkowem zawieszeniu kary. Kraków, Gebethner i Wolff, 1926, str. 19.
- Projekt przygotowawczy części ogólnej kodeksu karnego, Warszawa, „Gazeta Sądowa Warszawska”, 1926, str. 24.
- Sejfulina L.: Małoletni przestępcy, Moskwa, „Trybuna”, 1927, str. 62, 0,40 rb.
- Sochacki J.: Przeciw wydaniu sądom 5 aresztowanych postów Hromady i N. P. Ch. (skonfiskowane). Warszawa, nakł. aut., 1927, str. 20.
- T. M.: Zabójstwo pułk. Sudiejkina, szefa petersburskiej policji śledczej. Warszawa, „Rój”, 1927, str. 64, 0,30 zł.
- Ustawa karno-skarbowa z dn. 3. 8. 1926. Poznań—Warszawa, Wyd. Wiadom. Gminnych, 1927, str. 214.
- Ustawa karna skarbowa: Kraków, Przegląd Sądowy, 1926, str. 51.
- Wróblewski Br.: Zarys polityki kryminalnej. Wilno, 1928, str. 107
- Zajączkowski J. P.: Tajniki szpiegostwa niemieckiego. Warszawa, Rój, 1927, str. 64, 0,30 zł.
- Zbiór orzeczeń Sądu Najwyższego, orzeczeń Izby II-giej (karnej), Półroczne 1-sze, 1925 r. Warszawa, Druk. Państw., 1927, str. 268.

Czasopisma: Zion L.: Orzecznictwo dyscyplinarne a nadzór ministerjalny (Czasopismo Adwokatów polskich, Nr. 7. 1927). — Kręglewski J.: O niezawisłości sędziów niezawodowych w sądach karnych (Czasopismo Adwokatów polskich — Dział Województw Zachodnich, Nr. 6. 1927). — Wolter Dr.: Zbieg przestępstw (ustaw) w projekcie kod. kar. polskiego i niemieckiego (Czasopismo prawn. i ekonomiczne Nr. 24, str. 233). — Dworzak L.: Sędzia karne (Czasopismo sędziowskie Nr. 1—2. 1927). — Kowalski K.: Kilka uwag o sądownictwie karnem (Czasopismo sędziowskie Nr. 3—4, 6—7. 1927). — Piotrowski R.: Projekt Rozp. Prezyd. Rzplitej o zamianie aresztu zastępczego wymierzonego w miejsce grzywny na obowiązek pracy (Czasopismo sędziowskie Nr. 3—4. 1927). — Łaniewski A.: Czy naruszenie zarejestrowanego znaku towarowego ma być ścigane w drodze oskarżenia publicznego czy prywatnego (Czasopismo sędziowskie Nr. 1—2. 1928). — Cybichowski L. Prof.: Kompetencja.

sądów do ścigania przestępstw zagranicznych (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 2. 1927). — Borowski W.: Pozbawienie życia przez nieostrożność (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 2. 1927). — Neymark E.: Polski Instytut kryminologiczny (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 2. 1927). — Grzywo-Dąbrowski W.: Zabójstwo czy wypadek kolejowy (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 2. 1927). — Saldanja Q.: Nowa filozofja prawa karnego (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 3. 1927). — Chodkiewicz K.: Zabobon a przestępstwo (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 2. 1927). — Czałczyński K.: Przestępstwa urzędnicze właściwe w projektach kodeksu karnego polskiego (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 2. 1927). — Wisznicki Br.: Zniewaga i gwałt na osobie policjanta na terenie mocy obowiązującej kodeksu z 1903 r. (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 4. 1927). — Czerwiński St.: O dopuszczalności tymczasowego wykonania wyroków sądu policji w sprawach o niezachowanie przepisów sanitarnych (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 5. 1927). — Marczewski A.: Polskie prawo prasowe (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 5. 1927). — Rudnicki K.: Przedterminowe zwolnienie więźniów (Gaz. Administracji i Policji państwowej Nr. 5. 1927). — Wisznicki B.: Przestępstwa przeciwko państwu według projektów polskich kodeksu karnego (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 6. 1927). — Grzywo-Dąbrowski: Dzieciobójstwo z punktu widzenia prawnego, sądowo lekarskiego (Gazeta Administracji i policji państwowej, Nr. 6. 1927). — Wróblewski Br.: Prawo karne a moralność (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 7. 1927). — Wolter Wł.: Kilka uwag o prawie prasowem (Gazeta Administracji i policji państwowej Nr. 7. 1927). — Borowski Wł.: Przestępstwa przeciwko czci (Gazeta Administracji i policji państwowej Nr. 7. 1927). — Chodkiewicz K.: Zmierzch portretu pamięciowego (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 7. 1927). — Czerwiński St.: Gabinet Ekspertyzy Naukowo-sądowej (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 9. 1927). — Wróblewski Br.: Przedmiot ochrony przy przestępstwach religijnych w projektach polskiego kodeksu karnego (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 9. 1927). — Berezowski C.: O polskim projekcie międzynarodowego prawa karnego (Gaz. Administracji i Policji państwowej Nr. 9. 1927). — Sołtan N.: Zasada celowości i legalności w prokuraturze (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 9, 10. 1927). — Neymark E.: Kwestja unifikacji prawa karnego (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 10. 1927). — Czałczyński K.: Przekupstwo w projektach kodeksu karnego polskiego (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 10. 1927). — Glaser St.: Nowa ustawa francuska o wydawaniu przestępców (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 10. 1927). — Zylwicz M.: Wpływ recydywy na wzrost przestępczości na terenie m. st.

Warszawy (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 10. 1927. — Świda W.: Przestępstwa zarażenia chorobą weneryczną w polskich proj. kodeksu karnego (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 11. 1927). — Neymark E.: Nieletni przestępcy w Polsce (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 11. 1927). — Sołtan N.: Zakres działalności w prokuraturze (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. II. 1927). — Neymark E.: Kwestja unifikacji zasad prawa karnego (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 12. 1927). — Wróblewski M.: Nauczanie więźniów ze stanowiska polityki kryminalnej (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 12. 1927). — Borowski W.: Odmowa okazania pomocy lekarskiej (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 12. 1927). — Neymark G.: Dobór personelu administracji penitencjarnej (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 12. 1927). — Chodkiewicz K.: Sztuczki przestępców (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 12. 1927). — Sołtan N.: obowiązki i prawa prokuratora (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 12. 1927). — Wróblewski Br.: Praca więźniów ze stanowiska polityki karnej (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 1. 1928). — Locard E.: Jak się rekrutuje armja przestępców (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 1. 1928). — Baudouin de Cortenay-Grzegorzewska: Stanowisko prawa względem strajków (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 2. 1928). — Czarnecki L.: Domy nierządu i ściganie ich z art. 528 ros. K. K. (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 2. 1928). — Czałczyński K.: Przedterminowe uwolnienie na tle zbiegu kar (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 2. 1928). — Locard: Apasz i jego zwyczaje (Gazeta Administracji i Policji państwowej Nr. 2. 1928). — Sołtan N.: Koni o mowie oskarżającej (Gazeta Administr. i Policji państwowej Nr. 2. 1928). — Borowski M.: Spędzenie płodu (Gazeta sądowa warsz. Nr. 12. 1927). — Leśniewski P.: Ustawa karno-skarbowa (Gazeta sądowa warszawska Nr. 16. 1927). — Gumiński J.: Szybkość wymiaru sprawiedliwości a utarte zwyczaje w sądach karnych (Gazeta sądowa warszawska Nr. 17. 1927). — Ettinger St.: Nadzór sądowy nad zakładami dla chorych umysłowo we Francji (Gazeta sądowa warszawska Nr. 18. 1927). — Gumiński J.: Właściwość sądowa dla spraw karno-skarbowych (Gazeta sądowa warszawska Nr. 19. 1927). — Gumiński J.: Projekt ust. post. karnego (Gazeta sądowa warszawska Nr. 23. 1927). Ettinger St.: Art. 2 ust. 5 Przepisów Przechodnich do U. P. K. (Gazeta sądowa warszawska Nr. 25, 26, 27, 28. 1927). — Kuźnior: Sądy grodzkie w świetle projektu ust. post. karnego (Gazeta sądowa warszawska Nr. 37. 1927). — Gumiński J.: Środki odwoławcze według projektu U. P. K. (Gazeta sądowa warszawska Nr. 40. 1927). — Rappaport St.: Czy kodyfikacja prawa cywilnego i karnego jest na czasie? (Gazeta sądowa warszawska Nr. 41. 1927). — Gumiński J.: Zasadnicze uchybienia na tle ustawy karno-skarbowej (Gazeta sądowa warszawska Nr. 41.

1927). — Rappaport: Propaganda wojny napastniczej (Gazeta sądowa warszawska Nr. 44. 1927). — Ettinger St.: Zniszczenie dowodu rzeczowego przez oskarżonego (Gazeta sądowa warszawska Nr. 50. 1927). — Sterling K.: W palącej sprawie (Gazeta sądowa warszawska Nr. 2. 1928). — Czerwiński St.: Gabinet badań sądowo-technicznych (Gazeta sądowa warszawska Nr. 5. 1928). — Szuster J.: Odczytywanie zeznań oskarżonego złożonych w toku śledztwa (Gazeta sądowa warszawska Nr. 6. 1928). — Dorożyński Dr.: Zasady przyszłej polskiej procedury karnej odnośnie do obrony (Głos adwokatów Nr. 8. 1927). — Bader Dr.: Pojęcie dokumentu publicznego w § 199 d) u. k. (Głos Adwokatów 3, S). — Peiper Dr.: W sprawie wojskowego aresztu śledczego (Głos Adwokatów Nr. 3, 6). — Peiper Dr.: Stanowisko obwinionego wedle II projektu ust. post. karnego (Głos adwokatów Nr. 4. 1927). — Wolter: Ustawa karna a sędzia (Głos adwokatów Nr. 8. 1927). — Peiper L.: In flagranti (Głos prawa Nr. 1—2. 1927). — Peiper L.: Stanowisko obwinionego według 2-go projektu ustawy postępowania karnego (Głos prawa Nr. 4, 5, 6. 1927). — Lytwak A.: Rysy charakterów t. zw. dekretów prasowych (Głos prawa Nr. 5—6. 1927). — Vogelfanger J.: Wyższa konieczność (Głos prawa Nr. 7. 1927). — Braun R.: Przeciw karze śmierci (Głos prawa Nr. 8. 1927). — Glaser St.: O najnowszym projekcie niemieckiej ustawy karnej (Palestra Nr. 1. 1927). — Ettinger H.: Stanowisko adwokata, jako obrońcy według projektu U. P. K. Kom. Kodyf. (Palestra Nr. 2. 1927). — Czerwiński St.: Tajemnica zawodowa adwokatów i osób duchownych (Palestra Nr. 2. 1927). — Natanson A.: Ustawa karna skarbową na tle ustawodawstwa b. zaboru rosyj. (Palestra Nr. 3, 5. 1927). — Bardzki A.: Zniesławienie w druku według k. k. obow. w b. zaborze rosyjskim (Palestra Nr. 4. 1927). — Wisznicki Br.: Sądy przysięgłych (Palestra Nr. 6. 1927). — Czerwiński St.: Gabinet sądowo-naukowej ekspertyzy (Palestra Nr. 7—8. 1927). — Czerwiński St.: Wykonanie wyroków sądowych w sprawach karnych przed ich uprawomocnieniem (Palestra Nr. 12. 1927). — Liebermann: Perypetje dekretu prasowego (Palestra, Nr. 1. 1928). — Wolter W.: Związek przyczynowy i związek adekwatny (Przegląd Prawa i Administracji Nr. 1, 2, 3, 4. 1927). — Papierkowski Zdz.: Samobójstwa i pojedynki amerykański (Przegląd Prawa i Administracji Nr. 3. 1927). — Langrod J.: W poszukiwaniu nowych form ochrony czci (Przegląd Prawa i Administracji Nr. 4. 1927). — L. J.: Kto jest uprawniony żądać wydania sądowi posłów (Przegląd sądowy Nr. 3. 1927). — Jendl A.: Projekt ustawy post. karnego a obow. w dzielnicy austrj. procedura karna (Przegląd sądowy Nr. 9, 1927).

Arexy G.: Les jeux de hasard en droit civil, pénal et administratif, 3 éd. Paris, 1926, 18 fr.

- Arnaud P.: Réforme de la législation relative à l'outrage aux bonnes mœurs. Paris, Rousseau, 1927, 128 str., 12 fr.
- Bouissou L.: L'aveugle au point de vue social et juridique, 2 edit. Paris, Sirey, 1927, 297 str., 12 fr.
- Brassaoud P.: La solidarité légale en droit pénal. Paris, Berger-Levrault, 1927, 12 fr.
- Carpentier E.: Code d'instruction criminelle et Code pénal. Paris, Sirey, 1927, 920 str., 20 fr.
- Cuche P.: Petit précis Dalloz de droit criminel. Paris, 1926, 18 fr.
- Dalloz : Code d'instruction criminelle et code pénal. Paris, Dalloz, 1928, 893 str., 20 fr.
- Fabre A.: Code annoté de la nouvelle compétence civile et correctionnelle. Paris, 1927, 12 fr.
- Ferri E.: Le congrès pénitentiaire de Londres. Paris, 1927, 3,50 fr.
- Gorphe Fr.: La critique du témoignage. Paris, Dalloz, 1927, 470 str., 40 fr.
- Marcy Ch.: Précis d'audience de la cour d'assises, 2 edit. Paris, Sirey, 1927, 148 str., 20 fr.
- Laborde-Lacoste: De la Ratification par le Parlement des Decrets pris sur la délégation législative et édictant une sanction pénale. Paris, 1927, 3 fr.
- Monier, Chesney, Boux: Traité théorique et pratique des fraudes et falsifications, T. II, 1927, 50 fr.
- Ortiz F.: Projets de code criminel cubain. Paris, Godde, 1927, 25 fr.
- Pella V.: La criminalité collective des Etats et le droit pénal de l'avenir. Paris, 1926, 102 fr.
- Provent: La criminalité militaire en France en temps de paix. Paris, 1926, 42 fr.
- Rappaport St.: La Banqueroute dans législation moderne comparée. Paris, Sirey, 1927, 100 str., 15 fr.
- Raviart E.: Traité formulaire de procédure générale civile, commerciale, criminelle et administrative, IV edit. Paris, Godde, 1926, 945 str., 100 fr.
- Raynaud E.: Souvenirs de Police. Paris, 1926, 10 fr.
- Roux J.: Association internationale de droit pénal, Premier Congrès international de droit pénal (Bruxelles 26—29) juillet 1926. Paris, 1927, 692 str., 70 fr.
- Roux J.: Cours de droit criminel français, 2 ed., 2 vol. Paris, Sirey, 1927, 60 fr.
- Salleilles R.: L'individualisation de la peine (étude de criminalité sociale). Paris, 1927, 288 str. 25 fr.
- Thinet L. et Pons R.: Le drame Sacco-Vanzetti. Paris, 1927, 256 str., 8 fr.
- Toulemont A.: Le progrès des institutions pénales. Paris, Sirey, 1927, 249 str., 40 fr.

Vidal G.: Cours de droit criminel et de science pénitentiaire. Paris, Rousseau, 1927, 7 édit., 576 str., 50 fr.

Äl t m a n n u. J a c o b: Kommentar z. österr. Strafrecht Lg. 6/7. Wien, Manz, 1927, 4,80 öst. Sch.

A l t m a n n: Sammlung obergerichtlicher Etnscheidungen z. österr. Strafrecht. Wien, Staatsdruckerei, 1927, 688 str., 22 öst. Sch.

A m s c h l A.: Pönologische Betrachtungen. Wien, Hölden, 1927, 80 str., 2, 75 Mk.

Auf dem Wege zur Strafrechtsreform. Berlin, Zentralverlag, 1927, 8 str., 0,10 Mk.

B a c h r a c h A.: Laien in der Strafrechtspflege. Wien, Hölden, 1928, 23 str., 1 Mk.

B e c k A.: Das Unrechtsbewusstsein in den deutschen Strafgesetzentwürfen. Breslau, Schlettersche Buchh., 1927, 54 str., 1,80 Mk.

B e r g O.: Der gegenwärtige Stand der Schuldlehre im Strafrecht. Breslau, Schletter, 1927, 89 str., 2,70 Mk.

B r a n d t A.: Die Strafprozessnovelle v. 27. 12. 1926. Berlin, Sack, 1927, 91 str., 3,50 M.

B u m k e E.: Gerichtsverfassungsgesetz u. Strafprozessordnung mit Nebengesetzen in d. v. 13. 1. 1927 gelt. Berlin, Vahlen, 1927, 4 M.

B ü r g i W.: Die Lehre v. der adäquaten Verursachung u. ihre Bedeutung in der schweizerischen Rechtsprechung. Bern, Stämpfli, 1927, 121 str., 4,50 Mk.

B ü r k A.: Ueber das Wesen d. Idealkonkurrenz. Stuttgart, Hoser, 1927, 104 str., 4,80 Mk.

D a h m G.: Täterschaft u. Teilnahme im Amtlichen Entwurf eines Allg. Deutschen Strafgesetzbuchs. Breslau, Schlettersche Buchh., 1927, 143 str., 4,— Mk.

D a l c k e A.: Strafrecht u. Strafprozess, 20 Aufl. Berlin, Müller, 1928, 1071 str., 14,50 Mk.

D a n i e l G.: Gefährlichkeit u. Strafmas im Sinne der positiven Kriminalistenschulen. Leipzig, Wiegandt, 1927, 51 str., 1,80 Mk.

D a u d e F.: Das Strafgesetzbuch f. d. Deutsche Reich v. 15. 5. 1871, 16 Aufl. München, Müller, 1926, 571 str., 7,50 Mk.

D o e r r F r.: Grundriss d. Strafprozessrechts. Bonn, Röhrscheid, 1927, 222 str., 6,— Mk.

D o e r r: Strafgesetzbuch f. d. Deutsche Reich nebst Einführungsgesetz, 4 Aufl. München, Schweitzer, 1927, 259 str., 4,60 Mk.

E h r e n f o r t h W.: Die Rechtsstellung des Gefangenen u. den Grundsätzen für, den Vollzug v. Freiheitsstrafen v. 7. Juni 1923. Berlin, Ebering, 1927, 93 str., 3,80 Mk.

- Eberding W.: Gesundheitswesen u. Medizinalpolitik im Entwurfe eines allg. deutsch. Strafgesetzbuches, Ekerneföörde: Schwenzen, 1927, 117 Str., 3,60 Mk.
- Effertz J.: Die strafrechtliche Behandlung des Rückfalls. Breslau, Schlettersche Buchh., 1927, 222 str., 6 Mk.
- Eichhoff EL: Die wichtigsten Bestimmungen, aus d. Strafgesetzbuch u. Jugendgerichtsgesetz nebst Arbeitsmethode, 4 Aufl. Wittenberg, Herrose, 1926, 35 str.
- Ehrhardt I.: Handlungseinheit u. Handlungsmehrheit im geltenden Strafrecht u. im Recht d. amtl. Entwurfs eines allg. Deutsch. Strafgesetzbuchs v. 1925. Breslau, Schletter, 1926, 71 Str., 2 Mk.
- Exner Fr.: Krieg u. Kriminalität in Oesterreich. Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, 1927, 219 str., 11,25 Mk.
- Franck R.: Strafrechtliche Fälle u. Uebungen an Universitäten u. bei Justizbehörden, 8 Aufl. Giessen, Töpelmann, 1927, 56 str., 1,75 Mk.
- Gerland H.: Der deutsche Strafprozess. Mannheim, Bensheimer, 1927, 526 str., 16 Mk.
- Geschichten aus d. neuen Pitaval: Interessante Kriminalfälle aller Länder aus älterer u. neuerer Zeit, 2 Bde. Leipzig, Hendel, 1927, 273 u. 271 str., 4 Mk.
- Goldschmidt J.: Rechtsfälle aus d. Strafrecht, 2 Aufl. Berlin, Springer, 1927, 86 str., 3,60 Mk.
- Halle F.: Das neue Strafgesetzbuch gegen d. deutsche u. österr. Proletariat. Berlin, Mohr Verlag, 1927, 32 str., 0,75 Mk.
- Hausmann H.: Sensationelle Enthüllungen aus d. Tagebuch eines erfahrenen Privat-Detektivs. Barmen, Born, 1927, 158 Str., 2 Mk.
- Heindl R.: System u. Praxis d. Daktyloskopie u. d. technischen Methoden der Kriminal-Polizei, 3 Aufl. Berlin, de Gruyter, 1927, 780 stron, 36,— Mk.
- Hellwig A.: Gesetz zur Bekämpfung d. Geschlechtskrankheiten v. 18. II. 1927. München, Schweitzer, 1928, 480 str., 11,50 Mk.
- Hellwig A.: Zur Frage d. Kriminaltelepathie. Leipzig, Vogel, 1927, 41 str., 2,50 Mk.
- Höpler E.: Strafrechtliche Nebengesetze, Amnestiegesetze u. s. w. Wien, 1927, 883 str., 15,40 öster. Sch.
- Japanische Strafgesetze übers. v. H. Kusano. Berlin, de Gruyter, 1927, 55 str., 3 Mk.
- Kern E.: Der gesetzliche Richter. Berlin, Liebmann, 1927, 346 str.
- Kern E.: Zur Strafrechtsreform: 1) Der Alkoholverbrecher. 2) Der Gewohnheitsverbrecher. 3) Der Strafrichter im Dienste d. Spezialprävention, 3 Vorträge. Mannheim, Bensheimer, 1927, 62 str., 6 Mk.
- Kley K.: Die Kriminalpolizei, 2 Aufl. Lübeck, 1927, 18 Mk.

- Krell O.: Gedanken eines Laien z. Entwurf eines Allgemeinen Deutschen Strafgesetzbuches. Berlin, Fänger, 1927, 0,80 Mk.
- Kruglewski A.: Das Strafrecht als Kulturfaktor. Riga, Löffler, 1927, 204 str. 4 Mk.
- Krylenko N.: Die Kriminalpolitik d. Sowjetmacht. Berlin, Verlag f. Literatur u. Politik, 1927, 31 str., 0,40 str.
- Lehnert R.: Kleines Strafrechts-Lehrbuch f. Polizeibeamte. Berlin, Kammeradschaft, 1927, 311 str., 3 Mk.
- Liepmann M.: Amerikanische Gefängnisse u. Erziehungsanstalten. Mannheim, Bentheimer, 1927, 76 str., 5 Mk.
- Liszt Fr.: Lehrbuch d. deutsch. Strafrechts, 25 Aufl. Berlin, de Gruyter, 1927, 976 str., 27,50 M.
- Littauer H. A.: Der Alkohol im deutschen Strafrecht der Gegenwart u. Zukunft unter bes. Berücks. d. dem. Reichsrat u. Reichstag vorgelegten Entwürfe z. allg. deutschen Strafgesetzbuches. Berlin—Dahlem, „Auf d. Wacht“, 1927, 102 str., 2 Mk.
- Liu K.: Der Begriff d. Identität der Tat im geltenden deutschen Strafprozessrecht. Breslau, Schlettersche Buchh., 1927, 96 str., 2,60 Mk.
- Ludwig W.: Die Lehre v. Teilnahme u. ihre Behandlung im Amtlichen Entwurf eines Allg. Deutsch. St. G. B.. Breslau, Schlettersche Buchh., 1927, 58 str., 2,40 Mk.
- Luz W.: Das Verbrechen in der Darstellung des Verbrechers. Heidelberg, Winter, 1927, 215 str., 10 Mk.
- Mannheim H.: Pressrecht. Berlin, Springer, 1927, 112 str., 6,60 Mk.
- Maurach R.: System des russischen Strafrechts. Berlin, Sach, 1928, 207 str., 8 Mk.
- Merkel P.: Grundriss des Strafrechts. Bonn, Röhrscheid, 1927, Allg. Teil, 263 str., 5,50 Mk.
- Mezger E.: Moderne Strafrechtsprobleme. Marburg, Elwert, 1927, 34 str., 1,50 Mk.
- Nacktheit als Verbrechen. Der Kampf u. § 184 St. G. B. Hamburg, R. Laurer, 1927, 295 str., 3,50 Mk.
- Neuss M.: Der Strafvollzug an Frauen vor, in u. w. d. Kriege u. Berücksichtigung der Wechselwirkungen zwischen Verwaltungs- u. Fürsorgearbeit. München, Reinhardt, 1927, 62 str., 3,50 Mk.
- Olshausen J.: Kommentar z. Strafgesetzbuch f. d. Deutsche Reich, 11 Aufl. Berlin, Vahlen, 1927, 945 str., 45 Mk.
- Pannier K.: Strafprozessordnung f. d. Deutsche Reich. Leipzig, Reclam, 1927, 198 str., 1,20 Mk.
- Petters W.: Praktische Strafrechtsfälle mit Lösungen, 2 Aufl. Mannheim, Bensheimer, 1928, 200 str., 5 Mk.

- Phillip L.: Einführung in die kriminalistische Denklehre. Berlin, Walter, 1927, 169 str., 3,50 Mk.
- Posener P.: Die Bekämpfung d. Geschlechtskrankheiten durch die neueste Reichsgesetzgebung. Berlin, Fichtner, 1927, 63 str., 1 Mk.
- Rosenfeld K.: Fort mit der Todesstrafe. Berlin, Laub, 1927, 31 str., 0,70 Mk.
- Roth J.: Die materiellrechtliche u. prozessliche Bedeutung d. Indiskretionsdelikts, § 285, Abs. 4, St. G. B. v. 1925. Breslau, Schlettersche Buchh., 1927, 61 str., 1,80 Mk.
- Reusch A.: Todesstrafe u. Unfreiheit d. Willens. Darmstadt, Reichl, 1927, 59 str., 3 Mk.
- Schäfer L.: Deutsche Strafgesetzentwürfe v. 1919—1927. Mannheim, Bensheimer, 1927, 333 str., 12 Mk.
- Schirwindt E.: Gefängnisse in der Sowjetunion. Berlin, Verlag f. Literatur u. Politik, 1927, 35 str., 0,30 Mk.
- Schmidt R. u. Weber: Strafprozessrecht, 5 Aufl. Tübingen, Mohr, 1927, 125 str., 4 Mk.
- Schönzeler M.: Das Problem d. Teilnahme im Strafrecht unt. bes. Berücks. d. letzten deutschen, sowie ausländischer Strafgesetzentwürfe. Leipzig, Konogen, 1926, 46 str., 1 Mk.
- Stenglein M.: Kommentar z. d. strafrechtlichen Nebengesetzen d. Deutschen Reiche, 5 Aufl. Berlin, Liebmann, 1927, 208 str., 8,50 Mk.
- Seidel A.: Der neue Strafgesetzentwurf im Lichte d. Philosophie u. d. Praxis des Lebens. Oldenbourg, 1927, 56 str., 1,50 Mk.
- Thümmel W.: Das neue Strafgesetzbuch u. die Religionsvergehen. Mohr, 1927, 37 str., 1,80 Mk.
- Thümmel W.: Der Religionsschutz d. Strafrechts § 166 St. G. B., 2 Aufl. Jena, Frommansche Buchdr., 1927, 68 str., 2 Mk.
- Trael W.: Die straf- u. zivilrechtliche Stellungnahme gegen d. Rauschgiftmissbrauch m. Abänderungsvorschlägen z. Strafrechtsreform z. B. G. B. u. zum Opiumgesetz. Leipzig, Thieme, 1927, 235 str., 10 Mk.
- Ulrich M.: Der Mord d. Ungeborenen. Schwelm, Meiners, 1927, 46 str., 0,50 Mk.
- Unefast W.: Das falsche Zeugnis in rechtsvergleichender Darstellung. Aarau, Sauerländer, 1927, 102 str., 2,60 Mk.
- Weinberg S.: Der Alkohol v. dem Strafrichter. Berlin, Deutscher Arbeiter-Abstinenten-Bund, 1927, 36 str., 0,30 Mk.
- Wyss O.: Der Rückfall in den kantonalen Strafgesetzbüchern u. in d. Vorentwürfen zu einem schweizerischen Strafgesetzbuch. Bern, Mannheim, Bensheimer, 1927, 14 str., 0,60 Mk.
- Ziemke K.: Das Türkische Strafgesetzbuch v. 1. III. 1926. Berlin, de Gruyter, 1927, 138 str., 5 Mk.

2. Prawo cywilne, handlowe i procesowe.

G w i a z d o m o r s k i Jan: Przejęcie długu. Polska Akademia Umiejętności. Wydział historyczno-filozoficzny. Rozprawy. Serja II. Tom XLI. Ogólnego zbioru t. 66. Nr. 4. Kraków 1927, str. 202.

Autor rozpatruje kwestję istoty prawnej przejęcia długu w ten sposób, że najpierw tworzy samą konstrukcję dedukując ją z pojęcia i roli, jaką przejęcie długu w życiu spełnia a abstrahuje od pozytywnych przepisów ustawowych, a następnie z punktu widzenia swej koncepcji analizuje krytycznie odnośne postanowienia kodeksu cywilnego niemieckiego i austriackiego. Metoda taka niewątpliwie ułatwia zadanie, uwalniając od krępujących więzów postanowień prawa pozytywnego, ale też z drugiej strony wyniki w ten sposób uzyskane mają doniosłość raczej *de lege ferenda* niż *de lege lata*. Ponieważ jednak żyjemy w dobie kodyfikacji prawa cywilnego, przeto praca tego rodzaju może być pożyteczna i aktualna.

Z dwóch krańcowych zapatrywań, z których jedno pojmuje przecięcie długu jako nowację a drugie jako sukcesję syngularną w dług, przyjmuje autor stanowczo to ostatnie. Ponieważ z ustawodawstw pozytywnych, których przepisy stanowią tło dla rozważań autora, zarówno kodeks niemiecki jak i znolizowany austriacki zeszły już w znacznej mierze (w przeciwieństwie n. p. do kodeksu Napoleona) ze stanowiska romanistycznego, upatrującego w zmianie osoby dłużnika zgaśnięcie dawnego a powstanie nowego zobowiązania, przeto treścią dwóch pierwszych rozdziałów pracy jest głównie polemika z nielicznie już zresztą pojawiającymi się w literaturze niemieckiej próbami obrony teorii nowacji względnie pogodzenia jej z teorią następstwa. Chodzi tu w pierwszym rzędzie o Strohala, przeciw któremu głównie kieruje swe wywody autor. Ten duch polemiczny, który stanowi zasadniczy ton całej rozprawy, odbił się może w zbytnej skrajności poglądów autora i w jego konstrukcji istoty prawnej przejęcia długu przeprowadzonej — trzeba przyznać — konsekwentnie, ale z celowem umniejszeniem i niedocenieniem wagi momentów, które przeciw niej przemawiają.

Autor pojmuje przejęcie długu jako czystą sukcesję w dług i polemizując dalej z Sohmem i zdaniem przez większość pisarzy odnośnie do kodeksu niemieckiego przyjętem, uznaje długi za część składową majątku i za przedmiot rozporządzeń. Prze-

jęcie długu jest więc niczem innym tylko rozporządzeniem długiem, t. j. przeniesieniem go z majątku jednej osoby do majątku drugiej. Rozporządzającym zaś nie jest ani wierzyciel, bo ten może rozporządzać tylko swoim prawem, a to w niczem zmiany nie doznaje, ani dawny dłużnik, ponieważ jego majątek się nie zmniejsza, owszem często powiększa, tylko nowy dłużnik czyli przejemca, gdyż w jego majątku zachodzi zmiana na niekorzyść. Dlatego też przejęcie długu może przyjść do skutku jedynie na podstawie umowy między dawnym a nowym dłużnikiem, a zgoda wierzyciela jest tylko „uzupełnieniem stanu faktycznego” (str. 106 n.).

Dochodząc do takiego rezultatu autor z góry musiał zrezygnować z możliwości zastosowania swej konstrukcji do przepisów kodeksu cywilnego niemieckiego i austriackiego, bo te wyraźnie (§ 414 k. c. n. i 1406 k. c. a.) dopuszczają przejęcie długu na podstawie umowy zawartej między nowym dłużnikiem a wierzycielem bez zgody a nawet wiedzy dawnego dłużnika. Autor uznaje te postanowienia za „niezgodne z istotą przejęcia długu” naturalnie w jego rozumieniu.

Ale pomijając nawet kwestię przepisów prawa pozytywnego koncepcja przejęcia długu jako nabycie długu na podstawie czynności rozporządzającej przejemcy nasuwa wielkie wątpliwości. Pojęcie „rozporządzenia” (Verfügung) tak jak ono się przedstawia w kodeksie cywilnym niemieckim, jest w literaturze bardzo sporne. Jedno tylko jest pewne, że utworzone zostało jako pojęcie dotyczące dysponowania prawami a nie czem innym. Wskazują na to motywy, dalej przepisy o ograniczeniach w rozporządzaniu i wreszcie o skutkach rozporządzenia przez nieuprawnionego. Jeśli się to pojęcie analizuje, to trzeba brać pod uwagę nie tylko przedmiot, jakiego dotyczy rozporządzenie, ale i podmiot, który ma moc rozporządzania. Otóż ta moc rozporządzania nie jest właściwością osoby jako takiej jak np. zdolność do działań, lecz wypływa z jej stosunku prawnego do przedmiotu rozporządzenia. Stąd też moc rozporządzania ma z reguły uprawniony a o uprawnionym można mówić tylko gdy chodzi o prawo a nie o dług. Rozporządzenie więc długiem byłoby właściwie *contradictio in adjecto*. Jeśli się nadto zważy, iż wedle autora każdy z wyjątkiem dłużnika jest w zasadzie uprawniony do podjęcia czynności rozporządzającej (rozporządzenie cudzym długiem), to tu wogóle o jakimś uprawnieniu nie może być mowy, gdyż brak możliwości rozporządzania tej wyłączności, która jest cechą prawa. Znowu więc autor operuje pojęciem przez siebie ad hoc stworzo-

nem a zupełnie różnem od pojęcia rozporządzenia tak, jak się ono w kodeksie niemieckim przedstawia, a używanie tego samego terminu na określanie różnych pojęć sprawy nie wyjaśnia.

Odsunięcie na zupełnie daleki plan współdziałaniu wierzyciela i wyeliminowanie jego zgody z samej konstrukcji prawnej przejęcia długu jest również nietrafne. Bo jeśli sam autor przyznaje, że „nabycie długu przez przejemcę wywołuje zasadniczą zmianę w widokach realizacji praw wierzyciela” (str. 73) w takim razie ta zasadnicza zmiana powinna znaleźć swój wyraz w konstrukcji prawnej przejęcia długu. Teoria rozporządzenia słusznie w tem widzi rozporządzenie nie długiem, lecz pretensją wierzyciela i stąd konieczność zgody wierzyciela argumentami zaczerpniętymi u Strohala a więc przepisów § 414 k. c. n. i 1406 k. c. a. Teorię tę autor zwalcza i to właśnie argumentami zaczerpniętymi u Strohala a więc przeciwnika wogóle koncepcji sukcesji w dług. Konstrukcja jednakowoż, jaką w to miejsce wstawia autor w znacznie mniejszej mierze może się przyczynić do uzyskania dla całej instytucji przejęcia długu jednolitej teoretycznej podstawy.

Jakkolwiek nie godzę się na rozwiązanie problemu w sposób przez autora przedstawiony, to jednak daleki jestem od niedoceniania wartości jego pracy. Wykazuje ona wielką znajomość literatury w zakresie omawianego tematu, krytyczny zmysł oraz zrozumienie dla praktycznych skutków poszczególnych przepisów prawnych. Widać, że autor nie tylko stykał się z literaturą prawa ale i w życiu miał sposobność dobrze się zapoznać z dynamiką norm prawnych. Stąd jego uwagi krytyczne co wielu szczegółów są bardzo bystre, trafne i zasługują na uwzględnienie przy przyszłej kodyfikacji polskiego prawa cywilnego. Jeśli nawet zasadnicze tezy jego pracy nie dadzą się utrzymać, to w każdym razie rozprawa ta nasuwa dużo tematów do dyskusji w kwestjach bardzo ważnych a niedostatecznie dotąd w literaturze wyświetlonych i świadczy nader pochlebnie o talencie i samodzielności sądu autora.

Prof. Alfred O h a n o w i c z (Poznań).

Kodeks cywilny zawierający obowiązującą w okręgach Sądów Apelacyjnych w Krakowie i Lwowie oraz Sądu Okręgowego w Cieszyńie ustawę cywilną, ustawy i rozporządzenia dodatkowe, z uwzględnieniem ustawodawstwa polskiego oraz orzecznictwa Sądu Najwyższego. Nowego

przekładu dokonali i opracowali dr. Włodzimierz Dbałowski sędzia Sądu Najwyższego i Dr. Jan Przeworski adwokat. Warszawa 1927 (nakładem księgarni F. Hoesicka) str. XIX + 1509.

Nowe wydanie tłumaczenia kodeksu cywilnego austriackiego, o którego poszczególnych zeszytach w miarę ich pojawiania się była już niejednokrotnie mowa na łamach „Ruchu”, dobiegło do końca. Przedstawia się bardzo pokaźnie zarówno pod względem treści jak i formy i imponuje ogromem pracy i umiejętności, jakie wespół wydawcy w tak stosunkowo niedługim czasie włożyli. Nie chcąc powtarzać tego, cośmy już o poszczególnych częściach tego dzieła powiedzieli, rekapitułujemy, że tłumaczenie jest zupełnie poprawne i oddaje jedrność i plastykę wyrażenń oryginału, dodatkowe ustawy zwłaszcza polskie oraz judykatura sądowa bardzo skrupulatnie i umiejętnie dobrane. Tę ostatnią zaletę trzeba szczególnie podkreślić, albowiem wobec chaotyczności i nieliczenia się z odrębnymi przepisami dzielnicowymi ustawodawstwa polskiego jest nieraz rzeczą niezmiernie trudną rozstrzygnąć, czy pewne normy dawniejsze mają jeszcze moc obowiązującą czy nie. Wydawcy rozstrzygnięcia tych kwestyj nie unikali i po największej części rozwiązują się trafnie, co szczególnie podnosi wartość ich dzieła zarówno pod względem naukowym jak i praktycznym. Życzyć by sobie należało, by także ustawy cywilne obowiązujące w innych dzielnicach doczekały się w jaknajkrótszym czasie podobnego opracowania.

A. O.

Konic Henryk: Prawo Rzeczowe. Wykład ustaw obowiązujących w b. Królestwie Kongresowym z uwzględnieniem przepisów innych dzielnic oraz kodeksu szwajcarskiego. Warszawa 1927. Nakładem księgarni F. Hoesicka. Str. 673.

Z radością wziętem do ręki nowe dzieło Henryka Konica „Prawo rzeczowe”, gdyż, jak z karty tytułowej widoczne, zajmuje się ono nie tylko ustawami obowiązującymi w b. Królestwie Kongresowym, ale także prawem rzeczowym innych dzielnic, a więc także b. zaboru pruskiego. Z radością, bo, chociaż zresztą mamy już polskie opracowania podręcznikowe wszystkich części obowiązującego w naszej dzielnicy Kodeksu Cywilnego, właśnie „Prawo rzeczowe”, tj. księga III-cia kodeksu takiego opracowania jeszcze nie znalazła, który to brak dotkliwie odczuwać się daje.

Autor wydał już poprzednio w latach 1924/5 „Prawo osobowe” w dwóch częściach. Jak to dzieło, tak i ostatnio wydane „Prawo rzeczowe” zawiera wykłady autora, prowadzone z dziedziny prawa cywilnego w Uniwersytecie Warszawskim.

Przeważająca część dzieła poświęcona jest oczywiście prawu obowiązującemu w b. Królestwie Kongresowym. Autor daje w kolejności odnośnych przepisów według Księgi II-giej Kodeksu Napoleona wyczerpujące, sumienne objaśnienia, łącząc wywody teoretyczne z badaniami kazuistycznymi.

Gdzie tylko nasz Sąd Najwyższy miał już sposobność zająć stanowisko co do odnośnych postanowień ustawy, znajdujemy przytoczone jego orzecznictwo.

W odpowiednich miejscach omawia autor należące do zakresu jego pracy nowe ustawy i rozporządzenia polskie — obowiązujące i w naszej dzielnicy, — by tylko wspomnieć o reformie rolnej (str. 82—103), o ustawie wodnej z 19. września 1922 (str. 51 n., 210—258, także 432 n.), traktowanej względnie bardzo wyczerpująco.

Na specjalną uwagę zasługują rozważania autora co do kolizji między pewnymi postanowieniami obowiązującymi w b. Królestwie Kongresowym a naszą Konstytucją z r. 1921 (zob. np. str. 103, 107, 111).

W czterech osobnych działach swego dzieła, a mianowicie w §§ 3, 10, 13 i 15, daje nam autor porównawczy pogląd na kodeks niemiecki, austriacki, rosyjski oraz szwajcarski, i to co do „ruchomości i nieruchomości” (§ 3), „własności oraz prawa przybycia” (§ 10), „użytkowania, używania i mieszkania” (§ 13) i wreszcie „służebności” (§ 15). Te działy są z natury rzeczy dla nas najbardziej interesujące. Autor w wielu miejscach może stwierdzić, że różne i zewnętrznie odrębne przepisy ustaw obowiązujących w poszczególnych dzielnicach (a także prawa szwajcarskiego) w konkretnych wypadkach doprowadzają do identycznych wyników. Porównawcze te części dzieła Konica będą z pewnością poważnym przyczynkiem dla przygotowawczych prac Komisji Kodyfikacyjnej w dziedzinie jednolitego polskiego Kodeksu Cywilnego.

Ponieważ autor treść nazwanych porównawczych części swego dzieła traktuje według układu wskazanego przez układ kodeksu obowiązującego w b. Królestwie Kongresowym, znalazły się niektóre materje w dziale nieodpowiadającym systemowi kodeksu niemieckiego, obowiązującego na naszych ziemiach. Tak np. omawiając „służebności”, omawia autor także ustawowe ograniczenia własności, mianowicie wynikające

z prawa sąsiedzkiego, które według niemieckiego kodeksu cywilnego zasadniczo ze „służebnościami” w technicznym tego słowa znaczeniu nie mają nic do czynienia.

Na końcu dzieło zaopatrzone jest w alfabetyczny „Skorowidz rzeczowy”, bez którego trudnoby było, wobec olbrzymiego materiału, znaleźć w danym wypadku upragniony temat.

Nie, by autorowi niezwykle cennego dzieła czynić jakiś zarzut, lecz w interesie młodych prawników naszej dzielnicy, którzy — mam nadzieję — dziełem Konica się zainteresują, pragnę na koniec zwrócić uwagę na pewne punkty z części zajmujących się prawem niemieckiem, mogące wywołać nieporozumienia.

Tak np. utrzymuje autor, że, w razie oddania przez użytkownika użytkowanej nieruchomości osobie trzeciej w najem lub w dzierżawę, najmujący lub dzierżawca zyskuje własne **prawa rzeczowe** na nieruchomości, które trwać będzie nawet i wtedy, gdy użytkowanie zgaśnie (str. 385). Tymczasem według niemieckiego Kod. Cyw. (§ 1056) znajdują w takim wypadku zastosowanie — z pewnymi odchyleniami — przepisy miarodajne w razie zbycia nieruchomości, oddanej w najem lub w dzierżawę. Znaczy to, że, tak jak w ostatnim wypadku nabywca nieruchomości, tak w tamtym wypadku właściciel mocą ustawy wstępuje — w miejsce użytkownika — w prawa i obowiązki użytkownika z umowy najmu lub dzierżawy. Najemca względnie dzierżawca nie uzyskuje zatem żadnego prawa rzeczowego, lecz stosunek jego do właściciela, tak jak przedtem do użytkownika, jest czysto **zobowiązaniowy**.

Dalej nieściśle jest zdanie, że w myśl § 901 niemieckiego Kod. Cyw. użytkowanie może ulec przedawnieniu, gdy nie zostało wciągnięte do księgi hipotecznej (str. 393). Albowiem użytkowanie nieruchomości, niewciągnięte do księgi, — normalnie — wogóle nie powstało, gdyż do jego powstania przez czynność prawną wpis jest konieczny (§ 873 Kod. Cyw.). § 901 mówi w pierwszej linii o prawie „**niesłusznie wykreślone m**”, czyli o takim, które już było do księgi wciągnięte.

Wreszcie mylny jest pogląd autora, że właściciel może — na podstawie § 1053 — skarżyć „o ustanie użytkowania”, jeśli użytkownik używa rzeczy tak, jak do tego nie ma prawa (str. 393). Właścicielowi przysługuje bowiem jedynie prawo skargi o zaniechanie nadużywania, nie zaś o ustanie użytkowania jako takiego.

Dr. R. P a c z k o w s k i (Poznań).

Gołąb Stanisław: Ustawa o prawie autorskiem z dnia 29. marca 1926 r. z materiałami. Wydawnictwo Kasy im. Miąnowskiego. Warszawa, 1928, str. 335, 8°.

Tworzenie nowych ustaw nie jest rzeczą łatwą i prostą. Dowodem tego są choćby prace Komisji Kodyfikacyjnej nad ustawą o prawie autorskiem. Od pierwszych myśli, wyrażonych w „zasadach prawa autorskiego”, opracowanych przez referenta Prof. Zolla i koreferenta J. J. Litauera do uchwalenia i ogłoszenia ustawy minęło nie tylko pełnych sześć lat czasu, ale i różne wysunięte tezy uległy zasadniczej zmianie. Ustawa o prawie autorskiem musi być uważana za wynik pracy całego grona osób, „które bądź wystąpiły z projektami ustawy, bądź poddały je rzeczowej krytyce, powodując przez to uchwały odmienne”.

Prof. Gołąb, członek Komisji Kodyfikacyjnej, brał przy opracowaniu ustawy czynny udział, pełniąc funkcje sekretarza sekcji prawa cywilnego. Jego to pióra są doskonale opracowane w dwóch tomach protokoły obrad nad prawem autorskiem, opublikowane przez Komisję Kodyfikacyjną w latach 1921 i 1923.

Książka niniejsza jest zbiorem materiałów odnoszących się do ustawy o prawie autorskiem. Poza obowiązującym obecnie tekstem ustawy i poza materiałem, zawartym w wymienionych protokołach obrad, Prof. Gołąb zamieszcza w obecnym zbiorze projekt ustawy, uchwalony przez plenum komisji kodyfikacyjnej w dniu 9 kwietnia 1923, projekt rządowy z uzasadnieniem, zawierający modyfikacje, zwłaszcza w art. 1, przedłożony Sejmowi dopiero 5. marca 1925, oraz przebieg prac w Sejmie i w Senacie na podstawie sprawozdań komisji prawnych i stenogramów posiedzeń. Jak wiadomo, ostateczne uchwalenie uchwały nastąpiło 29 marca 1926. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11. kwietnia 1927 (Dz. Ust. Nr. 36, poz. 318) zaprowadziło w niej kilka nieznacznych zmian.

Zebranie tych wszystkich materiałów w jedną całość przedstawia doniosłą wartość i może stanowić wzór starannego opracowania źródeł do innych ustaw, nad którymi pracuje Komisja Kodyfikacyjna.

Józef G ó r s k i (Poznań).

Przybyłowski Kazimierz Dr. Docent Uniwersytetu J. K. we Lwowie: Kilka uwag w kwestji wpływu przepisów

konkordatu z 10 lutego 1925 w dziedzinie prywatno-prawnej. We Lwowie, nakładem autora, 1927,

Autor postawił zagadnienie: jakie zmiany w rzeczywistości prawnej, istniejącej w okręgach sądów apelacyjnych krakowskim i lwowskim, wywołały art. art. XXV i XXVI zdanie pierwsze Konkordatu z 10. lutego 1927 Dz. U. R. P. Nr. 72, poz. 501 z r. 1925, obowiązującego od 3. sierpnia 1925 r. Ściślej: jakie normy prawne zostały przez powyższe artykuły uchylone. Przypomnieć wypada, że art. XXV Konkordatu brzmi „Wszystkie ustawy, rozporządzenia lub dekrety sprzeczne z postanowieniami poprzednich artykułów, tracą moc prawną z chwilą wejścia w życie niniejszego Konkordatu”. Artykuł XVI zdanie pierwsze zaś brzmi „Wszystkie polskie osoby prawne kościelne i zakonne mają zgodnie z przepisami prawa powszechnie obowiązującego, prawo nabywania, odstępowania, posiadania i administrowania, według prawa kanonicznego, swego majątku ruchomego i nieruchomego, jak również prawo stawiania przed wszelkimi instancjami i władzami państwowymi dla obrony swych praw cywilnych”. Ważność postawionego zagadnienia jest oczywiście doniosła dla prawa prywatnego całej Rzeczypospolitej. - Rozwiązanie nie wydaje się wystarczające. Autor dochodzi wprawdzie do ogólnego wniosku, że uchylone zostały przez zacytowane postanowienia Konkordatu przepisy specjalne, ograniczające kościelne i zakonne osoby prawne co do nabywania, posiadania, administrowania i odstępowania swego majątku. Żałować jednak należy, że w toku swego rozumowania pominął kilka niezbędnych dla należytego rozwiązania problemu zagadnień teoretycznych pośrednich, a przede wszystkim podstawowe zagadnienie stosunku norm prawnych Konkordatu jako umowy międzynarodowej do norm prawnych układu prawnego, istniejącego wewnątrz państwa.

Dr. J. K. G i d y ń s k i (Poznań).

Gidyński Józef Kazimierz Dr.: Zagadnienie niesłusznego wzbogacenia w prawie wekslowem.

Praca ta ukazała się w numerach od 30—39 włącznie Warszawskiej Gazety Sądowej z roku 1927. Jest ona monograficznym studjum prawno-porównawczem, poświęconem problemowi bardzo spornemu w dziedzinie prawa wekslowego. Autor wnikliwie analizuje najpierw podłoże zasadniczych instytucyj prawa wekslowego, na tle których staje się dopiero

możliwe należyte postawienie zagadnienia niesłusznego wzbogacenia w prawie wekslowem. Następnie autor omawia jasno, zwięźle i treściwie rozwiązania postawionego problemu w istniejących ustawodawstwach, wykazując związek zagadnienia niesłusznego wzbogacenia z zasadniczymi instytucjami prawa wekslowego a zwłaszcza wekslowymi aktami zachowawczymi i przedawnieniem weksla. W pracy uwzględnione są prócz wszystkich ważniejszych europejskich ustaw wekslowych obecnie obowiązujących także i najnowsze projekty, zwłaszcza projekt haski unifikacji prawa wekslowego. Autor logicznie przeciwstawia systemy rozwiązania problemu niesłusznego wzbogacenia w prawie wekslowem bez odpowiedniej skargi, systemowi skargi z niesłusznego wzbogacenia. Z pierwszych omawia system angielski, francusko-belgijski i rosyjski, poddając każdy starannej krytycznej analizie prawniczej. System skargi z niesłusznego wzbogacenia przedstawiony jest na tle uznających ten system ustaw wekslowych niemieckiej, austriackiej, szwajcarskiej, szwedzkiej i włoskiej. Autor szczegółowo rozważa poszczególne elementy skargi, wypowiadając wiele trafnych ocen. Nie omieszczał również autor poddać analizie krytycznej rozwiązanie zagadnienia niesłusznego wzbogacenia w polskiej ustawie wekslowej. Uznając zasadniczo słusność przyjętego systemu, wytyka zasadnie usterki w szczegółach konstrukcji, a zwłaszcza sztuczność ograniczenia zakresu osób, przeciw którym skarga jest dopuszczalna, do akceptanta i wystawcy, mimo, iż i inne osoby mogą doznać niesłusznego wzbogacenia z okazji obiegu weksla.

Sumienne studjum autora jest niewątpliwie cennym przyczynkiem naukowym. Żałować należy, że nie wydrukowano przy pracy spisu rzeczy i literatury. Niewiadomo jednak, czy zarzut ten spotyka autora, że ich nie napisał, czy też, — co jest prawdopodobniejsze, — redakcję Warszawskiej Gazety Sądowej, że ich nie wydrukowała.

Stanisław Hej m o w s k i (Poznań).

K u r a t o w - K u r a t o w s k i Roman : La nouvelle législation polonaise sur la repression de la concurrence déloyale. Paris. Librairie générale de droit et de jurisprudence. 1927.

Broszura stanowi odbitkę z artykułu autora, zamieszczonego w Bulletin de la Société de Legislation comparée. Przy pisaniu pracy w postaci przeznaczonego dla czasopisma ob-

cego artykułu o nowej ustawie konkretnej, z natury rzeczy na pierwszy plan wysuwa się chęć poinformowania obcych czytelników dla zorientowania ich w nowo powstałej rzeczywistości prawnej. Tak zdaje się pojął zadania swe autor. W artykule swym zawarł referat informujący wiernie, przejrzysto i krótko o zwalczaniu nielojalnej konkurencji w Polsce przed dniem obowiązywania nowej ustawy z 2. 8. 1926, o powodach ustanowienia nowych norm prawnych, o systemie, przyjętym w nowej ustawie, jej zakresie zastosowania, działaniach zakazanych przez ustanowione normy, sankcjach, przewidzianych na wypadek ich przekroczenia, wreszcie o przedawnieniu i postanowieniach proceduralnych. Specjalną uwagę poświęcił autor zagadnieniu nazw terytorjalnych (regionalnych), ważnemu dla handlu zagranicznego.

Dr. J. K. G i d y ń s k i (Poznań).

T o m c z a k Władysław i G o l d m a n n Antoni : Ustawa handlowa, obowiązująca na obszarze Wileńszczyzny i Kresów Wschodnich (Ustawy handlowej) t. XI. cz. 2 zводу praw Cesarstwa Rosyjskiego. Brześć n. B. 1927, 16°, 53 str.

Prawo rosyjskie nie wytworzyło specjalnego kodeksu handlowego. Istniały jedynie przepisy, których zadaniem było uregulowanie niektórych czynności, wchodzących w zakres obrotu handlowego, na zasadach odmiennych, niż to czynił kodeks cywilny (t. X. cz. 1. zводу zakonow). Przepisy te zawarte są t. XI. cz. 2 zводу zakonow (Por. Fr. Bossowski: Prawo Ziem Wschodnich, str. 11).

Na skutek przyłączenia Ziem Wschodnich do Rzeczypospolitej Polskiej cały szereg z tych przepisów stracił swą aktualność (np. przepisy o handlu morskim). Inne znów bądź zostały zmienione, bądź też wyraźnie uchylone, tak, że z dawnego t. XI. cz. 2 pozostały w mocy jedynie szczątki. Moc obowiązująca zachowały m. inn. przestarzałe przepisy o pomocnikach i uczniach handlowych, komisie, prowadzeniu ksiąg handlowych, przewozie.

Wydawcy dokonali przekładu tych szczątków na język polski. Przekład sam uznać należy za poprawny. Ponieważ jednak na Kresach Wschodnich obowiązuje dużo nowych ustaw polskich, których istnienie zostało zaledwie zaznaczone w przypiskach, wydawcy niewątpliwie podnieśliby użyteczność swej książeczki, gdyby pokusili się o pełne zestawienie obowiązujących na kresach przepisów w zakresie prawa handlowego.

Za wzór mogłoby służyć trzecie wydanie „Kodeksu handlowego obowiązującego w b. Królestwie Polskim” (Warszawa, Hoesick, 1927) w opracowaniu Namitkiewicza.

Forma zewnętrzna wydawnictwa razi swą niedbałością.

Józef G ó r s k i (Poznań).

Feller Bronisław Dr. adwokat: Sprawa polis przedwojennych a ubezpieczenie zbiorowe. Kraków. Drukarnia Poznańska Pawła Madejskiego, 1927.

Broszura jest głosem prawnika-praktyka w sprawie ustawowego uregulowania roszczeń polskich posiadaczy przedwojennych polis do towarzystw asekuracyjnych. Autor poddaje surowej krytyce polsko-włoską konwencję z dnia 22 lipca 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 77/26) jako „wzór dla przyszłych prawników w Polsce, jak konwencji zawierać nie należy i jak obywateli Rzeczypospolitej skrzywdzono na rzecz Towarzystw asekuracyjnych włoskich”. Nawiązując do strat, jakie skutkiem dewaluacji i nienależytej obrony swych interesów ponieśli posiadacze przedwojennych polis, propaguje autor ideę przejścia od zasady ubezpieczenia indywidualnego do zasady ubezpieczeń zbiorowych. Broszura zawiera pobieżne przedstawienie trzech typów ubezpieczeń na wypadek śmierci i na wypadek przeżycia, stosowanych w Anglii, a przedstawiających dla ubezpieczonych szczególne korzyści.

Stanisław H e j m o w s k i (Poznań).

Glass Jakób i Stanisław Kuzior. Ustawa hipoteczna z 1818 roku w brzmieniu z 1919 roku, obowiązująca na obszarze Ziemi Wschodnich. Warszawa 1927 r. Nakładem księgarni Hoesicka.

Nie jest godny zazdrości los prawników praktyków, gdy następuje często zmiana najwyższych władz państwowych, a wraz z nią szybka, jak w kalejdoskopie, zmiana norm prawnych. Stan taki powstał w znacznej mierze na terenie całej Rzeczypospolitej. Szczególnie jednak pod tym względem uprzywilejowane były nasze Kresy Wschodnie. Ustanawianie nowych norm, zmiana i uzupełnienie dawnych, dokonywane pod presją palącej potrzeby chwili, wytworzyły skomplikowaną rzeczywistość prawną, uprzedmiotowienie której zaczyna wymagać ogromnego wysiłku. Najwięcej zmian i uzupełnień doznało może prawo hipoteczne. Reformę podstawową stanowiło wprowadzenie ustawy hipotecznej z roku 1818

w brzmieniu, przytoczonym w rozporządzeniu Komisarza Generalnego Ziem Wschodnich z dnia 31. sierpnia 1919 roku, "wraz z nową instrukcją hipoteczną (Dziennik Urzędowy Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich, Nr. 18/1919, poz. 157). Uzupełnił ją szereg późniejszych ustaw polskich, bądź bezpośrednio, bądź pośrednio odnoszących się do prawa hipotecznego Kresów Wschodnich. Wielką przysługę oddali praktykom prawa autorzy, wydając swoją książkę. Toruje ona drogę wśród beznadziejnej mnogości nowych reguł prawnych. Koszciec książki to ustawa hipoteczna z roku 1818 w brzmieniu nadanem rozporządzeniem z 1919 roku. Przy poszczególnych artykułach tej ustawy autorzy cytują treść odnośnych uzupełnień lub zaznaczają ich istnienie, podając źródła. Ponadto opatrują je w cenne uwagi Własne i starannie dobrane orzecznictwo sądów wyższych. W załącznikach zaś treść ważnych przepisów dodatkowych. W ten sposób książka staje się bardzo cennym, koniecznym wprost informatorem praktycznym, dla każdego, interesującego się zagadnieniami z zakresu prawa hipotecznego na Kresach Wschodnich.

Dr. J. K. G i d y ń s k i (Poznań).

Drzewiecki Henryk: O izbach notarialnych. Warszawa 1927 r.

Autor „Zarysu dziejów notariatu w Polsce” wydał zbiór materiałów dotyczących izb notarialnych oraz nadzoru nad notariatem i notariuszami. Po krótkim zarysie historycznym o pochodzeniu izb notarialnych oraz o nadzorze nad notariatem w Polsce przedrozbiorowej autor przytacza następujące materiały: 1) O izbach dozorczych według „Organizacji Notariatu” dla Królestwa Kongresowego, zamieszczonej w II tomie „Prawa Cywilnego” w wydaniu rejenta Stanisława Zawadzkiego, Warszawa 1861; 2) Projekt notarialnych rad nadzorczych, rozpatrzony przez Komisję Rządową Sprawiedliwości Królestwa Polskiego w roku 1845; 3) Regulamin kolegów, izb i dozoru nad notariatem według prawa austriackiego. Ustawa notarialna z dnia 25 lipca 1871 r. w wydaniu regenta Lucjana Lipińskiego; 4) O kolegach, izbach notariuszów i nadzorze nad notariatem według projektu regenta Szymona Landaua; 5) O izbach, kolegach notarialnych i nadzorze nad notariuszami według projektu rejenta Stefana Góry. — Wobec prac kodyfikacyjnych nad organizacją notariatu w Polsce wydanie

przyczonego wyżej materiału, niełatwo dostępnego, jest rzeczą pożyteczną i aktualną.

Prof. Br. Stelmachowski (Poznań).

Langrod Stefan Jerzy Dr.: O reformę aplikacji adwokackiej w Polsce, Kraków 1927, str. 18.

W krótkiej broszurce, stanowiącej odbitkę z czasopisma „Głos Adwokatów” autor zabrał głos w aktualnej kwestji reformy aplikacji adwokackiej w Polsce. Z tytułu sądząc, należało, się spodziewać, że praca będzie zawierać wierny i dokładny opis dotychczasowego stanu rzeczy i jego krytykę, u podstaw której leżą pozytywne sady o tem, jaką być winna aplikacja adwokacka. Zawiódłby się czytelnik, który tego oczekiwał od pracy. Ośmnastostronicowa broszurka autora jest blisko w trzech czwartych swej objętości poświęcona bardzo sumarycznej historii aplikacji adwokackiej w Polsce, informacjom w paru zdaniach o aplikacji w kilku państwach obcych oraz o dotychczasowych usiłowaniach prawnej reformy w Polsce. A szkoda wielka. Problem aplikacji adwokackiej, jak aplikacji wogóle, jest ważnym praktycznie problemem wychowawczym, przygotowania przyszłych funkcjonariuszów wymiaru sprawiedliwości, zdolnych do należytego pełnienia tych funkcyj, jakie w przyszłości będą im powierzone. Aktualnie istniejące w Polsce rozwiązania tego niesłychanie doniosłego zagadnienia, rzecz można bez przesady, jest prawie katastrofalne. Nie chodzi oczywiście o wzory prawne, normujące aplikację, lecz o rzeczywistość, powstałą na podstawie stosowania tych wzorów lub raczej niezależnie od nich. Najkonsekwentniej aż do szczegółów przemysłany niemiecki system prawnych wzorów aplikacji został w praktyce wykarykaturzony przez traktowanie aplikanta nie pod wychowawczym kątem widzenia jego wykształcenia prawnego i zawodowego, lecz pod kątem widzenia „potrzeb sądowych”, czyniącym z aplikanta z rzadkimi wyjątkami narzędzie prawie bezmyślnego pisania. Gorzej jeszcze na terytorjum ustawodawstwa porosyjskiego, gdzie wśród odbywających aplikację sądową utarło się lapidarne powiedzenie, że „aplikację sądową odbywa się u podsekretarza sądowego, a adwokacką w przedpokoju adwokata”. Nic dziwnego, że coraz częściej rozlegają się usprawiedliwione głosy o obniżaniu się poziomu sądownictwa i palestry. Jaka siejba, takie żniwo. Ten stan rzeczy domaga się szybkiej i radykalnej reformy, której potrzebę autor prze-

milczał. Swoje postulaty reformatorskie, zawarte na ostatnich trzech stronkach broszurki, autor formułuje pod kątem widzenia interesów zawodowych aplikantów adwokackich. Wyjaśnienia to może fakt, że broszura jest przedrukiem referatu, wygłoszonego na zjeździe zawodowym, jakim był I Walny Zjazd kandydatów adwokackich Małopolski i Śląska Cieszyńskiego, odbyty w Krakowie 5. i 6. czerwca 1927 r.

Dr. J. K. G i d y ń s k i (Poznań).

Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego, Warszawa, Min. Sprawiedliwości, 1927, str. 167.

Ukazał się zbiór orzeczeń izby pierwszej Sądu Najwyższego za pierwsze półrocze 1926 r., zawierający szereg ciekawych i zasadniczych orzeczeń na tle ustawodawstwa, obowiązującego w b. zaborze rosyjskim. — Żałować należy, że procedury cywilne innych dzielnic nie zawierają przepisu podobnego jak art. 815 ros. proc. cyw., któryby zmuszał również i Izby III i V do urzędowego publikowania wydawanych przez nie orzeczeń. Br. St.

I. Walny Zjazd Kandydatów Adwokackich Małopolski i Śląska Cieszyńskiego, odbyty w Krakowie 5 i 6 czerwca 1927 r. Kraków 1927. Nakładem Stowarzyszeń Kandydatów Adwokackich Okręgów Sądów Apelacyjnych we Lwowie i w Krakowie.

Broszura odtwarza przebieg Zjazdu. Zawiera ona treść referatów wygłoszonych przez dr. Jerzego Brylińskiego „O znaczeniu prawnika dla Państwa” oraz dr. Jerzego Stefana Langroda „O reformę aplikacji adwokackiej w Polsce”. Ponadto zawiera broszura sprawozdanie z organizacji i przebiegu Zjazdu oraz treść powziętych uchwał i rezolucyj, wśród których pierwsze miejsce zajmuje „Statut jednobrzmiący dla Stowarzyszeń Kandydatów Adwokackich Okręgu Sądu Apelacyjnego we Lwowie i w Krakowie”.

Stanisław H e j m o w s k i (Poznań).

Langrod Stefan Jerzy Dr.: Goethe jako adwokat. Lwów 1927 r. Nakładem autora.

Broszurka jest odbitką artykułu, zamieszczonego w sierpniowym numerze czasopisma lwowskiego „Głos prawa”. Na podstawie literatury niemieckiej, a zwłaszcza pracy A. Wie-

ruszowskiego „Goethe als Rechtsanwalt”, autor usiłuje wydzielić i opisać z przebogatej osobowości tego jednego z największych genjuszów świata kompleks zainteresowań prawem i praktyką adwokacką. Z pracy przebija duma zawodowa (autor jest adwokatem lub aplikantem adwokackim) i wielki kult dla Goethe'go. Pozwala on autorowi przyznać Goethe'mu „poczesne miejsce wśród adwokatów świata”, mimo trzechletniego zaledwie wykonywania tego zawodu.

Dr. J. K. G i d y ń s k i (Poznań).

B. Dział ekonomiczny

DZIAŁ I.

Teoria ekonomii politycznej, historia nauki ekonomii, specjalne rozprawy teoretyczne, encyklopedie, podręczniki, ogólna polityka ekonomiczna.

Grabski Władysław Jan: Karol Fourier (1772—1837), jego życie i doktryna. Warszawa 1928, F. Hoesick, 8°, stron XV + 293.

Książka powyższa daje pełny obraz doktryny Fouriera, oparty na istniejącej, bogato zużytkowanej literaturze i na bezpośrednim studjum jego dzieł. Konstrukcja jest bardzo dobra. Osobno są omówione życie i osobistość Fouriera, następnie krytyka teraźniejszości, drogi naprawy, t, j. okres gwarantyzmu, a wreszcie harmonja przyszłości, do której gwarantyzm ma doprowadzić. Odróżnienie tych trzech etapów u Fouriera, podobnie jak u innych reformatorów społecznych, szczególnie współczesnych mu, zabarwionych pewną historjozoficzno-religijną doktryną ewolucjonizmu społecznego, uważam za niezbędny warunek należytego zrozumienia, przedstawienia, i scharakteryzowania systemu. Ostatnie rozdziały przedstawiają metafizykę i historjozofję Fouriera oraz stosunek Fouriera do poprzedników i następców. W tym ostatnim rozdziale, autor, skoro wogóle tej kwestji dotyka, za mało uwzględnił wpływy Fouriera na polskich autorów, zapewne ponieważ toby wymagało specjalnych i samodzielnych studjów. Napomknął tylko, że Cieszkowski pozostawał pod wpływem Fouriera i formułuje zarzut przeciw A. Roszkowskiemu, że w pracy swej „Poglądy społ. ekon. A. Cieszkowskiego” nie uwzględnił „ewentualnego wpływu historjozofji furjeryzmu na Cieszkowskiego, który furjeryzm znał i współpracował nawet z pis-

mem „La Phalange” (str. 216 nota)”. Otóż należałoby to udowodnić, czego autor nie czyni. Tymczasem Roszkowski, robiąc powyższą pracę u mnie, doszedł do stanowczego wniosku, że historjozofja furjeryzmu nie odbiła się na C-im, że zastąpił ją prawie wyłącznie saintsimonizm, a wpływy furjeryzmu są widoczniejsze w innych działach jego systemu. Fałszywie podaje też Grabski tytuł rozprawy Cgo, przygotowanej wraz z J. Duvałem na Kongres Centralny Rolnictwa w 1847 r. Nie było to „Du crédit et de la circulation” (s. 117 nota 2), lecz „Rapport sur l’organisation du crédit foncier”, przyczem C. zajął się tu tylko kredytem długoterminowym, podczas gdy Duval opracował w osobnym raporcie kredyt krótkoterminowy. Tem niemniej nowem jest bezpośrednie stwierdzenie przez Grabskiego, że raport ten był drukowany w „La Phalange”, 1847, T. VI, str. 247—260, o czym Roszkowski nic nie mówi. Do tego to raportu odnosi się wiadomość, podana przez ks. Gabryła (Polska filozofja religijna, T. I. str. 242), z podanym jednak fałszywie tytułem (cf. Roszkowski, str. 6, nota 3). W ten sposób pomysł Cgo w zakresie kredytu i pieniądza wiązałyby się ściśle z wpływami furjeryzmu, tem bardziej wskazując, że C. traktował je jako drogę do realizacji swej idei Królestwa Bożego na ziemi, które bynajmniej nie ma wyłącznie filozoficznego charakteru, jak to chce A. Żółtowski (w recenzji pracy Roszkowskiego w „Rzeczypospolitej” z lipca—sierpnia 1923 r.).

Słabszą stroną pracy G-go jest zbyt mało krytyczny stosunek do opracowywanej doktryny. Szczególniej się to wywdatnia w częściach ekonomicznych. Lecz trudno za wiele żądać od młodego autora. Jako rozprawa doktorska praca jego zupełnie odpowiada surowym nawet wymaganiom, jakie w tych wypadkach można postawić. Podnieść należy pracowicie zebraną bogatą bibliografię przedmiotu, dodaną na końcu.

Prof. Dr. Edward Taylor (Poznań).

Turgot A. R. J.: O tworzeniu i podziale bogactw. Przełożyła, uzupełniła przedmową i przypisami Dr. Z. Daszyńska-Golińska. Wydanie drugie (Biblioteka Wyższej Szkoły Handlowej), Gebethner i Wolff, Warszawa (1927), 8°, str. 101.

Pocieszającym jest niezmiennie fakt, że niniejsza książeczka wychodzi już w drugim wydaniu. Świadczy to o zainteresowaniu studjum doktryn ekonomicznych u nas, a równocześnie o pożyteczności tego polskiego tłumaczenia. O war-

tości „Rozważań” Turgota nie potrzebuję tu pisać. Polskie tłumaczenie jest bardzo dobrem, co mogę stwierdzić na podstawie używania go od 8 lat do interpretacji w mem seminarjum. Na tejsze podstawie pozwalam sobie stwierdzić, że obok Ricarda jest to mem zdaniem najlepsza książka do lektury interpretacyjnej w seminarjum, lepsza nawet może od Smitha, gdyż w zwięzłej formie porusza gruntownie wielki zasób tematów, przez co ułatwia wprowadzenie studentów w podstawowe zagadnienia całokształtu ekonomiki, w rozmaite sposoby ich ujmowania i w trudności związane z każdym z nich.

Prof. Dr. Edward T a y l o r (Poznań).

Ogg F. A.: *Economic Development of Modern Europe by... with supplementary chapters by W. Rice Sharp. Revised Edition. New York, 1926. The Macmillan Company.* *

Powyższa książka ukazała się poraz pierwszy w r. 1917 z pod pióra Prof. Ogg'a i zawierała z natury rzeczy historję rozwoju ekonomicznego aż do czasów przedwojennych, t. j. do roku 1914. Od 1917 do 1926 książka była przedrukowana osiem razy, aż w r. 1926 została opracowana na nowo i uzupełniona analizą czasów powojennych. Część ta obejmuje 230 stron druku i sama ta część upoważniałaby powstanie książki. W obecnej swej formie książka ta przedstawia najkompletniejszą całość, dotyczącą rozwoju ekonomicznego Europy, jaką posiadamy w jednym zwartym tomie. Jest to studjum ekonomiczno-socjalne *par excellence*, gdzie analizowane są nietylko fakty i siły rozwoju, ale szkicowane są ogólne tendencje ekonomiczne i socjalne, czynne w przeszłości i czasach obecnych.

Autorzy posiadają wielki talent koncentracyjny w ujmowaniu najzawilszych zdarzeń i przedstawianiu ich w kilku zaledwie wyrazach, bez naruszania ścisłości opisywanych zdarzeń i tym sobie można wytłumaczyć, iż półtorawiekowa przeszłość historję rozwoju ekonomicznego i socjalnego Europy mogli zamknąć w 850 stronach niewielkich rozmiarów. Co prawda, książka zajmuje się głównie Wielką Brytanią, Francją, Niemcami i Rosją. Pozostałym krajom Europy udzielono niewiele miejsca. Autorzy mogą się usprawiedliwić tem, że ponieważ książka ta nie jest podręcznikiem historji ekonomicznego rozwoju poszczególnych krajów europejskich, ale analizą

Rozwój Ekonomiczny Nowoczesnej Europy.

ogólnych tendencji rozwoju ekonomicznego i socjalnego Europy, może się ona ograniczyć do kilku przodujących krajów europejskich, gdzie te tendencje powstawały i narastały i skąd rozszerzały się na inne kraje.

Książka zaczyna się analizą struktury ekonomicznej i socjalnej w drugiej połowie 18. wieku i prowadzi czytelnika poprzez upadek rolnictwa i powstanie wielkiego przemysłu w W. Brytanji, we Francji, Niemczech i Rosji; uzmysławia nam następstwa tego rozwoju, walkę wolnego handlu z protekcjonizmem, powstanie ruchu robotniczego, wprowadzenie prawodawstwa robotniczego (ochronnego) i socjalnego, powstanie socjalizmu w jego mnogich formach. W ostatnich zaś rozdziałach widzimy wpływ wojny i czasów powojennych na kształtowanie się stosunków socjalnych w rolnictwie, przemyśle, żegludze, widzimy zmiany zaszłe w ruchu robotniczym, polityce socjalnej i finansach publicznych. O Polsce znajdujemy krótką analizę, dotyczącą reformy agrarnej, oraz wzmianki o stabilizacyjnej polityce monetarnej i wpływ jej na ceny i zarobki, oraz o prawodawstwie mieszkaniowem i asekuracji od bezrobocia.

Całość traktowana jest niezwykle solidnie, a bardzo bogata literatura w końcu każdego rozdziału (31) umożliwia pogłębienie studjum.

Jako siły rozwoju autorzy upatrują w siłach produkcyjnych ziemi i ludności, a więc w elementach tego rodzaju, jak powierzchnia ziemi i jej uprawa, koncentracja ludności w miastach, systematyczny wzrost stopy życiowej, powstanie i rozwój wielkiego przemysłu, rozpowszechnienie pieniądza i bankowości, rozszerzenie rynków zbytu etc. Krótko i wężłowato opisana została ekonomja feodalizmu, upadek i powstanie rzemiosła, rozkład gospodarki rolnej, narastanie chałupnictwa i kapitalizmu. Jednocześnie zauważyć należy, że chałupnictwu udzielonem zostało nieproporcjonalnie mało miejsca, a powstanie kapitału zostało niemal zupełnie pominięte. Całe dzieło zostało skompilowane głównie na źródłach angielskich i amerykańskich i dlatego służyć może za doskonałe uzupełnienie dzieł tego rodzaju opartych na źródłach niemieckich i francuskich. Książka zasługuje ze wszechmiar na przetłumaczenie.

Dr. Stefan Janicki (Londyn).

Bobrzyński Jan: Etatyzm czy indywidualizm w gospodarstwie państwowem. Uwagi nad zagadnieniem frontu gospodarczego w Polsce

- w związku z programem Stronnictwa Prawicy Narodowej. Odczyt wygłoszony na zebraniu dyskusyjnym oddziału Stronnictwa Prawicy Narodowej w Warszawie 30 maja 1927 r. Warszawa 1927, 8-ka, str. 21.
- Kupczyński Stanisław: System społeczny i gospodarczy Henryka Forda (Szkic popularny). Lwów. Nakł. Biblioteki Zespołu Stu, 1927, 8-ka, stron 47.
- Kwiatkowski Eugenjusz: Postęp gospodarczy Polski. Warszawa. Nakł. tygodnika „Przemysł i Handel”, 1928, 8-ka, str. 164 + 8 tabl.
- Pamiętnik dwudziestolecia Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie 1906—1926. Warszawa. Wyd. staraniem i nakładem Senatu Szkoły 1927, str. 120.
- W obronie Polski. Warszawa. Nakł. Fr. Zwolińskiego 1927., str. 48. (Wyd. Społecznego Biura Polskiej Propagandy Zagranicą).
- Fanno M.: Appunti di economia politica, raccolti dallo studente G. Tra-bucchi. Roma 1927, 8-ka, str. 433.
- Del Vecchio G.: Lezioni di economia pura a cura degli studenti F. Pan-delich e V. Levi-Minzi 2a edizione. Padova. A. Milani 1927, 8-ka, str. 329.
- De Pietri-Tonelli A.: Corso di politica economica. Introduzione. Parte prima-generale. A cura della dottoressa Wanora Manciei. Pa-dova, A. Milani 1927, 8-ka, str. XX + 272.
- De Pietri-Tonelli A.: Determinazione dei problemi dell' equilibrio economico. Dati, incognite, condizioni, supposte da verificare, risultati. Padova, A. Milani, 1927, 8-ka, str. XV + 155.
- Bienstock Gregor: Einführung in die Weltwirtschaft. (Vorlesungen). Berlin, E. Laub, 1927, 8-ka, str. 165.
- Leubuscher Charlotte: Liberalismus und Protektionismus in der engli-schen Wirtschaftspolitik seit dem Kriege. Jena, Gustav Fischer, 1927, 8-ka, str. 224.
- Pantlen Hermann: Der Wiedereintritt Deutschlands in die Weltwirt-schaft. Berlin, Walter de Gruyter u. Co 1927, (Sozialwissenschaftliche Forschungen, Abt. 4, Heft 5), 8-ka, str. 84.

DZIAŁ II

Historja gospodarstwa społecznego.

- Groth Paweł: Handel Poznania z zachodem w wiekach średnich. (Kroni-ka Miasta Poznania V), 1927.
- Kniat Marjan: Życie gospodarcze Pomorza (Prus Królewskich) w czasach Rzeczypospolitej. (Roczniki Historyczne III). 1927.

- Rutkowski Jan: Podział dochodów w żupach ruskich za Zygmunta Augusta. Poznań, 1927, str. 156.
- Galley J. B.: Le régime féodal dans le pays de St. Etienne. Saint Etienne, 1927, str. 350.
- Martineau Alfred: Dupleix et l'Inde française 1749—1754. Paris 1927, str. 466.
- Ponteil Félix: La situation économique du Bas-Rhin au lendemain de la Révolution française. Strasbourg 1927, str. 171 + mapa.
- Renard G.: Le travail dans la préhistoire. (Coll. Histoire universelle du travail). Paris, 1927, str. 279.
- Sée Henri: Matérialisme historique et interprétation économique de l'histoire. Paris, M. Giard, 1927, 8-ka, str. 136.
- Walter; L. G.: Thomas Münzer (1489—1525) et les luttes sociales à l'époque de la Réforme. Paris 1927, str. 365.
- Douglas David C.: The social structur of medieval East-Anglia. (Oxford Studies IX). Oxford 1927.
- Kramer Stella: The english craft guild Studies in their progress and decline. New York 1927, str. XI + 228.
- Seebohm M. E.: The evolution of the english farm. London 1927, str. 376.
- Kautsky Karl: Die materialistische Geschichtsauffassung. 2 tomy. Berlin, 1927, str. XV + 891 + 895.

DZIAŁ III.

Polityka agrarna, rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo.

- Bincer Konrad D.: Przyczyna niedomagań gospodarczych w Polsce. Produkcja zboża chlebowego w świetle faktów. Podniesienie małego i średniego rolnictwa gwarancją gospodarczej sanacji Państwa. Zbiorniki na nawóz stajenny i solenie karmy dla bydła. Kraków 1927, 8-ka, str. 32.
- Borowik Józef: Rybactwo morskie na tle bilansu handlowego. Warszawa Nakł. Ligi Morskiej i Recznej 1927, 8-ka, str. 26.
- Ostaszewski Leon: Ubezpieczenia żywego inwentarza i ich znaczenie gospodarcze. Odczyt. Warszawa. Nakł. Polskiego Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych, 1927, 8-ka, str. 15.

Czasopisma: Antoniewski St. Inż.: Rachunkowość rolnicza w drobnych gospodarstwach (Przemysł i Handel, zeszyt 47, 1927). — Ba-
biński W. Dr.: Nowa ustawa o ochronie lasów (Rolnik Ekonomista

Nr. 22. 1927). — Budziński J.: Ceny zboża a eksport wyrobów mięsnych (Kupiec Nr. 46. 1927). — Czerniewski J. Inż.: Znaczenie hodowli zwierząt w rolnictwie Wileńszczyzny (Tygodnik Rolniczy Nr. 3—4. 1928). — A. C.: Rezerwa zbożowa (Poradnik Spółdzielni Nr. 19. 1927). — Dąbrowski W. Dr. Prof.: Znaczenie przemysłu rolnego dla produkcji rolniczej i zasady jego organizacji (Rolnik Ekonomista Nr. 23. 1927). — Gawroński Z.: Sytuacja kredytowa niemieckiego rolnictwa (Przemysł i Handel, zeszyt 4. 1928). — Girdwoyń A.: Stan produkcji sadowniczej w Polsce w świetle liczb (Rolnik Ekonomista Nr. 24. 1927). — Gościcki J.: Bilans rolnictwa za rok 1927 (Tygodnik Handlowy Nr. 1. 1928). — Grabowski M. O.: Dwa projekty uregulowania wywozu jaj (Rolnik Ekonomista Nr. 24. 1927). — Gurski J. H. Dr. Prof.: Doświadczenia z metodami rzadkiego siewu (Gazeta Rolnicza Nr. 3. 1928). — Hanicki W.: Reforma akcji meljoracyjnej (Przemysł i Handel, zeszyt 47. 1927). — Hjalmar Nilsson-Ehle Dr. Prof.: Uprawa pszenicy w Szwecji. Akcja podjęta w ostatnim czasie w Szwecji w celu podniesienia ilości i jakości produkowanej pszenicy (Gazeta Rolnicza Nr. 48. 1927). — Humnicki S. Inż.: Opłacalność hodowli buraka (Gazeta Rolnicza Nr. 3. 1928). — Ihnatowicz Z.: Państwowy program rolniczy i fundusze na podniesienie rolnictwa (Samorząd Nr. 4. 1928). — Królikowski St. Inż.: Uwagi o rolnictwie w r. 1927 (Przemysł i Handel, zeszyt 1. 1928). — Krzywicki W.: W sprawie odrębnej dla rolnictwa metody kalkulacji stawki celnej (Rolnik Ekonomista Nr. 24. 1927). — Marchlewski F. Dr.: Współpraca nauki hodowlanej z praktyką (Gazeta Rolnicza Nr. 46, 47. 1927). — Miklaszewski S. Prof.: Pierwszy Międzynarodowy Kongres Gleboznawczy w Waszyngtonie (Gazeta Rolnicza Nr. 1—2, 3. 1928). — Palecki St. Inż.: Sprawa lnu (Tygodnik Rolniczy Nr. 43—44. 1927). — Pilawski K.: Rolnictwo a bankowość rodzima (Gazeta Bankowa Nr. 22. 1927). — Popławski C.: Reforma produkcji rolnej a uprawa kukurydzy (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1927). — Popławski C.: Produkcja nasion kwalifikowanych (Przemysł i Handel, zeszyt 4. 1928). — Powierza B.: W sprawie reformy akcji meljoracyjnej (Przemysł i Handel, zeszyt 3. 1928). — Plebański J.: Rentowność gospodarstw (Gazeta Rolnicza Nr. 1—2. 1928). — Prochaska F.: Sprawa ruchomych ceł na zboże (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1927). — Radomyski J.: Izby rolnicze, czy zrzeszenia dobrowolne? (Gazeta Rolnicza Nr. 1—2. 1928). — Regulski L. Inż.: Len w gospodarce państwowej (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1928). — Rościszewski St.: W sprawie podniesienia hodowli owiec (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1927). — Rosłaniec S. Dr.: Rozdrobnienie gospodarstw w Polsce (Rolnik Ekonomista Nr. 22. 1927). — Różycki K.: Sprawa kierunków hodowlanych (Przemysł i Handel, zeszyt 2. 1928). — Różański M. Dr. Doc.: Czem powinno być nasiennictwo w Polsce (Gazeta Rolnicza Nr. 48. 1927). — R. R.: Kwestja hodowlana we Francji (Przemysł i Handel,

zeszyt 50. 1927). — Tenże: W sprawie rozwoju rolnictwa francuskiego (Przem. i Handel zesz. 1, 1928). — Siedlecki M. Prof.: Ekonomiczne wyzyskanie wybrzeża w zakresie rybołówstwa (Przem. i Hand. zesz. 51. 1927). — Slizień R. J.: Uwagi o krajowej hodowli końskiej w województwie Wielińskim (Tygodnik Rolniczy Nr. 1—2. 1928). — Swieżawski Dr. Inż.: Korzyści płynące z racjonalnego zastosowania maszyn i narzędzi rolniczych (Poradnik Gospodarski Nr. 3, 4. 1928). — Szystowski Inż.: Organizacja kontroli i oceny nasion w Danji (Tygodnik Rolniczy Nr. 45—46. 1927). — Szturm de Sztrem E.: Produkcja zbożowa i rynki zbożowe (Rolnik Ekonomista Nr. 23. 1927). — Surzycki S. Dr. Prof.: Praca Towarzystw Rolniczych u nas i gdzieindziej (Gazeta Rolnicza Nr. 51. 1927). — Turnau A.: Próby z nowymi systemami uprawy w Małopolsce (Gazeta Rolnicza Nr. 1—2. 1928). — Zając E.: Państwowa akcja kredytowa na cele rybactwa (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1927). — Tenże: Organizacja rybołówstwa morskiego we Francji (Przemysł i Handel, zeszyt 52. 1927). — Żelaski L.: W sprawie rozwoju produkcji hodowlanej (Przemysł i Handel, zeszyt 52. 1927). — Zieliński Z.: Doświadczenia porównawcze z odmianami ozimej pszenicy, przeprowadzone w Wielkopolsce w roku 1926/27 (Poradnik Gospodarski Nr. 46. 1927 i Nr. 3. 1928). — Konsumcja zbóż (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1927). — W sprawie eksploatacji lasów, nie stanowiących własności państwa (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1927). — Polska największym eksporterem jaj na świecie (Tygodnik Rolniczy, Nr. 3—4. 1928). — Aktualne zagadnienia z dziedziny hodowli bydła (Tygodnik Rolniczy Nr. 1—2. 1928). — Organizacja zbytu jaj w Holandji (Rolnik Ekonomista Nr. 23. 1927). — Zbiory głównych zbóż w 1927 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 52. 1927). — Rynek zbożowy w październiku 1927 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 47. 1927). — W sprawie zbytu jęczmienia na rynku antwerpijskim (Przemysł i Handel, zeszyt 47. 1927). — Międzynarodowy Zjazd Rolniczy w Rzymie (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1927).

Note du Comité d'Experts mis à la disposition du Gouvernement Polonais par la société des Nations sur l'assèchement des marais de la Polésie. Warszawa. Nakł. Ministerstwa Robót Publicznych 1927. (Publications de la Société des Nations. Communications et transit 1927 VIII. 1), 4-ka, str. 19 z mapą.

Aereboe Friedrich: Der Einfluss des Krieges auf die landwirtschaftliche Produktion in Deutschland. Stuttgart 1927 (Wirtschafts- und Sozialgeschichte des Weltkriegs. Deutsche Serie-Veröffentlichungen der Carnegie-Stiftung f. internat. Frieden. Abt. f. Volkswirtschaft u. Geschichte).

DZIAŁ IV.

Górnictwo, przemysł, rzemiosło.

Ankieta w sprawie aktualnych potrzeb przemysłu naftowego z dnia 28-go lutego 1927 r. Warszawa. Nakł. Min. Przemysłu i Handlu 1927, 8-ka, str. 124.

Malinowski Bolesław (Inż.): Przemysł górniczy w Polsce. Katowice. Wyd. Tow. Czyteln. Ludowych 1927, 8-ka, str. 16. (Gospodarcze bogactwa Polski II).

Memorjał w sprawie przemysłu lotniczego. Warszawa. Zrzeszenie Polskich Przemysłowców Lotniczych 1927, 8-ka, str. 9

Statystyka Zakładów Górniczych i Hutniczych na Polskim Górnym Śląsku za rok 1926. Wydał Górnośląski Związek Przemysłowców Górniczo-Hutniczych w Katowicach. Katowice 1927, 4-ka, str. 107.

Czasopisma: A. J. Inż.: Produkcja i obrót solą w III kwartale 1927 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1927). — Aprill Dr.: Położenie przemysłu w Austrii w r. 1927 (Przemysł i Handel, zeszyt 3. 1928). — Bartoszewicz S. Dr.: Przemysł rafineryjny naftowy w Polsce (Przegląd Techniczny Nr. 50. 1927). — Bielski Z. Inż. Prof.: Kopalnictwo naftowe, eksploatacja, wiertnictwo (Przegląd Techniczny Nr. 50. 1927). — Bojańczyk J.: Stan obecny i widoki na przyszłość przemysłu suszenia korzeni cykorji w Polsce (Rolnik Ekonomista Nr. 23. 1927). — Drzewiecki P.: Racjonalizacja życia gospodarczego jako program współczesny (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 1. 1928). — Fabiański J. Inż. Prof.: Metody wiertnicze stosowane w kopalnictwie nafty w Polsce (Przegląd Techniczny Nr. 50. 1927). — Friedberg Inż.: Popieranie wiertnictwa naftowego (Przemysł i Handel, zeszyt 47. 1927), — Friedberg H. S. Inż.: Polityka naftowa rządu w roku 1927 (Przemysł i Handel, zeszyt 2. 1928). — Frejlich J. Dr.: Paryskie porozumienie przemysłu cukrowniczego (Przemysł i Handel, zeszyt 1. 1928). — Fryc J.: Trzeci kartel w polskim przemyśle naftowym (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 1. 1928). — H. T.: Koncerny międzynarodowe (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 24. 1927). — Jamróz S. Inż. Dr.: Usprawnienie pracy w przemyśle naftowym (Przegląd Techniczny Nr. 50. 1927). — J. B.: Czas pracy w niemieckim przemyśle żelaznym (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 2. 1928). — Kielski A. Dr.: Obecne położenie naszego przemysłu naftowego. Produkcja, rynek naftowy. (Przegląd Techniczny Nr. 50. 1927) — Kirkien L. Dr.: W sprawie kartelu bawełnianego w Łodzi (Przemysł i Handel, zeszyt 1. 1928). — Klucz M.: Walka z naftą rosyjską (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1927). — Kuczewski W. Inż.: Taryfy kolejowe a hutnictwo (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 22. 1927). — Kal M.: Nafta mossulska (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1927). — K. M.: Europejski przemysł samochodowy (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1927). — M.: Perspekty-

wa bawełnictwa (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1927). — Oziębłowski W. Inż.: Polski przemysł górniczy. Rudy żelazne, cynkowe, ołowiane i miedziane (Przegląd Górniczo-Hutniczy Nr. 21, 22. 1927). — Schätzel S. Dr.: O popieraniu kopalnictwa naftowego. Ustawodawstwo naftowe i polityka naftowa (Przegląd Techniczny Nr. 50. 1927). — Skrzywan S.: Z przemysłu ceglarskiego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 23. 1927). — Śląski R.: Przepisy wykonawcze do prawa przemysłowego (Przemysł i Handel, zeszyt 52. 1927). — Szukiewicz T.: Przetarg na lokomotywy dla kolei Wschodnio-Chińskiej (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 2. 1928). — Tennenbaum H.: Państwowa polityka elektryfikacyjna (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 1. 1928). — Tołwiński K. Dr.: Złoża naftowe i gazowe w Karpatach Polsko-Rumuńskich oraz na ich przedgórzu (Przegląd Techniczny Nr. 50. 1927). — Tymowski W. Inż.: Próby międzynarodowego porozumienia przemysłu chemicznego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 23. 1927). — Wójcicki J. Inż.: Kwestja gazowa w kopalnictwie naftowym (Przegląd Techniczny Nr. 50. 1927). — Zakrzewski B.: W jakim kierunku należy dążyć do przeprowadzenia elektryfikacji województwa Poznańskiego. Referat wygłoszony na zjeździe przedstawicieli samorządów miejskich i powiatowych woj. Poznańskiego dnia 9. XII. 1927 r. (Wiadomości Samorządowe Nr. 1. 1928). — Produkcja ołowiu i cynku w Jugosławii (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1927). — Trustowanie przemysłu włoskiego (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1927). — Kopalnictwo rud żelaznych i hutnictwo żelazne w październiku 1927 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1927). — Stan przemysłu węglowego w październiku 1927 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1927). — Kopalnictwo rud cynkowych i ołowianych we wrześniu 1927 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 47. 1927). — Górnictwo węglowe: ruch kopalń węgla w 1927 r., wydobywanie węgla, eksport węgla kamiennego i brunatnego (Przemysł i Handel, zeszyt 47. 1927). — Stan przemysłu naftowego w październiku 1927 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1927). — Hutnictwo żelazne we wrześniu roku 1927 (Przemysł i Handel, zeszyt 46. 1927).

Stchepinsky V.: Les regions petrolifères russes. Géologie, exploitation et raffinage. Préface de M. Louis Pineau, directeur de l'Office National des Combustibles liquides. Paris 1927, 8-ka, str. 109.

Daugherty William T.: German chemical developments in 1926. Washington, Government Printing office, 1927, 8-ka, str. 22. (Trade Inform. Bull. No. 451).

Van Gelder, Arthur Pine and Hugo Schlatter: History of the explosives industry in America. New York. Columbia University Press, 1927, 8-ka, str. 1170.

Vernon Lord: Coal and industry: the way to peace. London, Benn, 1927, 8-ka, str. 40.

- Saalfeld Kurt: Die niederländische Metallindustrie in ihren volks- und weltwirtschaftlichen Zusammenhängen. Rostock i. M. Carl Hinstorffs Verlag 1927 (Hamburger Schriften zur Wirtschafts- und Sozialpolitik, Heft 3), 8-ka, str. 151.
- Schneiders Gottfried: Die Gewinnung von Erdöl mit besonderer Berücksichtigung der bergmännischer Gewinnung. Berlin, Julius Springer, 1927, 8-ka, str. 363.
- Statistik der Berg- und Hüttenwerke in Polnisch-Oberschlesien für das Jahr 1926. Herausgegeben vom Oberschlesischen Berg- und Hüttenmäna. Verein z. Z. Katowice 1926. Kattowitz 1927, 4-ka, str. 109.

DZIAŁ V.

Handel, polityka handlowa i komunikacje.

Rawita - Gawroński Zygmunt: Zagadnienie unji celnej na tle prądów międzynarodowych, Warszawa 1927. Nakł. Tyg. „Przemysł i Handel”, str. 95 + IV.

Praca powyższa powinna wzbudzić żywe zainteresowanie ze względu na temat, nawiązujący do głośniejszych i modnych w okresie wojennym i powojennym prądów propagandy politycznego i gospodarczego zbliżenia narodów. Jeżeli propagandę taką można uważać, między innymi, za dowód reakcji na wyraźnie zarysowane w faktach życia powojennego wręcz przeciwne tendencje polityczno-gospodarcze, a stąd za zagadnienie raczej akademickie, to zagadnienie unji celnej trzeba w każdym razie uznać za problem aktualny dla wielu państw, posiadający w całej pełni praktyczne znaczenie gospodarcze i polityczne.

Autorowi „chodzi o rzut oka na zagadnienie unji celnej, tak jak się ono dzisiaj przedstawia, t. j. nie jako pociągnięcie polityczne, mające na celu wzmocnienie stanowiska mocarstwowego danego państwa, ale jako objaw socjologiczny, w którym jakaś grupa społeczna wyraża poczucie samej siebie”. Pierwsze cztery rozdziały poświęcone są przygotowaniu czytelnika do ujęcia z powyższego stanowiska przedmiotu zagadnienia. Stanowią one główny zręb i najbardziej wartościową część pracy, w której autor zgromadził z godną uznania starannością obfity materiał dotyczący tematu. Ten zbiór materiału orjentującego treściwie i żywo w najważniejszych faktach, poglądach i teoriach związanych z tematem, obejmuje treść umów o unję celną i jej istotę prawną, przesłanki polityczne i gospodarcze, stanowiące podstawę dla idei unij celnych, wreszcie podstawowe poglądy na ewolucję i postęp. Au-

tor oparł się tutaj na bardzo bogatej literaturze, nie opuszczając bodaj żadnego ważniejszego nazwiska, wskutek czego te punkty, które, ze stanowiska założeń książki, należało przede wszystkim oświetlić, nabierają cech żywego i pełnego obrazu.

Końcowy rozdział poświęca autor konkluzjom, ponad którymi góruje stwierdzenie, że unja celna nie jest kategorią gospodarczą tylko polityczną oraz że „niema rozwoju od gospodarstwa narodowego do światowego”.

Można kwestionować konkluzje autora i wolno może wyrazić mniemanie, iż może to mieć tembardziej miejsce, że momenty ekonomiczne związane z zagadnieniem nie zostały na równi z innymi i niezawsze należycie przedstawione. Aby nie być gołosłownym, pozwolę sobie wskazać np. na nieporozumienie ujawnione na str. 66 i 67, gdzie autor mięsza założenia teoretyczne rozważań nad problemem wartości w wymianie międzynarodowej z pojęciem istoty narodu i internacjonalizmu przyjętem przez naukę ekonomji, a przynajmniej przytaczanych jej wybitnych przedstawicieli. Również na tych samych stronach osądzenie teorii sir Henry Sidgwick'a jako błędnej należałoby sprostować.

Jeżeli takie zastrzeżenia mogą być podnoszone i mogą stanowić uzasadnienie kwestjonowania konkluzji autora, to jednak należy stwierdzić, że omawiana praca jest bardzo pożądanym dorobkiem w naszym piśmiennictwie i doskonale poucza z wytkniętego sobie stanowiska o mało naogół u nas znanem, a jeszcze mniej rozumianem zagadnieniu.

Dr. Stefan Rosiński (Poznań).

R a w i t a - G a w r o ŋ s k i Zygmunt: „Zwalczanie trustów w Ameryce”, Biblioteka Przemysłu i Handlu, str. 62, 1927.

Książeczka ta, bardzo aktualna w obecnym okresie kartelizacji wielkich działów produkcji nie jest monografią jedynie opisową, lecz stara się teoretycznem dociekaniem pogłębić temat. Kwestia, czy państwo wogóle powinno ingerować w te sprawy, jest załatwiona w przedmowie: Uznając dobre strony działania koalicji przemysłowych a nawet konieczność ich istnienia, należy uważać, że po przejściu chorób młodości... trusty pod czynnem okiem władz dają się wprząc do pracy pożytecznej dla ogółu.

Autor daje wielką ilość przykładów trustów, ich organizacji, nadużyć, oraz reakcji państwa i społeczeństwa przeciw

tym nadużyciom. Dzieli rozwój antytrustowego ustawodawstwa amerykańskiego na cztery fazy: w początku zwraca się ono jedynie przeciw towarzystwom kolejowym, w drugiej fazie idzie ono dalej, uważając trusty wogóle za zło (Sherman Act z 1890 r.). Zakazuje trusty i tajne porozumienia w celu ograniczenia wolności handlowej, nie określa jednak pojęcia „trust”. Z biegiem czasu dopiero Sąd Najwyższy stworzył sobie to kryterium (np. proces przeciw Standard Oil Company). Trzecią fazą jest założenie Bureau of Corporations, którego zadaniem jest badanie ustroju i finansów spółek akcyjnych, aby obronić publiczność przeciw oszukańczej grynderce. Biuro to ma za sługę tę, że dało ono inicjatywę do zmiany kierunku ustawodawstwa przeciwtrustowego: zamiast represyj karnych działania prewencyjne. Owocem tej inicjatywy jest założenie w 1914 r. „Związkowej Komisji Handlowej”, jako czwarta faza. Komisja ta ma prawo badać przestrzeganie przepisów Aktu Sherman'a oraz wykonywania wyroków wydanych na jego podstawie. Zajmuje się ona także zwalczaniem nielojalnej konkurencji i koalicjami dla handlu eksportowego (Akt Webba z 1918 r.) Jakkolwiek komisja nie jest sądem, jej opinie są w praktyce miarodajne.

W drugiej części ciekawej rozprawy są uzasadnione dążenia do utrzymania stałości cen w interesie producenta i konsumenta.

W obu częściach książeczki umieszczono szereg przykładów z amerykańskiego, angielskiego i francuskiego orzecznictwa w tej materji. Stwierdza, że ingerencj władz w te sprawy jest w Ameryce najsilniejsza, Francja zachowuje stanowisko pośrednie, Anglja zaś hołduje daleko idącemu liberalizmowi.

Książeczka przedstawia dużo materiału, który w polskich stosunkach może dać pożyteczne wskazówki w tej dziedzinie.

L. R.

Rybiński Stanisław: Stan i potrzeby kolejnictwa w Polsce.

Wydawnictwa Towarzystwa Ekonomicznego w Krakowie. Tom XXIV. Kraków 1927, str. 22.

Książeczka p. Rybińskiego daje krótki, lecz dość wyczerpujący przegląd tych zagadnień polskiego kolejnictwa, które związane są z projektowaną jego rozbudową. We wstępie zaraz cyfrowo przedstawia autor rzeczywisty stan kolejnictwa w poszczególnych dzielnicach, stwierdzając rażąco wprost nierównomierność w uposażeniu w linje kolejowe różnych części kraju, oraz ich nieodpowiedniość i nieprzystosowalność do no-

wych, zmienionych warunków gospodarczych zjednoczonego państwa. Podkreśla zarazem, iż obecna nasza sieć kolejowa przedstawia się jako sztuczny system, nie dostosowany do potrzeb kraju, lecz będący narzędziem do popierania polityki zaborców, którym chodziło o utrzymanie rozerwanych części Polski w izolacji od reszty, lub też o względy strategicznej natury. Dowodem tego jest fakt, że w pasie szerokim ponad 100 km, biegnącym wzdłuż dawnej granicy austriackiej i pruskiej, rząd rosyjski nie dozwalał na budowę kolei. Zabór pruski, aczkolwiek bogato wyposażony w linje kolejowe, silnie odczuwa brak dogodnych połączeń z Królestwem. Poznań z Warszawą nie posiadał bezpośredniej komunikacji, lecz tylko drogą okrężną na Toruń lub Ostrów. W zjednoczonej Polsce ruch towarów i osób wytworzył sobie nowe, całkiem odmienne szlaki, aniżeli te, które istniały w trzech dzielnicach. Wywołało to potrzebę budowy całego szeregu nowych linii, liczne plany i projekty, częściowo już zrealizowane. Tym projektowanym linjom poświęca autor najwięcej miejsca. Największe znaczenie przypisuje p. Rybicki węglowym linjom, biegnącym z południa na północ do morza Bałtyckiego. Budowa ich umożliwi masowy wywóz węgla, a skracając znacznie drogę z Górnego Śląska do Gdyni i Gdańska, obniży koszty transportu i przez to ułatwi węglowi walkę konkurencyjną na rynkach zagranicznych.

Nie mniejsze, zdaniem autora, znaczenie będą posiadać linje, biegnące na wschód i łączące zagłębia węglowe i południową przemysłową część Polski z kresami. Ich rola uwydatni się dopiero wówczas, gdy ożywią się w przyszłości polsko-rosyjskie stosunki handlowe oraz ruch tranzytowy z zachodu do Rosji.

Co do linii o znaczeniu lokalnem, to, aczkolwiek autor nie neguje ich znaczenia, jednak troskę o ich budowę i zebranie odpowiednich środków pozostawia głównie prywatnemu kapitałowi i związkom komunalnym.

Niezależnie od tych tematów, autor zajmuje się analizą projektowanej budowy sieci kanałów wodnych, łączących Bałtyk z morzem Czarnem, podkreślając konieczność szybkiego zrealizowania tych projektów, jako niezbędnych dla odciążenia przeładowanych kolei. Trzeba tutaj zauważyć, że jest to pogląd autora. Wybitny fachowiec i znawca kolejnictwa inż. J. Eberhardt w artykule: „W sprawie konkurencji między komunikacją wodną a kolejową” (Przemysł i Handel, zeszyt 33. 1927 rok) twierdzi, że w przewozie ładunków koleje nasze nie po-

trzebują pomocy w rozbudowie nowych kanałów sztucznych, że na najbliższą przyszłość wystarczy zupełnie poprawa stanu już istniejących połączeń wodnych, a zatem rozbudowa nowych dróg wodnych, jako zbyt droga, narazie jest dla pomocy kolejom nie potrzebną. Nie wyklucza to, oczywiście, słuszności twierdzenia autora książki, który zapewne ma na myśli kwestię dalszej przyszłości, a nie chwilowe tylko potrzeby kolejnictwa.

Zewnętrznie książka p. Rybickiego przedstawia się bardzo skromnie, nie stoi to jednak w żadnym stosunku do jej wartości i treści, ujętej bardzo szeroko i poważnie.

F. Barciński (Poznań).

Gawroński Rawita Zygmunt: Zwalczanie trustów i nielojalnej konkurencji w Stanach Zjednoczonych. Warszawa 1927, 8-ka, str. 62 (Biblioteka Ekonomiczna tyg. „Przemysł i Handel”, r. III, t. 13).

Królikowski S. F.: W sprawie metody obliczania stawek celnych. Warszawa 1927, 8-ka, str. 32 (Biblioteka Ekonomiczna tyg. „Przemysł i Handel”, r. III, t. 14).

Taube Gustaw jr. (Inżynier): Komercjalizacja Warszawy. I Business city. II Metropoliten Warszawski. Z przedmową Czesława Klarnera, b. minister, Skarbu i b. ministra Przemysłu i Handlu. Warszawa 1927, 8-ka, str. 51 z mapą (Biblioteka Ekonomiczna tyg. „Przemysł i Handel”, r. III, t. 10).

Czasopisma: A. R.: Opłaty składowe i za zórawie w porcie gdańskim (Przemysł i Handel, zeszyt 52. 1927). — Babiński W. Dr.: Prowizorjum drzewne z Niemcami (Rolnik Ekonomista Nr. 2. 1928). — Barański W. Inż.: Układ drzewny z Niemcami (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1927). — Bolland A. Dr. Prof.: O wprowadzenie zasady zaopatrywania towarów we wskaźnik, będący miernikiem ich użyteczności. Przemówienie z okazji poświęcenia nowego gmachu Wyższego Studium Handlowego w Krakowie dnia 5 października 1927 r. (Wiedza Handlowa Nr. 7 i 8. 1927). — Bolland A. Dr. Prof.: Akademickie uczelnie handlowe zagranicą (Wiedza Handlowa Nr. 5, 6. 1927). — Czapski W.: Przewóz towarów na Polskich Kolejach Państwowych w roku 1927 (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1927). — Damunt: O system traktatów handlowych (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 22. 1927). — D. W.: Kierunki i charakter handlu zagranicznego Japonii (Przemysł i Handel, zeszyt 52. 1927). — Eberhardt J. Inż.: Kapitał zakładowy Polskich Kolei Państwowych (Przemysł i Handel, zeszyt 3. 1928). — E. M. — E. R.: Rola kupiectwa wobec Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu w roku 1929 (Kupiec Nr. 48. 1927). — Fijałkowski T.: Konjunktury cen (Rolnik Ekonomista Nr. 22. 1927). — Gieysztor J.:

Koszty własne przewozu na Polskich Kolejach Państwowych (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1927). — Tenże: Kongres samochodowy i współpraca ruchu samochodowego z kolejami (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1927). — Gmurowski J.: Szczecin a porty polskie (Kupiec Nr. 45. 1927). — Gościcki J.: Cła zbożowe (Rolnik-Ekonomista Nr. 2. 1928). — Tenże: W związku z rokowaniami o traktat handlowy polsko-niemiecki (Rolnik-Ekonomista Nr. 1. 1928). — Grabowski M. O.: W sprawie ujednostajnienia uzansów w imporcie jaj do Niemiec (Przemysł i Handel, zeszyt 47. 1927). — Tenże: Angielski rynek mleczarski (Rolnik-Ekonomista Nr. 1. 1928). — J.: Komarno-Bratisława jako porty dla polskiego wywozu (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 23. 1927). — J. N.: Wobec konferencji genewskiej w sprawie zniesienia reglamentacji (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1927). — J. G.: Wyniki III konferencji ogólnej dla spraw komunikacji i tranzytu (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1927). — Tenże: zmiana taryfy osobowej (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1927). — K.: Stan traktatów handlowych Niemiec (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 2. 1928). — Kas. K.: Konwencja międzynarodowa o wolnym obrocie (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 23. 1927). — Kalecki M.: Konsekwencje gospodarcze zatargu angielsko-sowieckiego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 1. 1928). — Królikowski S. Fr. Inż.: Prace nad nomenklaturą celną (Przemysł i Handel, zeszyt 47. 1927). — Tenże: Polityka handlowa Austrii (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1927). — Tenże: Wysokość obciążenia celnego w Polsce (Przemysł i Handel, zeszyt 52. 1927). — Tenże: Cła maksymalne (Przemysł i Handel, zeszyt 4. 1928). — Krzyżanowski A. Inż.: Podstawy reformy taryf kolejowych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 24. 1927). — Legun-Biliński A. Inż.: Nasze projekty kanałowe. Sprawa budowy kanałów (Przegląd Techniczny Nr. 52. 1927). — Lorenczewski A.: Zagadnienie eksportu (Kupiec Nr. 49, 50, 51. 1927). — Łęgowski St. Inż.: O stocznię w Gdyni (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1927). — M.: Rozwój Międzynarodowej Izby Handlowej (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 21. 1927). — M. B.: Bilans handlu zagranicznego zwierzętami w roku gospodarczym 1926/27 (Przemysł i Handel zeszyt 49. 1927). — M. K.: Traktat handlowy łotewsko-sowiecki (Przem. i Handel zeszyt 46. 1927). — Okolski S. J.: Prace nad budową nowej taryfy celnej (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 23. 1927). — P. J. E.: Eksport płodów gospodarstwa rolnego z Ukrainy (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1927). — Tenże: Międzynarodowy handel masłem (Przemysł i Handel, zeszyt 47. 1927). — Ringman A. Inż.: Perspektywy rozwoju importu do Z. S. R. R. (Przemysł i Handel, zeszyt 3. 1928). — Rościszewski St.: W sprawie stałości cen zbóż (Przemysł i Handel, zeszyt 46. 1927). — Różański A. Dr. Prof.: Zainteresowanie się Holendrów ważnemi zagadnieniami wodnemi Polski (Przegląd Techniczny Nr. 50. 1927). — S.: Znaczenie koniunktury (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 21. 1927). — Sand H. Dr.: Perspektywa naszego wywozu

(Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 22. 1927). — Tenże: O racjonalną współpracę handlu z organizacjami syndykatowymi przemysłu (Tygodnik Handlowy Nr. 2. 1928). — Siebeneichen A.: Reglamentacja targów i wystaw gospodarczych (Przemysł i Handel, zeszyt 46. 1927). — Skalski W.: „Goodwill” czyli ocena niematerialnej strony przedsiębiorstwa (Kupiec Nr. 50. 1927). — Skałka J. Inż.: Projekt budowy dróg wodnych w Polsce (Czasopismo Techniczne Nr. 45. 1927). — Studnicki W.: Znaczenie rynku węgierskiego (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 23. 1927). — Sza-
 tenstein A. J.: Ankieta o projekcie rozporządzeń buchalteryjnych (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1927). — Sztolcman S. Inż.: Drogi wodne a koleje żelazne (Przegląd Techniczny Nr. 48. 1927). — Szukiewicz T.: Polityka celna Chin (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 23. 1927). — T. J.: Bilans handlowy w październiku 1927 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1927). — Tenże: Bilans handlowy w listopadzie 1927 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 52. 1927). — Trepka E.: XIII Międzyparlamentarna Konferencja Handlowa (Przemysł i Handel, zeszyt 52. 1927). — W. K.: Zysk wywozowy a zyski kupieckie (Przemysł i handel, zeszyt 4. 1928). — W. M.: Plan rozwoju ba-
 wełnictwa w Z. S. R. R. (Przemysł i Handel, zeszyt 1. 1928). — Wakar W.: Dwa lata wojny gospodarczej. Wojna gospodarcza w świetle niemieckiego bilansu handlowego. Handel zagraniczny Niemiec. Bilans ogólnego niemieckiego przywozu i wywozu. Obrót polsko-niemiecki produktami rolnymi i spo-
 żywcami. Produkty gospodarstwa rolnego (Rolnik-Ekonomista Nr. 23. 1927). — Z.: Prowizorium handlowe polsko-łotewskie (Przemysł i Handel, zeszyt 2. 1928). — Z. P.: Rynek gdański a przemysł polski. Możliwość zbytu wy-
 robów metalurgicznych (Górnośląskie Wiadomości Gospodarskie Nr. 24. 1927). — Zaremba Z.: Zagadnienia handlu zagranicznego (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 10, 11. 1927). — Konsekwencje i widoki wywozu
 węgla polskiego do Niemiec (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 24. 1927). — System gwarancji kredytów eksportowych w Anglii (Przemysł i Handel, zeszyt 4. 1928). — Perspektywy rokowań gospodarczych polsko-
 niemieckich (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 24. 1927). — Przewozy statkami „Żegluga Polskiej” w 1927 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 3. 1928). — Ko-
 lej żelazna w Azji. Streszczenie artykułu p. B. Nikitina p. t. „Le Rail en Asie” w Bulletin Mensuel Banku Narodowego Francuskiego Handlu zagra-
 nicznego (Wiedza Handlowa Nr. 3. i 4. 1927). — Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej o dostarczaniu środków przewozowych dla wykonywania
 budowy i utrzymania dróg publicznych i mostów (Przemysł i Handel, ze-
 szyt 49. 1927). — Przewozy kolejowe w październiku 1927 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1927). — Handel zagraniczny Z. S. R. R. w roku gospo-
 darczym 1926/27 (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1927). — Wywóz węgla ka-
 miennego w listopadzie 1927 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1927). — Ruch
 cen w październiku 1927 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1927). — Związek
 europejsko-azjatyckiej komunikacji kolejowej (Przemysł i Handel, zeszyt 48.

1927). — Ruch portowy w październiku 1927 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1927). — Rokowania handlowe z Niemcami; układ w sprawie tymczasowego obrotu drzewnego między Polską a Niemcami (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1927). — Rozwój komunikacji samochodowej (Przemysł i Handel, zeszyt 47. 1927). — Zagraniczny handel austriacki i udział w nim Polski (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 1. 1928).

Carre L.: Cours pratique du calcul commercial à l'usage de toutes les sections commerciales des commerçants et employés de commerce et de banque. Paris, Masson et Cie, 1927, 16-ka, str. 224.

Rapports du Comité d'Experts mis à la disposition du Gouvernement Polonais par la Société des Nations sur le programme d'établissement des voies navigables en Pologne, l'utilisation des débouchés maritimes et des voies d'accès à ces débouchés pour le trafic charbonnier et sur l'alimentation en eau potable de la Haute-Silésie. Warszawa. Nakł. Ministerstwa Robót Publicznych 1927 (Publications de la Société des Nations. VIII Communications et transit 1927, VIII. 2.)

Carrad H. L. and. Oliphant Lancelot: The elements of commerce. Part. 2. London. Gregg Publ. Co. 1927, 8-ka, str. 196.

Forman Samuel Eagle: The rise of American commerce and industry. New York. Century 1927, 12-ka, str. 517.

Braeutigam Harald: Die Handelspolitik Polens seit Erlangung der Selbstständigkeit bis zum Ablauf der Genfer Konvention am 15 Juni 1925. Berlin, E. Ebering, 1927, 8-ka, str. 134.

Schmaltz Kurt: Bilanz- und Betriebsanalyse in America in Hinsicht auf ihre Verwertbarkeit für die deutsche Wirtschaft. Dargestellt auf Grund der amerikanischen betriebswirtschaftlichen Literatur. Stuttgart. C. E. Poeschel 1927 (Die Bücher-Organisation Bd. 7) 8-ka, str. 281.

Pintschovius Karl: Der Grosshandel im wissenschaftlichen Urteil. Berlin, Carl Heymann, 1927, 8-ka, str. 42.

DZIAŁ VI.

Skarbowość, zagadnienia kredytowe, walutowe, bankowe i ubezpieczeniowe.

Zbyszewski Dr. W. A.: Polityka komitetu finansowego Ligi Narodów — z przedmową Adama Krzyżanowskiego — Wydawnictwa Tow. Ekonomicznego w Krakowie, tom XXVI, Kraków 1927, 8°, str. 114.

Autor wykazuje, jak program „naturalnego” powrotu do warunków przedwojennych w zakresie pieniężnym drogą

deflacji lub stabilizacji, wysuwany z początku po wojnie, okazał się nierealny. Na jego miejsce wysunął się program antyliberalny planowego regulowania stosunków światowych, który zredukowany następnie do regulowania poszczególnych najbardziej palących inflacji, głównie w państwach środkowo-europejskich, zaczął być realizowany przez Ligę Narodów. Jako istotę tych inflacji wysuwa autor walkę między urzędnikami a przedsiębiorcami o podział dochodu społecznego, która uniemożliwiła stabilizację. Ta ostatnia jest możliwa w oparciu nawet o własne tylko siły w każdym kraju, o ile ludność decyduje się na odpowiednie obniżenie stopy życia. Konieczność tę można usunąć tylko przy pomocy dopływu kapitału zagranicznego, który równocześnie przez zwiększenie zaufania pozwala dochodowi społecznemu po stabilizacji szybciej wzrastać. Uwagi te umożliwiają autorowi przedstawienie planów sanacji Austrii, Węgier i Niemiec. Zwraca uwagę, że sanacje bezpośrednio przez Ligę przeprowadzone były bardziej surowe, ostrożne i brały rzecz głównie z punktu widzenia sanacji gospodarki publicznej, skąd miały bardziej charakter polityczny. Plan Dawes'a natomiast, już tylko pośrednio pod wpływem Ligi pozostający, był bardziej liberalny i ujmował rzecz głównie z punktu widzenia gospodarki prywatnej, mniej znacznie krępując politycznie. Ponadto omawia autor plany sanacji greckiej, bułgarskiej i ormiańskiej, plan osiedlenia uchodźców greckich, bułgarskich i niedoszłą akcję na rzecz uchodźców ormiańskich, akcje Ligi w Estonii i Gdańsku, a wreszcie wykonanie planów sanacji Austrii i Węgier. Materiał ten daje autorowi możliwość zanalizowania metod działania Komitetu Finansowego, który przeprowadzał z ramienia Ligi Narodów sanacje; autor wskazuje na ich doskonalenie się, co zresztą nie ustrzegło Komitetu od konkurencji, która się ujawniła w przeprowadzeniu planu Dawes'a poza Ligą i w interwencji w zakresie pożyczek stabilizacyjnych i sanacyjnych, zorganizowanej przez współpracę banków emisyjnych pod kierownictwem amerykańskiej Federal-Reserve-Bank. Autor uważa, że koniecznym jest połączenie w jedną całość tych organizacji tak, by Komitet Finansowy Ligi Narodów mógł „odegrać tak potrzebną rolę rzeczywistego kierownika finansów i gospodarki światowej”.

Praca p. Z. objęła obszerny bardzo przedmiot i podaje materiały w niezwykle bogatej ilości. Jest napisana żywo i jasno. Te jednak zalety równocześnie uniemożliwiają autorowi gruntowniejsze opracowanie przedmiotu, któryby wymagał znacznie

szczegółowszego przedstawienia i analizy. Wskutek tego praca posiada charakter raczej poważnej publicystyki, bardzo umiejętniejszej zresztą i kompetentnej. Nosi ona charakter szkicowy, niewykończony: taka np. teoria inflacji, bardzo jednostronnie ujęta, budząca mnóstwo wątpliwości i zastrzeżeń, jest doskonałym pomysłem, ale tylko pomysłem, który wymagałby opracowania i dokładnego uzasadnienia, czego praca nie daje. To też autor tłumaczy się w przedmowie, że pisał tę pracę tylko 2 miesiące i że jego zajęcia uniemożliwiają mu rewizję i przedredagowanie pracy. Z przyjemnością jednak czyta się i ten szkic. Tylko zadziwia napis na karcie tytułowej, że praca niniejsza jest pracą doktorską autora. Wszak według tradycyjnych wymogów praca doktorska winna dać dowód umiejętności zupełnego opanowania i wyczerpania materiału oraz opanowania metody naukowej?

Prof. Dr. Edward Taylor (Poznań).

Porowski Marcei, Horszowski Józef Dr., Pastuszyński Stanisław i Hujda Antoni: Skarbowość samorządu terytorjalnego w Polsce. Zbiór obowiązujących przepisów. I. Dochody. Warszawa 1927 r. Nakładem związku pracowników administracji gminnej Rzeczypospolitej Polskiej (str. 534 + XXIV in 8°).

1. Kto miał sposobność zetknąć się z zagadnieniami naszej skarbowości komunalnej, ten wie, jak skomplikowanym jest jej system prawny, jak złożonemi są źródła systemu, jak niepewnymi teksty przepisów, jak trudną wreszcie ich wykładnia i synteza. Prawo skarbowe samorządu terytorjalnego obejmuje bowiem najróżnorodniejsze przepisy, których w całości w sposób względnie wyczerpujący dotychczas jeszcze nikt nie zestawiał metodycznie.

2. Skarbowość pp. Porowskiego i tow. jest pierwszym systematycznym, skomentowanym przeglądem ogółu jej źródeł. Pomyślana jako wielkie dzieło dwutomowe, którego tom pierwszy traktuje o dochodach, a drugi o wydatkach komunalnych, ukazała się w niekompletnej postaci — tomu pierwszego. Tom ten wydano — jak na obecne niepomysłne dla książki polskiej czasy — bardzo starannie. Daje on względnie wyczerpujący zbiór przepisów w brzmieniu według stanu z dnia 27 września 1927 r. Umożliwiając porównanie międzydzielnicowe przepisów, zdejmując z zainteresowanych ciężar poszukiwań i niepewności ich wyników, zbiór ten

zasługuje słusznie na życzliwą uwagę czytelnictwa polskiego — mimo wadliwości i usterek, od jakich wolny nie jest.

3. Wadliwą wydaje się sprawa systemu całości. Pp. Porowski i tow. oparli swój podział materiałów źródłowych komunalnego prawa skarbowego na różnicę, jaka dzieli dochody skarbowe od wydatków skarbowych. Zasada podziału jest trafna; przyjęcie jej nie daje tedy powodu do uwag. Wątpliwości poważne nasuwa tylko niekonsekwencja w dalszym jej zastosowaniu.

Pojęcie dochodów komunalnych — posiada definicję legalną. Definicja ta — zakresowa — mieści się w § 4 rozporządzenia Prezydenta R. P. z dnia 17 czerwca 1924 r. o obowiązku i sposobie pokrywania wydatków przez związki komunalne (Dz. U. R. P. Nr. 51, poz. 522). Wobec tego jest rzeczą jasną, iż praca o dochodach komunalnych powinna zaczynać się przepisem, który definicję tę wypowiada. Niestety uczyniono inaczej; przepis powyższy pominięto bowiem i pracę rozpoczęto od razu przepisami ustawy o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych. Ustawa ta wyznacza dochodom — zakres ciaśniejszy znacznie od określonego w rozporządzeniu Prezydenta R. P. Wobec tego tom pierwszy o dochodach — nie zawiera wszystkich przepisów o dochodach, lecz tylko te, które wiążą się z układem ustawy. Dzięki temu — pominięte zostały w omawianym tomie przepisy, zawarte w §§ 72 i n. — b. pruskiej ordynacji wiejskiej z dnia 3 lipca 1891 r. (zbiór ustaw pruskich, str. 233).

4. Z uwag powyższych wynika, iż pierwszy tom skarbowości pp. Porowskiego i tow. opiera się w swej budowie na ustawie o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych. Ustawa ta przytoczona (str. 7—19) w całości wraz z nowelami, przepisami wykonawczymi, judykaturą i komentarzem autorów, wypełnia część pierwszą, fundamentalną książki. Część pierwszą uzupełniają dwie dalsze. Część druga (str. 193—251) — obejmuje przepisy o szczególnych (6) źródłach dochodowych — o podatku wyrównawczym, o opłatach drogowych, o świadczeniach drogowych, o mytach i opłatach kopytkowych, o kosztach leczenia i powinności podwodowej; część trzecia (str. 253—534) zawiera źródła pomocnicze, w szczególności ustawę o podatku gruntowym, budynkowym, przemysłowym i dochodowym od nieruchomości i od lokali, 14 statutów wzorowych, przepisy proceduralne, egzekucyjne etc.

Stosunek wzajemny rozmiarów poszczególnych części — jest następujący; gdy część pierwsza (fundamentalna) liczy

str. 184 a część druga (uzupełniająca) — tylko stron 60, — część trzecia liczy stron 280 t. zn. znacznie więcej, niż obie poprzednie. By przewaga części trzeciej nad pierwszą i drugą była uzasadnioną rzeczowo, nie można powiedzieć. Niewątpliwie mogłaby być znacznie krótszą, gdyby — niektórych przepisów wcale nie zawierała (należą tu — ustawa o N. T. A., śląska ustawa o finansach komunalnych, projekt noweli do powszechnej ustawy o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych; oraz gdyby niektóre jej ustępy włączone zostały do poprzednich części (n. p. 42-gi okólnik Ministra Spraw Wewnętrznych). Jeśli jednak umieszczono tekst ustawy o N. T. A., należało — dla zasady — przytoczyć również przepisy ustawowe o niższem sądownictwie administracyjnem województw poznańskiego i pomorskiego.

5. Z trzech części, o których była wyżej mowa, najwyżej pod względem opracowania — stoi część pierwsza; odznacza się bowiem obszernymi komentarzami, jakich nie mają części następne. Komentarze są opracowane starannie. Zawierają wiele bardzo cennych informacji, obok których można spotkać tu i owdzie twierdzenia, których trafność jest bardzo wątpliwa. Twierdzenie takie znajdują czytelnicy na str. 10, 12, 101, 102, 137 i t. d. Wyliczenie — choćby przykładowe — zajęłoby zbyt dużo miejsca; jest zresztą zbędne; szczegółowiej omówione bowiem zostały w bardziej specjalnym organie (p. Ruch Samorządowy z r. 1928 Nr. 3).

Pozatem komentarze do ustawy o finansach komunalnych są nieco zbyt jednostronne; nie wyczerpują bowiem istniejącej już judykatury N. T. A. (n. p. wyroków z dnia 7 października 1925 r. I. rej. 1625/24, z dnia 10 grudnia 1926 r. I. rej. 240/26).

Powyższe niedomagania nie są jednak dla oceny całości istotne. Jeśli są w pracy, która jest pierwszą w swoim rodzaju, są zrozumiałe i wytłomaczalne. Dlatego też książka pp. Porowskiego i tow. jest pracą, której szczerze pogratulować należy autorom.

Dr. J. H u b e r t (Poznań).

Porowski M., Horszowski J. Dr., Pastuszyński St. i Hujda A.; Skarbowość samorządu terytorjalnego W Polsce. Warszawa, 1927. Str. 555. Nakładem Związku pracowników administracji gminnej Rzpltej Polskiej.

I. Cicho — bez reklamowania pojawiło się w ostatnich dniach na półkach księgarni w Polsce dzieło wielkiej wagi, niecodzienne, bardzo potrzebne i bardzo pożyteczne. Myśmy

samorządem terytorjalnym, zwłaszcza skarbowością samorządu terytorjalnego w Polsce, bardzo niewiele dotąd zajmowali się. Zmuszeni, natychmiast po odrodzeniu Polski, do orężnej obrony, ściśle Jeszcze nawet wówczas nie określonych, granic nowo-powstałego państwa, pochłonięci troską o budowę skarbowości państwowej, trapieni i zniszczeni długotrwałą inflacją marki polskiej, obdarzeni złą i nieprzemyślaną reformą waluty, wskutek czego przedwcześnie utworzony w r. 1924, wbrew ostrzeżeniom H. Younga, nowy pieniądz musiał się załamać już w roku następnym, powodując wprost nieobliczalne, całkiem niepotrzebne i zupełnie nieproduktywne szkody dla całego gospodarstwa społecznego, byliśmy wszyscy w nauce i w życiu, tak wprost zaabsorbowani jedną troską, jedną myślą o zmontowaniu podstawowych elementów gospodarki państwowej, że już na myśl o skarbowości samorządu nie mieliśmy poprostu ani głowy ani czasu.

Z biegiem dopiero czasu, z rozwojem i trwałą poprawą gospodarki państwowej, mając już od prawie dwu lat realnie zrównoważony budżet państwa, od sierpnia 1926 r. stabilizowany pieniądz, gdy życie gospodarcze Polski zaczyna się układać i rozwijać coraz bardziej normalnie i krzepnąć — nadszedł w Polsce czas na rozważanie i regulowanie spraw samorządu.

I tutaj zetknęliśmy się na progu tego zagadnienia z miejsca z jedną zasadniczą trudnością. Nie mając fundamentów, t. j. własnego ustroju samorządu, przystosowanego do naszych rodzimych potrzeb — musieliśmy skleić prowizoryczny dach nad troistą budową samorządu, jaką odziedziczyliśmy po zaborcach. Uczyniliśmy to w ustawie o „tymczasowym” oczywiście tylko „uregulowaniu finansów komunalnych” z dnia 11. sierpnia 1923 r. Byłem jej referentem w Sejmie i dlatego bliski mi jest przedmiot tej książki, będącej przedewszystkiem komentarzem tej ustawy, która była wyrazem powyższej konieczności uregulowania na razie choćby tymczasowego tego przedmiotu, diametralne bowiem różnice, jakie istniały pomiędzy poszczególnymi b. dzielnicami Polski po jej odbudowie w zakresie skarbowości samorządowej, wytwarzały taki chaos ustawodawczy i faktyczny, że wprost zmuszały do takiego postąpienia — do zbudowania takiego dachu choćby na razie tylko prowizorycznego, ale jednolitego na ścianach — bez trwałych, jednolitych fundamentów.

Jest rzeczą zrozumiałą, że ustawa, w takich warunkach utworzona, musiała ulec rychło licznym i różnym zmianom. Mnożyły się pozatem rozporządzenia wykonawcze, które ule-

gały również zmianom, oraz okólniki, których zadaniem było ułatwienie stosowania przepisów ustawy w praktyce. Powstała w rezultacie poza tekstem ustawy o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych taka mnogość przepisów i wyjaśnień tej ustawy, że nawet urzędnikom, mającym w praktyce do czynienia z ustawą, sprawia niejednokrotnie trudność zorientowanie się w ich labiryncie.

II. W tym stanie rzeczy pp. Marceli Porowski, naczelnik Wydziału Finansów Komunalnych w M. S. W., Dr. Józef Horszowski, b. naczelnik Wydziału Finansów Samorządu w Min. Skarbu oraz Antoni Hujda i Stanisław Pastuszyński, urzędnicy w Wydziale Finansów Komunalnych M. S. W. podjęli się zebrania i usystematyzowania tych wszystkich przepisów. Zebrawszy je zaś — aby ułatwić tak zrozumienie przepisów tej ustawy, jako też praktyczne ich stosowanie — wplekli w teksty urzędowe szereg uwag i wyjaśnień, zdobytych w swej praktyce w tej dziedzinie. I tak powstał pierwszy tom zbioru, obejmującego skarbowość samorządu terytorjalnego, traktujący o dochodach tegoż samorządu. Dalszym etapem pracy ma być, jak zapewniają pp. Wydawcy w Słowie wstępnem, zebranie w podobny sposób przepisów, dotyczących wydatków samorządu.

III. Układ książki jest następujący: Część pierwsza (A) — str. 1—191, jest reprodukcją ustawy o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych wraz z komentarzem. Zawiera rozporządzenie wykonawcze do ustawy ze wszystkimi zmianami, następnie wszystkie okólniki Min. Spr. Wewn. i innych Ministerstw, dotyczące ustawy o finansach komunalnych, szereg orzeczeń Min. Spr. Wewn. i Min. Skarbu, wydanych w konkretnych sprawach w związku z ustawą o finansach komunalnych, kilkadziesiąt wyroków N. T. A., zawierających rozstrzygnięcia w kwestjach, ważnych dla skarbowości komunalnej, mnóstwo wyjaśnień i uwag autorów do każdego artykułu ustawy, zarówno teoretycznych (z uwzględnieniem przebiegu obrad w Sejmie nad ustawą o finansach komunalnych), jak i praktycznych, opartych na dotychczasowym stosowaniu ustawy o finansach komunalnych w życiu. Część druga (B) — strony 193—251 podaje w sposób wyczerpujący inne (t. j. poza ustawą o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych) przepisy ustawowe, stwarzające dla związków komunalnych poważniejsze źródła dochodów, a więc dotyczące: podatku wyrównawczego, opłat drogowych, szarwarku, myt i opłat kopytkowych, pokrywania kosztów lecze-

nia, powinności podwodowej. C z ę ś c t r z e c i a (C) i ostatnia p. t. Załączniki (str. 243—534) obejmuje różne ustawy, względnie wyciągi z nich, różne rozporządzenia władz i okólniki np. taryfę podatku gruntowego dla całej Polski (wedle powiatów), taryfę pod. przemysłowego, tabele podatku dochodowego, dalej wszystkie wzorowe statuty podatkowe, instrukcję egzekucyjną, wyciągi z wszystkich ustaw, w których jest mowa o zwolnieniach od podatków samorządowych, dokładne zestawienie wszystkich danin, które mogą pobierać poszczególne rodzaje związków komunalnych i t. d., a więc różnorakie materje, które znakomicie uzupełniają obie poprzednie części. Przy końcu znajduje się przejrzysty i dokładny skrowidz ustaw i skrowidz rzeczowy.

Dodać mi jeszcze należy, że książka uwzględnia w równej mierze, wszystkie b. zabory, w szczególności także i województwo Śląskie i daje m. in. tłumaczenia przepisów pruskich i rosyjskich, obowiązujących jeszcze w zakresie finansów samorządowych.

IV. Ogrom sumiennej pracy, włożony w nią, uderza już przy pobieżnym jej przeglądzie; przy uważnem czytaniu dołącza się do tego pierwszego wrażenia uznanie dla gruntowności i należytej metody opracowania. Jest to w całym tego słowa znaczeniu iwydawnictwo poważne, sumienne i bardzo pożyteczne. Sądzę, że usługi, które odda nauce i praktyce, będą istotne i — długotrwałe, bo nie wierzę, abyśmy w niedługim czasie mogli przystąpić do „definitywnego”, t. i. ostatecznego uregulowania skarbowości komunalnej. To ostatnie bowiem zależy od dwóch ogromnie trudnych i wielkich rzeczy, t. j. 1) od jednolitego uregulowania ustroju samorządu i 2) od reformy państwowych podatków bezpośrednich. I pierwsze i drugie dokonane być może w ciągu kilku dopiero lat.

Prof. Jerzy Michalski (Warszawa).

Sprawozdanie Banku Polskiego za czwarty rok działalności 1927.

Powyższe sprawozdanie nie odbiega w zewnętrznym układzie treści zasadniczo od poprzednich, zato cyfry przynoszą sporo nowych materiałów, wskazujących na głębokie zmiany, zaszłe w roku sprawozdawczym w położeniu Banku.

Ogólna działalność Banku wzmogła się bardzo poważnie. Bank Polski w dalszym ciągu rozbudował swoją sieć oddzia-

łów i zastępstw. Przybył jeden oddział w Zamościu, a nowych zastępstw 43. Wśród sieci zastępstw stosunkowo największą rolę odgrywają licznie spółdzielnie kredytowe. Również wzrosły się ogólne obroty Banku, osiągające kwotę 72 miliardów złotych (w roku 1926 49 miliardów złotych), suma bilansowa zaś przekroczyła kwotę 2037,6 milionów złotych.

Przechodząc do omówienia poszczególnych pozycji bilansowych i rachunku strat i zysków zauważamy w pasywach niezwykle silny wzrost kapitałów własnych, składających się z kapitału akcyjnego i z funduszu zasobowego. W myśl planu stabilizacyjnego kapitał zakładowy został podwyższony o 50 milionów złotych, a całą drugą emisję akcji przejął skarb, tak, że obecnie kapitał zakładowy wykazany jest w kwocie 150 mili. zł.

Fundusz zasobowy wzrósł z 3,2 mili. zł do 94,4 milj. zł. Na wzrost ten składa się wpłata drugiej emisji akcji w wysokości 25 milj. zł., oraz rezerwa specjalna w wysokości 63,3 milj. zł. Ta ostatnia powstała z przeszacowania złota i walut. Fundusz ulokowany jest w papierach państwowych, listach zastawnych i obligacjach w wysokości 38,3 milj. zł. W całości więc kapitały własne Banków wzrosły do 244,4 milj. zł.

Jako nowa pozycja bilansu wykazana jest obecnie pozycja **n a t y c h m i a s t p ł a t n y c h z o b o w i ą z a ń**. Składają się na nią rachunki żyrowe, oraz specjalne rachunki stojące w związku z planem stabilizacyjnym, jak rachunek zakupu srebra i rachunek Państwowego Funduszu Kredytowego. Szczególną uwagę należy zwrócić na zwiększone saldo rachunku żyrowego skarbu, wyższe o przeszło 228 milj. zł. Również i prywatne rachunki żyrowe zwiększyły się o jakie 59 milj. zł. Tym zwiększonym saldom odpowiada prawie, że 100 procentowe podwyższenie obrotów żyrowych tak po stronie wpływów jak i wypłat, przekraczające 23 miljardy złotych.

Obieg biletów bankowych wykazany jest w wysokości 1003 milj. zł. W ciągu całego roku emisja biletów podlegała stałej zwwyżce tak, że ostateczne ustosunkowanie obiegu biletów Banku Polskiego do emisji skarbowej jest prawie, że normalne. Podnieść tu należy, że ze swej strony emisja skarbowa zmniejszyła się w ciągu roku, prawie że o 119 milj. zł, ogólny zaś obieg pieniężny, osiągnął kwotę 1312,3 milj. zł.

W dalszym ciągu zauważamy również z planem stabilizacyjnym związany specjalny rachunek skarbu pań-

stwa w wysokości 75 milj. zł, stanowiący część płynnego zasobu kasowego. Zobowiązania w walucie zagranicznej zmniejszyły się do 5,3 milj. zł, fundusz emerytalny wynosi 15,3 milj. zł. Pozostałe pozycje za wyjątkiem czystego zysku w wysokości 24 milj. zł mają mniejsze znaczenie.

W aktywach nasza uwaga głównie koncentruje się na pozycjach kruszcu, walut i dewiz oraz tych wszystkich pozycjach, które obejmują działalność kredytową Banku. Zapas kruszcu wykazany jest w bilansie w trzech pozycjach osobno złoto w skarbcu, złoto zagranicą oraz srebro. Zapas tych trzech pozycji wyniósł kwotę 519,8 milj. zł, czyli, że wzrósł w roku sprawozdawczym o 279,5 milj. zł. Większa część złota zdeponowana jest w skarbcu w kraju.

Waluty, dewizy i należności zagraniczne wyniosły przeszło 894,6 milj. zł, z czego na dewizy, waluty i należności zagraniczne zaliczane do pokrycia przypada 687,5 milj. zł, reszta zaś na pozostałe. W sumach tych mieszczą się wpływy z pożyczki amerykańskiej, wynoszące 549 milj. zł. Z porównania tych cyfr wynika, że zapasy kruszcowo-walutowe Banku Wzrastały niezależnie od pożyczki stabilizacyjnej. Pokrycie kruszcowo-walutowe, biletów bankowych i natychmiast płatnych zobowiązań, wyniosło pod koniec roku 72,6/o. Dzięki tak silnym rezerwom kruszcowo-walutowym Bank Polski po przez cały rok sprawozdawczy był panem sytuacji walutowej i ustabilizował kurs złotego ostatecznie na poziomie 172 złotych za 100 złotych w złocie.

Charakterystyczne dla działalności kredytowej Banku Polskiego są pozycje portfelu wekslowego oraz pożyczki zastawowe, zabezpieczone papierami. Zapas weksli wzrósł z 321 do prawie 460 milj. zł, pożyczki zastawowe osiągnęły prawie, że 41 milj. zł. Bank Polski w dalszym ciągu utrzymywał system kontyngentów kredytowych przy wyraźnej przewadze kredytów bezpośrednich oraz politykę niskiej stopy dyskontowej. Pogarszająca się sytuacja kredytowa na rynku wewnętrznym znalazła i swoje odbicie w portfelu wekslowym Banku, od czerwca bowiem procent protestowanych weksli utrzymuje się na stosunkowo wysokim poziomie, również termin spłaty weksli jest dłuższy, aniżeli w roku poprzednim, wreszcie pożyczki zastawowe udzielane były liberalniej, tak, że Ostatnio np. Bank Polski wzięł w zastaw 6-miesięczne weksle przemysłu bawełnianego; również silny wzrost wykazują weksle rolnicze.

Dług skarbu państwa wyniósł 25 milj. zł., nieruchomości 20 milj. zł., papiery funduszu zapasowego 38,3 milj. zł. i papiery funduszu emerytalnego 17 milj. zł. Inne pozycje mniejszą odgrywają rolę. Z rachunku strat i zysków, zamykającego się sumą 57,6 milj. zł., na uwagę zasługują po stronie rozchodów koszty handlowe w wysokości 24 milj. zł. oraz odpisy z rachunku ruchomości weksli, druku biletów skarbowych i dewiz w wysokości 5,7 milj. zł.

Dochody Banku opierały się głównie na odsetkach. Obrót wekslowy przyniósł 32,6 milj. zł., zastawy 2 milj. zł., lokaty zagraniczne 14,4 milj. zł. Do tego dochodzą prowizje, odzyskane należności wątpliwe i inne dochody, tak, że czysty zysk za 1927 r. osiągnął kwotę 24 milj. zł. Z tego proponuje się na dywidendę 14/o, dla skarbu państwa przypada prawie, że 10 milj. zł.

Jak już wyżej wspominaliśmy w układzie treści sprawozdania niema poważniejszych zmian; obszernie omówiona jest ogólna sytuacja kraju, tym razem szczególnie uwzględniono rynek pieniężny i kredytowy.

Dr A C

Kisch C. H. and Elkin W. A.: Central Banks. A study of the Constitutions of Banks of Issue, with an Analysis of Representative Charters, Macmillan and Co. London 1928.*

W literaturze angielskiej dawał się odczuwać brak książki, któraby streszczała najnowsze zasady, dotyczące budowy i działalności banków emisyjnych. Taką właśnie jest powyższa książka, i trzeba przyznać, że autorzy wywiązali się z swego zadania naogół zadawalniająco. Książka dzieli się na dwie części. W pierwszej, autorzy syntetyzują podstawy monetarne banków centralnych, ich stosunek do państwa, powstanie kapitału, rezerw i stosunek tych ostatnich do emitowanych pieniędzy, podziału zysków, stosunek banków centralnych do pozostałych banków oraz rynku pieniężnego, administrację etc, w drugiej zaś podają obszerne wyciągi ze statutów 28 banków centralnych, w tej liczbie 22 krajów europejskich, Stanów Zjednoczonych, Australji, Południowej Afryki i Japonji.

O ile strona opisowa książki jest doskonała, to strona jej

* Banki Centralne. Studium dotyczące konstytucji oraz analizy statutów banków emisyjnych.

teoretyczna wymaga pewnego uzupełnienia. Szkoda też, że autorzy nie podają w całości doktryny monetarnej, której się trzymają, ale rozwodnią ją na długość całej książki, czyniąc ją tem mniej przejrzystą.

Działalność banków centralnych opierają autorzy na naukowych podstawach doktryny, noszącej miano „złotej waluty”. Prawda, autorzy zdają sobie sprawę z tego, że złota waluta nie jest jedyną i że działanie jej nie jest tak automatyczne, jak to się dawniej wydawało, niemniej jednak z wiadomości tych nie uczynili żadnego użytku, uważając, zgodnie z miarodajną opinią znacznego odłamu sfer finansowych, że główne zadanie banków centralnych, polegające na utrzymaniu stałej waluty, może odbywać się w obecnych warunkach gospodarczych jedynie przy pomocy odpowiedniego obchodzenia się z walutą złotą. W wyniku tej działalności odbywa się też stabilizacja poziomu cen, stanowiąca drugie ważne zadanie banków emisyjnych. A więc przyjmuje się w dalszym ciągu za pewnik, że cena złota jest stała i że racjonalna polityka dyskontowa umożliwi osiągnięcie stałego poziomu cen, etc. Jednak o ile dawniej pewniki te uchodzić mogły za nieomyślne prawdy, dziś, wobec doświadczenia powojennego w sferze monetarnej — nie są one do przyjęcia bez daleko idących zastrzeżeń. Obecnie banki emisyjne wkroczyły na nowe pole działalności, na wyższy szczebel rozwoju. Dziś banki te w pierwszym rzędzie starają się o ustalenie poziomu cen przy pomocy odpowiedniej polityki kredytowej głównie przy pomocy kupna i sprzedaży na rynku pieniężnym odpowiednich aktywów bankowych, w czym złoto jest tylko jednym z artykułów obrotu. O ile dawniej mogło uchodzić za słuszne twierdzenie, że złoto stanowi o sile nabywczej jednostki pieniężnej, dziś odwrotnie należy stwierdzić, że jednostka pieniężna, w pierwszym rzędzie dolar, stanowi o sile nabywczej złota. To też dziwnie brzmi ustęp, w którym autorzy stwierdzają, że Stany Zjednoczone potrafiły utrzymać poziom cen złotych pomimo wielkiej inwazji żółtego metalu, spuszczać z oka, iż stało się to tylko dzięki temu, że połowa niemal tego kruszcu pozostała zdemonetyzowana.

W stosunku do państwa, autorzy również podzielają zdanie bardzo rozpowszechnione, że emisją powinny trudnić się wyłącznie banki emisyjne, a nie rząd, ponieważ emitowanie pieniądza Winno się odbywać niezależnie od wpływów politycznych, oraz dlatego, że rząd mógłby emitować nadmiar pieniędzy. Argumenty te nie liczą się atoli z prawami ewolu-

cji. Istotnie rządy ewoluują podobnie jak i banki, a rząd nie jest z natury zły, a banki z natury dobre. Banki emisyjne nieraz emitowały pieniędzy w nadmiarze, może nawet częściej od rządów. Autorzy sami przyznają, że o ileby waluta była stabilizowana legalnie — niebezpieczeństwo nadmiernej emisji rządowej byłoby małe.

Również mało przekonujący jest argument przeciwko emitowaniu pieniędzy przez banki zwyczajne. Autorzy i tutaj obawiają się nadmiernej emisji. Emisja jednak zależna jest od stanu gospodarczego, i racjonalnie prowadzony bank nie może obawiać się „nademisji”, pojęcie tak samo nieuchwytnie, jak i nadprodukcja. O ile chodzi o emitowanie siły nabywczej, to każdy bank emituje jej dowolną ilość w zależności od swego położenia finansowego.

Z wyjątkiem tych i paru jeszcze luk, których tutaj poruszać już nie mogę, omawiana książka przedstawia niezwykle ciekawą i pouczającą całość, konsekwentnie przeprowadzoną i niezwykle bogatą w treść, pobudzającą do myślenia i krytyki. Szczególnie pożyteczną się okaże dla studentów, nauczycieli i sfer bankowych ze względu na obfity materiał faktyczny i wielką ilość statutów, jakie zawiera.

Dr. Stefan Janicki (Londyn).

Brzeski T.: Ustrój pieniężny. Warszawa, Biblioteka W. S. H. 1927, str. 346.

Babiński W(aclaw): Skarbowość. Wykłady prof. opracowane przez słuchaczy Szkoły Nauk Politycznych w Warszawie. Warszawa. Nakł. Sekcji Wyd. Bratniej Pomocy S. S. N. P. 1927/28, 8-ka, str. 144 (litografja).

Pszczółkowski Stanisław: Kredyty zagraniczne i ich rola w polskiej polityce kredytowej. Warszawa 1927, 8-ka, str. 108 (Biblioteka Ekonomiczna tyg. „Przemysł i Handel”, r. II, t. 12).

Zakrzewski Tadeusz: Lichwa na wsi. Wyniki kwestjonariusza przesłanego do Kas Stefczyka. Warszawa. Zjednoczenie Związków Spółdzielni Rolniczych Rzeczypospolitej Polskiej 1927, 8-ka, str. 98.

Czasopisma: A. L.: Charles Devey o polityce kredytowej; banki krótkoterminowe i długoterminowe; brak materiału wekslowego; spadek stopy procentowej; współpraca banków emisyjnych (Kupiec Nr. 52. 1927). — Broniewski W.: Nowa ustawa bankowa (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1927). — Broniewski W. Dr. Prof.: Nowe monety polskie (Przegląd Techniczny Nr. 49. 1927). — Browiński M.: Etatyzm (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1927). — Bylański W. Dr.: W sprawie obliczenia rzeczywistego

oprocentowania pożyczki stabilizacyjnej (Gazeta Bankowa Nr. 23. 1927). — Całkosiński A. Dr.: Rok 1927 (Poradnik Spółdzielni Nr. 2. 1928. — Całkosiński A. Dr.: Pożyczka zagraniczna (Poradnik Spółdzielni Nr. 21. 1927). — A. C. Dr.: Zmiany ustroju pieniężnego (Poradnik Spółdzielni Nr. 23. 1927. — Tenże: Zmiana statutu Banku Polskiego (Poradnik Spółdzielni Nr. 24. 1927). — Czech J.: Ustawa bankowa (Gazeta Bankowa Nr. 23. 1927). — Dobruchowski M. S.: Założenie i rozwój Krakowskiego Towarzystwa Wzajemnych Ubezpieczeń (Wiedza Handlowa Nr. 3, 4, 5, 6. 1927). — Fajans W. Dr.: Pożyczka stabilizacyjna ze stanowiska walutowego i gospodarczego (Gazeta Bankowa Nr. 23. 1927). — Friediger B. Dr.: Kredyty bezpośrednie Banku Polskiego (Gazeta Bankowa Nr. 1. 1928). — Geppert T.: Prowizoryczny układ handlowy z Łotwą (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 2. 1928). — Gierszewska W.: Czy szkody spowodowane przez zwierzynę nadają się do ubezpieczenia? (Przewodnik Ubezpieczeniowy Nr. 22. 1927). — Gierszewska W.: Reasekuracja w Szwajcarii w roku 1925 (Przewodnik Ubezpieczeniowy Nr. 20. 1927). — Gmurowski J.: Memorjał Parker Gilberta i odpowiedź niemiecka (Kupiec Nr. 44. 1927). — Henne H. Prof.: Budowlane i techniczne zasady oceny niebezpieczeństwa ogniowego (Przewodnik Ubezpieczeniowy Nr. 20, 21, 22, 23. 1927). — H. Br.: Wykonanie budżetu w pierwszym półroczu 1927/28 r. (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 22. 1927). — Jastrzębowski S.: Sytuacja gospodarcza Polski w oświetleniu niemieckim (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 24. 1927). — Jaskólski J. Inż.: Nasze spółki akcyjne, ich rentowność, obciążenie podatkami oraz świadczeniami socjalnemi (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 22. 1927). Tenże: Amortyzacja i rzeczywiste oprocentowanie pożyczki stabilizacyjnej (Gazeta Bankowa Nr. 22. 1927). — Janiszowski T.: Handel międzynarodowy w trzecim kwartale 1927 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 2. 1928). — Jackiewicz A. Inż.: Reorganizacja sprzedaży soli w monopolu solnym (Przemysł i Handel, zeszyt 1. 1928). — Kalecki M.: Zbliżenie gospodarcze amerykańsko-sowieckie a Polska (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 23. 1927). — Karpiński Z.: Waluta złota, czy pożyczana? (Przemysł i Handel, zeszyt 2. 1928). — Kauzik S.: Reforma podatkowa (Samorząd Nr. 46. 1927). — Kożuchowski J.: Kapitał akcyjny w Polsce (Przemysł i Handel, zeszyt 49. 1927). — Kuczewski W.: Projekt nowego prawa bankowego (Poradnik Spółdzielni Nr. 1. 1928). — Lipiński E.: O badaniu konjunktury gospodarczej (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1927). — Litwiński L.: Belgijski rynek pieniężny i papierów wartościowych (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1927). — Lorenczewski A.: O zużycie pożyczki zagranicznej (Kupiec Nr. 46, 47, 48. 1927). — Łacki J. Dr.: Nadzór i kontrola banków i spółdzielni (Gazeta Bankowa Nr. 1. 1928). — Michalski J.: Komercjalizacja przedsiębiorstw komunalnych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 22. 1927). — Młynarski F.: Nasz postęp gospodarczy (Przemysł i Handel, zeszyt 4.

1928). — Młynarski F.: Trudności rynku złota (Przemysł i Handel, zeszyt 1. 1928). — Ostaszewski L.: Ubezpieczenia żywego inwentarza w Polsce i warunki ich rozwoju w dobie obecnej (Przewodnik Ubezpieczeniowy Nr. 1. 1928). — Tenże.: Ubezpieczenie żywego inwentarza na zachodzie Europy (Przewodnik Ubezpieczeniowy Nr. 20. 1927). — Tenże.: Ubezpieczenie żywego inwentarza w Rosji (Przewodnik Ubezpieczeniowy Nr. 23. 1927). — Pajerski F. Dr.: Niemieckie ubezpieczenia górnicze a polscy renciści (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 12. 1927). — Pszczółkowski S.: Położenie gospodarcze i finansowe Polski w 1927 roku (Tygodnik Handlowy Nr. 1. 1928). — Punicki S.: Zwalczanie obiegu falsyfikatów pieniężnych (Gazeta Bankowa Nr. 22. 1927). — Rydel E.: Powrót do trzechmiesięcznych weksli (Gazeta Bankowa Nr. 22. 1927). — Sand H. Dr.: Kredyt i drożyzna (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 24. 1927). — Tenże.: Czy potrzebną jest Państwowa Rada Gospodarcza (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 23. 1927). — Sell F.: Niemieckie przepisy waloryzacyjne (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 1. 1928). — Tenże.: Dozór gospodarczy celem uniknięcia upadłości (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 12. 1927). — Sławiński T.: Memorjał p. Parker Gilberta (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 22. 1927). — Studnicka M.: Szwajcarskie kantonalne zakłady ubezpieczeń od ognia. (Przewodnik Ubezpieczeniowy Nr. 21. 1927). — Szytko M.: Państwo jako podmiot polityki ubezpieczeniowej (Przegląd Ubezpieczeniowy Nr. 1. 1928). — S. T.: Emisje kapitałów na rynkach międzynarodowych w roku 1927 w Wielkiej Brytanji, Stanach Zjednoczonych, Niemczech i Szwecji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 22. 1927). — S. W.: Rozwój Państwowego Banku Rolnego (Przemysł i Handel, zeszyt 3. 1928). — Tennenbaum H.: Przegląd sytuacji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 22. 1927). — Tułacz M.: O czeku (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 1. 1928). — P. N.: Akcja ubezpieczenia kredytów eksportowych w Niemczech (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1927). — W. B.: Działalność instytucji prywatnych w zakresie kredytu długoterminowego (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1927). — Withers-Hartley: Czy należy znieść instytucje rad zawiadowczych spółek? (Gazeta Bankowa Nr. 22. 1927). — Wierzbicki A.: Życie gospodarcze w obliczu zagadnień politycznych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 23. 1927). — Sprawa kredytów eksportowych dla Rosji (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1927). — Odezwa przedstawicieli sfer gospodarczych wszystkich ziem Rzeczypospolitej (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 1. 1928). — Dochody i wydatki państwa w październiku 1927 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 47. 1927). — Rozwój emisji kapitałów w Anglii (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1927). — Potrącenie podatku dochodowego od uposażeń służbowych, emerytur i wynagrodzeń za najemną pracę (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1927). — Rezerwy skarbu państwa (Przemysł i Handel, zeszyt 50. 1927). — Działalność Banku Gospodarstwa Krajowego (Przemysł i Handel, zeszyt 46. 1927). — Ulgi dla nowych bu-

dowli w podatku od nieruchomości i od lokali (Przemysł i Handel, zeszyt 46. 1927). — W sprawie uregulowania wywozu lnu (Przemysł i Handel, zeszyt 46. 1927). — Reforma ustroju pieniężnego we Włoszech (Przemysł i Handel, zeszyt 1. 1928).

Aftalion Albert: Monnaie, prix et change, Expériences récentes et théorie. Paris, Librairie du Recueil Sirey, 1927, 8-ka, str. 353.

Cattenoz Georges: La fiscalité marocaine. Paris, Les Presses Universitaires de France 1927, 8-ka, str. 157.

Lazard Jean Pierre: Politique et théories monétaires anglaises d'après-guerre. Paris, Librairie du Recueil Sirey, 1927, 8-ka, str. 127.

Morgain Georges: La couronne autrichienne depuis le traité de Saint-Germain. Paris, Librairie du Recueil Sirey, 1927.

Oualid William: Leçons sur la monnaie et les problèmes monétaires. Paris, Librairie du Recueil Sirey, 1927, 8-ka, str. 226.

Hall Lincoln W.: Banking cycles. Philadelphia, University of Phil. Press, 1927, 8-ka, str. 173.

Howtrey Ralph George: The gold standard in theory and practice. New York, Longmans, 1927, 12-ka, str. 124.

Halbfell A.: A. Staatszerstörung durch Inflation. Detmold, Mayersche Hofbuchhandlung, 1927, 8-ka, str. 118.

Hirsch Siegfried: Die Bank, ihre Geschäftszweige und Einrichtungen. Eine gemeinverständliche Einführung in das Bankfach. Unter Berücksichtigung der neuesten Börsen-Usancen und gesetzlichen Bestimmungen herausgegeben. 21 Auflage. Berlin, Verlagsanstalt Soll und Haben, 1927, 8-ka, str. 365.

Popitz Johannes: Gegenwartsaufgaben der Finanz- und Steuerpolitik. Vortrag. Leipzig, Quelle u. Meyer, 1927 (Weltwirtschaftliche Ges. zu Münster i. W. Schriftenreihe, Heft 15) 8-ka, str. 24.

Prion Willi: Die finanziellen Folgen früherer Kriege. Festrede anlässlich der Reichsgründungsfeier am 18. 1. 1927 (Technische Hochschule Berlin). Berlin, Julius Springer, 1927, 8-ka, str. 25.

DZIAŁ VII.

Statystyka. Polityka Ludnościowa. Wychodźstwo.

Daszyńska-Golińska Zofja Dr.: Zagadnienia polityki populacyjnej. Warszawa, Hoesick, 1927, str. XV + 357.

Problemy ludnościowe stanowią ulubioną dziedzinę badań autorki. Z tego zakresu wybrała sobie już pracę doktorską, która dotyczyła ludności miasta Zurychu w XVII. wieku, a na-

stepnie w ciągu kilkudziesięciu lat zajmowała się kwestjami ludnościowemi. Obecnie kwestje te autorka ujęła w jedną całość a powstałemu obszernemu dziełu dała tytuł: „Zagadnienia polityki populacyjnej”.

Na sposób ujęcia i na treść wymienionego dzieła wpłynął niewątpliwie sposób jego powstania. Przedmiot opracowała autorka, przynajmniej w części, jako wykłady akademickie, dla tego publikacja nie ma charakteru badania samodzielnego, przynoszącego nowe teorie i wnioski, lecz jest raczej zebraniem i przedstawieniem wyników już stwierdzonych i poglądów ogólnie przyjętych wzgl. już istniejących. Wykłady akademickie mają przecież zapoznać słuchaczy z całokształtem danej nauki, z jej głównymi rezultatami, nie jest zaś na ogół ich zadaniem wytyczanie nowych dróg.

Większy jeszcze wpływ aniżeli dostosowanie dzieła do potrzeb wykładu wywarło na jego konstrukcję i treść włączenie do niego dawniejszych prac monograficznych autorki, przejętych obecnie w całości lub częściowo po dopełnieniu i przeróbce. Zwraca na to uwagę przedmowa, która wyszczególnia ważniejsze przedrukowane rozdziały. Choć poglądy autorki, jak zapewnia, zasadniczo nie uległy zmianie od pierwszego opublikowania tych prac i z tego względu przeciw tym „pożyczkom” oczywiście zarzutu podnieść nie można, to jednak większa część tych pożyczek mianowicie w pierwszych trzech rozdziałach książki nie należy ściśle do zagadnień „polityki” ludnościowej, jak brzmi tytuł dzieła, i dla tego nie powinna była w tak szerokim zakresie znaleźć uwzględnienia albo też należało dać publikacji inny tytuł. I tak pierwszy rozdział „demografia jako nauka” nie dotyczy żadnego problemu polityki populacyjnej; rozdział drugi, zatytułowany „z dziejów i teorii polityki populacyjnej” przynosi wprawdzie nieco uwag z polityki ludnościowej przy rozpatrywaniu ludności w starożytności, wiekach średnich i nowszych, jednak w najważniejszej części nie zajmuje się ściśle historją i teorią polityki populacyjnej, lecz teorią ludności, w pierwszej linii teorią Malthusa; rozdział trzeci „zasady polityki populacyjno-społecznej” poza uwagami wstępnymi i ustępem o nowomaltuzjaniźmie swą treścią nie odpowiada ani tytułowi dzieła ani tytułowi tego rozdziału, bo przecież trudno podciągnąć pod politykę populacyjną rozpatrywanie rezultatów cyfrowych stanu i ruchu ludności (str. 157—194 i 221—224) i kwestii kobiecej. Dopiero rozdział czwarty a zarazem ostatni „polityka rasy” bezsprzecznie należy do polityki populacyjnej.

Rozbieżność zachodząca między tytułem dzieła a jego treścią w rzeczywistości nie razi tak bardzo, jakby z powyższych uwag zdawało się wynikać, wobec dość ogólnikowego sformułowania tytułu dzieła. Sformułowanie takie w pewnej mierze pozwala na różne dygresje i włączanie prac dawniejszych tematem pokrewnych a rozrzuconych po różnych czasopismach. Gdyby autorka wybrała była tytuł jeszcze ogólniejszy, n. p. „Zagadnienia ludnościowe”, wtenczas zarzut rozbieżności między tytułem a treścią dzieła odpadłby zupełnie.

Literatura nasza dotychczas mało zajmowała się teorią jak i polityką populacyjną; omawiane dzieło jest zatem niejako pierwszą próbą na tem polu. Jako pierwsza próba zaznajamia czytelnika z bogatym materiałem faktycznym, z istniejącymi teoriami i hipotezami. Teorie te przekonywują, o ile się opierają na materiale statystycznym, jeżeli zaś, jak w rozdziale czwartym, daje się uzasadnienie przyrodnicze (zwyrodnienie, dziedziczność) lub teozoficzne, to jest ono niewątpliwie ciekawe ale pozbawione siły dowodowej.

„Na dziś”, powiada autorka przy końcu książki, „polityka populacyjna zadowolić się musi usuwaniem i zwalczaniem wpływów, które wartość rasy obniżają”. Na ten ogólnikowy wniosek każdy się zgodzi, choć może mieć wątpliwości, czy nowoczesna cywilizacja działa w kierunku zwyrodnienia rasy i czy wpływ ujemnych przejawów naszej cywilizacji (nędza, praca fabryczna, alkoholizm, prostytutcja) na obecne i przyszłe pokolenia jest rzeczywiście tak silny, jak autorka stara się wykazać. Do tej kwestji jak i do całego dzieła odnieść można wniosek, wyprowadzony przez autorkę przy końcu drugiego rozdziału po omówieniu teoryj ludnościowych (str. 143):

„Po dłuższym zastoju, podczas którego nauka demografji stała, jak się zdawało, na punkcie martwym, modyfikując jedynie i obstawiając zastrzeżeniami teorię Malthusa, literatura tryska znów wszechstronnie i obficie. Operować ona może i musi gromadzącym się masowo materiałem statystycznym i odpowiednio do cyfrowych danych ściślej umotywowane wyprowadzać wnioski. Zdawałoby się, że na podstawie dzisiejszego materiału zadanie uogólniania powinno być ułatwione. Stało się jednak inaczej: liczne i ścisłe dane cyfrowe poza uwydatnieniem wspólnych najogólniejszych tendencji wykazują tyle różnic, tak indywidualnie są zabarwione, zależnie od danego kraju i grupy społecznej, do której się odnoszą, że interpretacja cyfr stała się nie mniej ważną od właściwego im

ilościowego języka. W interpretacji zaś tej przywołać musimy na pomoc wszystkie niemal czynniki materialnego i psychicznego rozwoju, których poznanie czyni dopiero zrozumiałym materiał statystyczny. Z tego powodu dzisiejsza faza nauki demograficznej potrzebuje raczej monografii, na doskonałej znajomości stosunków opartych, a przedwczesna jest do postawienia ogólnej teorii, która raczej będzie mniej czy więcej prawdopodobną hipotezą".

Ta nadzwyczaj trafna charakterystyka obecnego stanu teorii ludności dotyczy i polityki ludnościowej, przynajmniej w tej formie, jak ją przedstawia autorka w swem dziele.

M. N a d o b n i k (Poznań).

Rosset Edward: Naczelnik Wydziału Statystycznego Magistratu miasta Łodzi. Alkoholizm w miastach polskich. Łódź 1927 r. Nakładem Sekcji do walki z alkoholizmem przy Magistracie m. Łodzi.

Ze wszystkich biur statystycznych miast polskich najbogatszą działalność statystyczną rozwija wydział statystyczny miasta Łodzi. Jest to niewątpliwie zasługa naczelnika wydziału p. Edwarda Rosseta. Redaguje on nie tylko „Rocznik statystyczny miasta Łodzi”, co leży w zakresie jego obowiązków urzędowych, lecz także jako osoba prywatna poświęca nieustrudzenie swą energię i czas pracom statystycznym. „Alkoholizm w miastach polskich” jest trzecią z rzędu pracą, jaką autor ogłosił. Zawiera ona wyniki ankiety, zorganizowanej przez autora, dla ustalenia stanu alkoholizmu w miastach polskich. W ankiecie, rozesłanej magistratom 58 ważniejszych miast polskich, zwrócił się autor o udzielenie informacji odnośnie do następujących zagadnień:

1. spożycie alkoholu w litrach 40° (lub 100°): ogólna ilość i na jednego mieszkańca;
2. liczba osób, zatrzymanych w stanie nietrzeźwym, ewentualnie z uwzględnieniem podziału według płci, wyznań i t. p.;
3. alkoholizacja dziatwy szkolnej;
4. liczba zgonów, spowodowanych alkoholizmem;
5. akcja przeciwalkoholowa Magistratu;
6. wykaz towarzystw przeciwalkoholowych;
7. dane specjalne, rzucające światło na stan alkoholizmu w mieście.

Przedstawienie zebranego materiału jest zwięzłe i przej-

rzyste. Choć wyniki ankiety nie przedstawiają stanu alkoholizmu w miastach całkowicie i zupełnie ściśle, rzucają na to zagadnienie światło, wystarczające do należytego zorientowania się. Dr. J. K. Gidyński (Poznań).

Pierwszy powszechny spis Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 września 1921 roku. Mieszkania. Ludność. Stosunki zawodowe. Województwo Nowogródzkie. Warszawa. Nakł. Gł. Urzędu Statystycznego, 1927, 4-ka, str. XV + 208 (Statystyka Polski, wydawana przez Gł. Urząd Rzeczypospolitej Polskiej).

Pierwszy powszechny spis Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 września 1921 roku. Mieszkania. Ludność. Stosunki zawodowe. Województwo Białostockie. Warszawa. Nakł. Gł. Urzędu Statystycznego, 1927, 4-ka, str. 272 (Statystyka Polski, wydawana przez Gł. Urząd Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, t. XIX).

Czasopisma: Krasocki M.: Emigracja z Polski w roku 1926 (Przegląd Emigracyjny, zeszyt 2. 1927). — M. N.: Warunki otrzymania wiz. pobytowych na wyjazd do krajów europejskich w celu pracy zarobkowej (Przegląd Emigracyjny, zeszyt 2. 1927). — Piżyc H. Dr.: Ustawa emigracyjna (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 11. 1927). — Tenże: Zasady naszej pracy emigracyjnej (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 9. 1927). — Ringman A. Inż.: Brak rolnych robotników w Niemczech a emigracja z Polski (Górnoląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 21. 1927). — Ruch emigracyjny w Wielkiej Brytanji, Niemczech i we Włoszech (Przegląd Emigracyjny, zeszyt 2. 1927). — Próba osadnictwa grupowego w Australji Południowo-Zachodniej (Przegląd Emigracyjny, zeszyt 2. 1927).

Liesse André: La Statistique, ses différences, ses procédés, ses résultats. 4e éd. revue et corrigée. Paris, F. Alban, 1927, 16-ka, str. 215.

Statistique générale de la France. Annuaire statistique 42e volume. 1926. Paris 1927, 4-ka, _____

Diana Justo E.: Einwanderungs- und Ansiedlungs-Gesetzgebung der süd-amerikanischen Staaten, insbesondere Argentinien. Die Republik Argentinien als Einwanderungsland. Berlin, R. L. Prager, 1927, 8-ka, str. 15.

Skalweit August: Die deutsche Kriegsernährungswirtschaft. Stuttgart 1927 (Wirtschaft- und Sozialgeschichte des Weltkriegs. Deutsche Serie-Veröffentlichungen der Carnegie-Stiftung f. internat. Frieden, Abt. f. Volkswirtschaft und Geschichte).

Stoll Erich H.: Aufgaben der Bevölkerungspolitik. Jena, Gustav Fischer, 1927, 8-ka, str. 31.

- Wirtschaftstatistisches Jahrbuch. Herausgegeben von der Kammer für Arbeiter und Angestellte in Wien (Jg. 3) 1926. Wien 1927, 8-ka, str. 504.
- Wolff Helmuth: Wirtschaftsstatistik. Jena, Gustaw Fischer, 1927, 8-ka, str. XXVI + 698 (Grundrisse zum Studium der Nationalökonomie Bd. 21).
- Zwanzig Jahre deutscher Siedelungsarbeit in Ostpreussen (1906—1926). Ein Ueberblick über die Tätigkeit der Ostpreussischen Landgesellschaft m. b. H. zu Königsberg i. Pr. Königsberg. Gräfe u. Unzer, 1927. 4-ka, str. 134.

DZIAŁ VIII.

Geografia gospodarcza i polityczna. Gospodarka światowa.

Bagiński Henryk: Zagadnienie dostępu Polski do morza. Nakładem Związku Obrony Kresów Zachodnich. Warszawa 1927, str. 422.

Książka p. Bagińskiego jest wyrazem silnego i powszechnego zainteresowania się wśród społeczeństwa polskiego kwestią politycznego i gospodarczego wyzyskania dostępu Polski do morza. Co raz częściej pojawiają się na półkach księgarskich liczne broszury i poważniejsze opracowania, dotyczące tej, tak ważnej dla bytu naszego państwa, kwestji. Dotychczasowe jednak prace nie obejmowały tak wszechstronnie i wyczerpująco całego zagadnienia — zadawałniały się omówieniem i zbadaniem pewnych tylko problematów, lub stawiały sobie za zadanie popularyzowanie wśród szerszych warstw wyników dotychczasowych badań naukowych. Pomimo to jednak dawał się odczuwać brak książki, ujmującej wszechstronnie kwestję dostępu do morza. Książka p. Bagińskiego usuwa ten brak najzupełniej. Jest to praca obszerna, zakrojona na wielką miarę i wymagająca od jej autora olbrzymiego nakładu pracy. Cały materiał ujęty jest w pięć ksiąg: I księga o indywidualności geograficznej Polski, II o granicach Polski na zachodzie i północy, III Polska państwem Bałtyku, IV morska polityka Polski i V znaczenie połączeń komunikacyjnych Polski z zachodem. Jeżeli chodzi o księgę pierwszą, to jest ona wyrazem indywidualnych zapatrywań autora na geograficzną odrębność Polski, podkreślając specjalnie geograficzne naturalne podstawy rozwoju państwa polskiego. Autorowi chodziło tu o wykazanie zależności rozwoju całej naszej państwowości i całego naszego życia gospodarczego od struktury geograficznej, wpływu międzymorza, układu sieci rzecznej oraz

klimatu, co wszystko razem składa się na to, że Polska jest indywidualnością geograficzną. Indywidualność ta, zdaniem autora, zgóry już przepisywała nam niejako kierunek, w którym Polska miała i musiała się rozwijać. Księga druga jest z właściwym tematem pracy o tyle tylko związana, o ile tło historyczne badanego zagadnienia, zagadnienie to lepiej uwydatnia i pozwala na trafniejsze ujęcie zasadniczej linii jego rozwoju. Cała ta księga poświęcona jest historii wielowiekowych walk z Niemcami o dostęp do morza, poczynając od wtargnięcia Niemców na ziemie słowiańskie i upadku słowiańszczyzny nadłabskiej aż do ostatnich dni. W księdze trzeciej przechodzi autor do właściwego tematu i w sposób nadzwyczaj szczegółowy kreśli obraz faktycznej roli, jaką w życiu gospodarczym Polski odegrał dostęp do morza. Dzięki niezwykle bogactwu materiału cyfrowego, zgromadzonego przez autora, odnoszącego się zarówno do rolnictwa, jak i do przemysłu, czytelnik uświadamia sobie doniosłość tego problematu. Specjalny i bardzo obszerny rozdział poświęcony jest stosunkom polsko-gdańskim i roli Gdańska w handlu zagranicznym Polski, zarówno w przebiegu dziejowym, jak i w czasach obecnych. Autor zupełnie słusznie wnioskuje, że zarówno historycznie, jak geograficznie i gospodarczo, Gdańsk stanowi nierozdzielalną całość z resztą Polski, wykazując następnie, iż tylko w połączeniu z Polską rozwój Gdańska, jako centrum handlowego, jest zapewniony. Dowodem tego jest nagły upadek gospodarczy Gdańska po rozbiorach i gwałtowny rozkwit po przyłączeniu go do polskiego obszaru gospodarczego w 1920 roku. Przechodząc do zagadnień zamorskiego handlu Polski, autor w sposób bardzo wnikliwy analizuje ekonomiczne podstawy tego handlu: siły gospodarcze państwa polskiego, wpływ rozwoju rolnictwa na wywóz morzem produktów rolnych, zależność wywozu produktów górniczo-hutniczych od dogodności i taniości wodnych środków komunikacyjnych, zdolność konkurencyjną przemysłu włókienniczego w zależności od morskich dróg w dowozie surowca etc. Wszystko to poparte jest nadzwyczaj bogatym materiałem cyfrowym. Dostęp do morza dopiero wówczas spełni swoje zadanie, gdy zostanie wszechstronnie wyzyskany, dlatego też w książce swojej p. Bagiński dosyć dużo miejsca poświęca rybołówstwu morskemu, wymagającemu silnej opieki rządowej, inicjatywy prywatnej, organizacji i kredytów, które by umożliwiły mu wyjście na morze Północne. Nie pomija też autor, związanej z powyższymi kwestjami, sprawy produkcji konserw rybnych i proponuje budowę przetwór-

ni na polskim brzegu. Jeżeli chodzi o morską politykę Polski, to obok wszechstronnej analizy kierunków naszego handlu morskiego, rodzajów i wielkości towarów importowanych i eksportowanych, poruszane są najbardziej aktualne zagadnienia rozbudowy floty handlowej oraz budowa portów w Gdyni i Tczewie. Ciekawie ujęte jest zagadnienie zdolności technicznej i ewentualnej konkurencji ze strony portów w Szczecinie, Królewcu, Kłajpedzie i Rydze, nad którymi Gdynia będzie mieć stanowczą przewagę techniczną. Pociągnie to za sobą rozszerzenie jej obszaru ciężenia. Jeżeli chodzi o przypuszczalną wielkość obrotów Gdyni, to nie mogą one być narazie określone i liczby podawane przez autora należy traktować z pewną rezerwą, gdyż oparte są tylko na przypuszczalnych obliczeniach. Ostatcznym wnioskiem autora jest to, że Polska, uzyskawszy dostęp do morza, wchodzi do wszechświatowego handlu, który jest bezsprzecznie handlem nie lądowym, lecz morskim. Dlatego też i rozbudowa naturalnych i sztucznych dróg wodnych, którymi najłatwiej dostać się do morza, jest zdaniem autora sprawą dla Polski niezwykle ważną i spieszną. Całość książki, ogrom pracy w nią włożonej robi bardzo dodatnie wrażenie. Liczne tabele statystyczne, pięknie wykonane wykresy kolorowe i szereg map ułatwiają ogromnie orientację przy czytaniu, co obok czystości języka i jasności stylu, podnosi znacznie wartość samej książki. Szkoda tylko, że pierwsze rozdziały, poświęcone klimatowi i rzeźbie ziem polskich, aczkolwiek ujęte bardzo ciekawie i rzeczowo, nie łączą się ściślej z resztą pracy, są niejako doczepione do niej, przez co tracą swój istotny walor. Na ogólną ocenę jednak nie może to mieć prawie żadnego wpływu.

F. B a r c i ń s k i (Poznań).

K r z y ż a n o w s k i Witold: Terytorjalne rozmieszczenie przemysłu. Kraków 1927, str. 21. Wydawnictwa Towarzystwa Ekonomicznego w Krakowie, Tom XXVII.

Zagadnienie lokalizacji przemysłu posiada bardzo ważne znaczenie zarówno dla teorii, jak i dla praktyki. Dla teoretyka lokalizacja produkcji jest problemem, który należy oświecić, zbadać przyczyny, warunki, skutki i prawidłowość obserwowanych zjawisk. Dla praktyka najważniejszym jest tu odpowiedź na pytanie, jakie rozmieszczenie produkcji jest najbardziej celowym i zyskownym, gdzie jakie fabryki mają najkorzystniejsze naturalne warunki rozwoju i gdzie je zatem należy budować i rozszerzać. Zagadnienia te, aczkolwiek czysto

ekonomiczne, nie mogą być traktowane w oderwaniu od geografii, gdyż na to podstawowe pytanie, gdzie są te najlepsze warunki naturalne dla produkcji, odpowiedź dać może tylko geografia. Tutaj właśnie ekonomja zlewa się z geografją gospodarczą, na której badacz ekonomista musi się w danym wypadku oprzeć, musi zatem przyswoić sobie pojmowanie i metodę tej sąsiedniej gałęzi wiedzy. Geografia bowiem zna metodę, którą należy stosować przy badaniu lokalnego rozmieszczenia przemysłu i różnorodnego wypełnienia przestrzeni świata. Ekonomja ze swej strony znów zna doskonale przedmioty, których rozmieszczenie geograficzne ma być zbadane. Związek ekonomji z geografją gospodarczą staje się tu aż nadto widoczny. Autor wspomnianej pracy nie zawsze stara się uchwycić ten związek i całe zagadnienie lokalizacji przemysłu stawia raczej na platformie ekonomji, a nie geografji gospodarczej. Daleko więcej miejsca poświęca omówieniu wpływu, istniejącego po stronie centrum rynku zbytu, ilości kapitału nieruchomego i obrotowego, którego podaż jest największa w centrach miejskich, względem socjalnej natury, kosztom pracy robotniczej etc. Natomiast daleko mniej zajmuje się rozmieszczeniem surowców, układem dróg wodnych i kołowych, klimatowi i wogóle warunkom naturalnym, co dla lokalizacji przemysłu ma przecież nie mniejsze znaczenie. Być może iż strona geograficzna potraktowana jest bardziej wyczerpująco w innej, obszerniejszej pracy tegoż autora, do której odsyła czytelnika, jednak zbyt powierzchowne ujęcie tej strony zagadnienia w omawianej pracy zmniejsza znacznie jej wysoką skądinąd wartość.

F. B a r c i ń s k i (Poznań).

Kossow Marjan: Sprawozdania ekonomiczne Urzędów Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej. Finlandia w roku 1926, str. 64.

Sprawozdanie to obejmuje wszystkie najważniejsze dziedziny życia gospodarczego Finlandii w roku 1926. Rok ten był dla Finlandii szczególnie pomyślnym. W porównaniu z latami ubiegłymi rzuca się w oczy zupełny prawie zanik bezrobocia, znaczne zmniejszenie się liczby upadłości, wzrost obrotów przekazowych i ożywienie we wszystkich gałęziach wytwórczości, szczególnie w tych, które są związane z budownictwem. Poza tem w 1926 r. nie dała się odczuć tendencja do wyżki cen; przeciwnie zarówno wskaźnik kosztów utrzymania, jak i ceny hurtowe, były o kilka punktów niższe, niż w roku ubie-

głym. Po krótkim wstępie, poświęconym omówieniu ogólnej sytuacji gospodarczej kraju, autor przedstawia stan i rozwój poszczególnych dziedzin życia gospodarczego, poświęcając z natury rzeczy najwięcej miejsca przemysłowi drzewnemu i papierniczemu, są to bowiem przemysły wysuwające Finlandję pod względem produkcji na jedno z czołowych miejsc w świecie. Z wielką sumiennością i nakładem pracy opracowany jest rozdział, poświęcony handlowi zagranicznemu Finlandji, bankowości, finansom, polityce celnej etc. Największe jednakże znaczenie posiada dla nas ta część sprawozdania, która odnosi się wyłącznie do stosunków handlowych polsko-finlandzkich. W przeciwieństwie do wielu innych sprawozdań, powierzchownie tylko dotykających tej kwestii, rozdział ten opracowany jest rzeczowo i dosyć wyczerpująco. Szczególnie dokładnie zanalizował autor handlowy bilans polsko-finlandzki, przyczem nie pominął informacyjnej strony sprawozdania, dotyczącej wymagań odbiorców na tamtejszym rynku zbytu, co dla polskiego eksportera ma szczególnie doniosłe znaczenie.

F. B.

Iwanow H(ermogen): Krótki kurs geografji i Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Przekład z II-go wyd. rosyjskiego M. Sokółowskiej. Charków. Nakł. Centralnego Wyd. Ludów SSSR. Filja ukraińska 1927, 8-ka, str. 208.

Kowalewski P.: Szwecja w roku 1926. Sprawozdanie gospodarcze kierownika Wydziału Konsularnego Poselstwa R. P. w Sztokholmie. Warszawa 1927, 8-ka, str. 72 (Sprawozdania Ekonomiczne Urzędów Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej nr. 6, r. 1927).

Kubijowicz Włodzimierz: Z antropogeografji Nowego Sącza. Kraków. Nakł. „Orbis” 1927, 8-ka, str. 66 (Prace Instytutu Geograficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, zes. 8).

Sawicki Ludomir: Eskapada samochodowa po kresach wschodnich. Kraków. Nakł. księgarni geograf. „Orbis” 1927, 8-ka, str. 24 z ryc. i mapą (Krakowskie Odczyty geograficzne nr. 8).

Czasopisma: Borowski J.: Uprawa łąk na torfach w Wileńszczyźnie (Tygodnik Rolniczy Nr. 45—46 i 47—48. 1927). — Dżabagi W.: Przegląd ogólnego stanu finansowego i gospodarczego Persji (Przemysł i Handel, zeszyt 1. 1928). — Hubicki O. Dr.: Przegląd ogólnego stanu finansowego i gospodarczego Cypru (Przemysł i Handel, zeszyt 51. 1927). — Jaskólski J. Inż.: Zużytkowanie błot pińskich (Gazeta Rolnicza Nr. 52. 1927). — J. G.: Opisy ekonomiczne Okręgów Dyrekcyjnych Polskich Kolei Państwowych (Przemysł i Handel, zeszyt 2. 1928). — Krasicki J.: Nie-

wyzyskane bogactwa Kresów Wschodnich (Gazeta Rolnicza Nr. 47, 1927). — Kruczek S. T.: W sprawie powiększenia obszaru województwa Pomorskiego (Samorząd Nr. 47, 1927). — M.: Jak przedstawia się sprawa łąk w północno-wschodnich województwach (Tygodnik Rolniczy, Nr. 43—44, 1927). — M.: Bogactwa mineralne Afganistanu (Przemysł i Handel, zeszyt 52, 1927). — M. W.: Bogactwa mineralne i przemysł górniczy Japonii (Przemysł i Handel, zeszyt 3, 1928). — Sand H. Dr.: Znaczenie zaniedbanych Kresów Wschodnich (Tygodnik Handlowy Nr. 4, 1928). — Skrzywan S.: Z położenia gospodarczego Rosji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 2, 1928). — Studnicki W.: Rozwój gospodarczy Francji powojennej (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 24, 1927). — Szystowski J. Inż.: Stan zbóż konsumcyjnych w roku 1926/27 na terenach województw Wileńskiego i Nowogrodzkiego (Tygodnik Rolniczy Nr. 47—48, 1927). — S. S.: Z gospodarczego położenia Rosji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 22, 1927). — Wiśniewski Prus St.: Zagadnienie osuszenia Polesia (Gazeta Rolnicza Nr. 47, 1927). — Odbudowa gospodarki europejskiej w opinii amerykańskiej (Przemysł i Handel, zeszyt 47, 1927). — Cukrownictwo buraczane w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej (Kupiec Nr. 46, 1927). — Pogotowie gospodarcze Polski. Materiały dla życia gospodarczego zebrane pod kątem widzenia odciążenia Polski od dowozu z zagranicy. Praca zbiorowa (Wiedza Handlowa Nr. 5 i 6, 1927).

Abadie Maurice: Afrique Centrale. La colonie du Niger. Paris, Société d'éditions géographiques maritimes et coloniales, 1927, 4-ka, str. 466.

Koettgen C.: L'Amérique économique. Paris, Payot 1927, 8-ka, str. 192.

Karski Stefan: Poland past and present. Compiled after polish handbooks and polish statistics by... With preface by minister Konstanty Skirmunt. Warszawa 1927, 8-ka, str. 160 z 24 tabl. i 2 mapkami.

Rudmose-Brown R. N. R.: The polar regions. A physical and economic geography of the Arctic and Antarctic. London 1927, 8-ka.

Bürger Otto: Uruguay. Land, Volk und Staat, Wirtschaft und Einwanderung. Leipzig, 1928, 8-ka, str. 186 z mapą i tabl.

Herold Otto: Kanada. Gegenwart und Zukunft. Hamburg, Köhler & Krüger 1928, 8-ka, str. 63.

Heinemann Renate: Die Stellung Stettins in der Weltwirtschaft. Berlin 1927, 8-ka, str. 85 (Christians volkswirtschaftliche Bücherei, Bd. 4).

Krebs N.: Die Entwicklung der Geographie in den letzten 15 Jahren. Frankfurt 1927 (Frankfurter Geogr. Hefte, Jg. I, H. 1), 8-ka, str. 19.

Mann Wilhelm: Volk und Kultur Lateinamerikas. Hamburg, Broschek u. Co., 1927, 8-ka, str. 301.

Obst Erich: England, Europa und die Welt. Eine geopolitisch-weltwirt-

- schafterliche Studie. Berlin-Grünewald, K. Vowinckel, 1927, 8-ka, str. 356 z tabl.
- Otte Friedrich: China. Wirtschaftspolitische Landeskunde. Gotha. Justus Perthes 1927, 4-ka, str. 111 z tabl. i mapami (Petermanns Mitteilungen. Ergänzungsheft Nr. 194).
- Peiser Kurt: Danzigs Handel und Wirtschaft. Danzig. Danziger Verlagsgesellschaft 1927, 8-ka, str. 32 (Freie Stadt Danzig — 3).
- Schmidt J.: Die Häfen der dänischen Inseln in ihrer geographischen Bedeutung. Berlin 1927, 8-ka, str. 66.
- Walther Paul: Zur Geographie der Stadt Zürich. Der Siedlungsgrundriss zu seiner Entwicklung und Abhängigkeit von den natürlichen Faktoren. Zürich, O. Füssli, 1927, 8-ka, str. 52.
- Jaworski Semen Jakowlewicz: Polska. Moskwa-Leningrad 1927, 8-ka, str. 93. (Naszi sosedzi).
- Jegorjew W.: Baltijskoje morie. Wojenno-ekonomiczeskij obzor. Pod red. M. Pawłowicza i B. Zerwie. Moskwa. Izd. Woj. Wiestnika 1927, 8-ka, str. 96 z tabl.

DZIAŁ IX.

Polityka socjalna i samorządowa. Organizacja pracy.

Drużbacka Anna Danuta Dr. ès sciences politiques et économiques: L'assurance-chômage en Pologne. Paris 1927. Str. 190.

Studjum monograficzne p. Drużbackiej ujmuję przedmiot głównie ze strony prawnej i etycznej. Warunki ekonomiczne uwzględnione zostały w rozdziałach, które obrazują przyczyny i przebieg powojennego bezrobocia w Polsce. I tu autorka wykazuje dobrą znajomość stanu gospodarczego kraju, zwraca uwagę na zniszczenie wojenne, na trudności dostosowania się przedsiębiorstw do zmienionych warunków politycznych i specjalny nacisk kładzie na kwestję monetarną. Ciekawe są, uwydatniające zależność liczby bezrobotnych od waluty, grafiki końcowe. Mianowicie największe natężenie inflacji markowej w końcu 1923 roku, zbiega się z najniższą liczbą bezrobotnych. Wraz z załamaniem się parytetu złotego, liczba bezrobotnych rośnie, osiągając najwyższy swój poziom przy największej deprecjacji złotego (na początku 1926 r.). Przeprowadzenie tej paraleli świadczy, że nie brak wykształcenia ekonomicznego, ale specjalne nastawienie wobec reform społecznych kierowało autorką.

I tu podnieść muszę samodzielność ujęcia kwestji, jakkol-

wiek nie zgadzam się na stanowisko zajęte. P. D. uznaje, że ubezpieczenie od bezrobocia stanowi wyraz zbiorowego przewidywania (*prévoyance collective*), do którego powołana jest każda jednostka pracująca, oraz każdy przedsiębiorca. Względem charytatywnym nie odgrywałyby tu żadnej roli. Przeciwnie: połączenie momentu pomocy z ubezpieczeniem uważa p. D. za największy błąd ustawy z 18 lipca 1924 (ust. o ubezpieczeniach robotniczych). Z tego indywidualistycznego stanowiska udział państwa i obciążenie skarbu przez dopłaty ubezpieczeniowe wydaje się autorce złem, które, wywołane przez specjalną nagłość reformy, należałoby zmniejszyć do minimum. Logicznym jest stąd pogląd na ryzyko socjalne i krytyka teorii, która widzi w niem główne uzasadnienie ubezpieczenia (np. Fuss) Państwo Polskie wedł. p. Drużbackiej nie zobowiązywało się do zapewnienia bytu człowiekowi pracy. Interpretacja art. 102 konstytucji, który powszechnie tak był rozumiany dotąd, jest u p. D. inną, ale nie dość jasną.

Przy porównywaniu dwóch polskich ustaw o ubezpieczeniu od bezrobocia autorka przyznaje względną wyższość ustawie z 28 października 1925 r. (ubezpieczenie pracowników umysłowych), gdyż a) państwo nie jest obciążone udziałem w spłatach, b) wspomaganie (*assistance*) udzielone jest od ubezpieczenia, nie obciąża funduszu i dokonywane jest jedynie w momentach specjalnej potrzeby. Opisuując jednak przebieg bezrobocia pracowników umysłowych, powinna była autorka wysunąć, że wzrost liczby bezrobotnych tej kategorii uwidatnił się specjalnie w okresie masowej redukcji sił urzędniczych, które usuwano bez względu na grożącą im nędzę, nie uzdolnionym do innej pracy. Mówiąc o bezrobociu pracowników fizycznych, p. D. bardzo słusznie wykazuje wpływ reemigracji i demobilizacji, popierając swoje twierdzenie wysoką odsetką robotników niewykwalifikowanych wśród bezrobotnych. Cyfry wykazują również, że bez znaczenia przy wzroście bezrobocia był napływ robotników ze wsi, oraz przymusowe zatrudnianie inwalidów wojennych.

Brak w studjum p. D. pewnych przesłanek teoretycznych. Mianowicie nie zwraca ona uwagi, że ubezpieczenie od bezrobocia, przywracając pracownikowi część dochodów, pozwala mu nadal być nabywcą towarów, a zatem oddziaływa na uruchomienie otamowanego przez kryzys życia gospodarczego. Pomija również p. D. moment już nie gospodarczy, ale etyczny: bezrobocie trwające zbyt długo, pomimo wypłacanych sum ubezpieczeniowych demoralizuje pracownika, który

odwyka od pracy. Najważniejszym byłoby zatem dać mu inną, dobrze wynagradzaną pracę przez uruchomienie robót publicznych, a nawet pożyczki przedsiębiorcom, którzyby pod tym warunkiem uruchomić mogli swoje warsztaty pracy.

Studium p. D. nasuwa tyle refleksyj dzięki owemu gruntownemu opracowaniu i głębokiemu ujęciu, że powinno być czytane i komentowane przez każdego polityka społecznego. Znajdzie on tam, oprócz podniesionych wyżej twierdzeń i teorii, znakomicie skreślony obraz przebiegu obrad nad ustawami, dokładne streszczenie obu, krytyką sumienną każdego bodaj artykułu, pochwałą dla systemu administrowania funduszami, oraz cyfrowe rezultaty rozdziału kwot ubezpieczeniowych.

Autorka przysłużyła się dobrze sprawie reform społecznych w Polsce, ogłaszając swą pracę w doskonałej francuszczyźnie. Przekład polski byłby bardzo pożądanym.

Podane na końcu książki i w tekście źródła wykazują, że zużytkowany został bodaj cały urzędowy materiał statystyczny, sprawozdania sejmowe, pisma wydawane przez poszczególne urzędy, oraz literatura polska i obca. Posiłkuje się również wielokrotnie autorka dziełem św. Tomasza z Aquinu — *Summa Theologica*.

Omawiane są wyłącznie stosunki i ustawy w Polsce. Daje to pracy p. D. charakter ściśle monograficzny. W wydaniu polskim pożądanym byłoby przeprowadzenie porównania z ustawami o ubezpieczeniu bezrobotnych w innych krajach, np. w Czechosłowacji i Danii.

Prof. Dr. Z. Daszyńska Golińska (Warszawa).

Fuss Henri: Zapobieganie bezrobociu i stabilizacja życia gospodarczego. W-wa 1928. Wyd. Polskiego Tow. Polityki Społecznej Nr. 4. Str. 39.

Tenże: Les principes directeurs de l'assurance chômage. (L'Avenir du Travail. Wrzesień 1927 — Nancy — Paris — Strasbourg). Str. 43.

P. H. Fuss, szef sekcji do spraw bezrobocia w M. B. P., wygłosił przed 2 laty w Warszawie podany tu w przekładzie polskim odczyt. Autor daje krótki przegląd wszystkich środków i metod, zapobiegających bezrobociu, a zatrzymując się na samej jego koncepcji, wychodzi z założenia, że jest ono zawsze „wynikiem utraty równowagi między wytwórczością, a spożyciem”. Zapobieganie bezrobociu i następstwom, jakie

ono za sobą pociąga dla klasy robotniczej leży w interesie całego społeczeństwa, bo robotnik pozbawiony pracy, traci swą zdolność nabywczą. Nie należy zatem zaniedbywać żadnej drogi, któraby mu tę zdolność mogła przywrócić.

Całość broszury świadczy o wszechstronnem opanowaniu zagadnienia przez autora. Specjalną wartość zaś nowego wkładu mają rozdziały poświęcone kontroli kredytu. Zajmuje się przeto polityką utrzymania stałego poziomu cen, równowagą między poszczególnymi gałęziami wytwórczości, a zwłaszcza rolnictwem i przemysłem i organizacją międzynarodowej wymiany. Kontrolę kredytu radzi p. F. powierzyć bankom centralnym, które przeciwdziałać będą wahaniom cen i operować skupem i sprzedażą walorów przemysłowych.

Rozważania p. Fussa są ujęte w tak krótkie słowa, że zbyt cennym byłoby je streszczać, odesłać raczej należy czytelników do samej broszury.

2. W organie międzynarodowego stowarzyszenia Association Internationale pour le progrès social wydrukował p. Fuss sprawozdanie z ankiety, rozpisanej przez M. B. P. w Genewie. Ankieta dotyczyła 12 punktów i wywołała studjum prawa porównawczego, ogłoszone w 1925 r. (Etudes et documents, serie C, A 10). Kto chce zatem studjować międzynarodowy stan ubezpieczeń na wypadek bezrobocia, znajdzie tam obfity materiał, gdyż ubezpieczenie obowiązkowe czy fakultatywne istnieje już w 20 państwach, inne zaś zajmują się obecnie jego przeprowadzeniem.

Na tem miejscu zanotować pragnę parę osobistych poglądów sprawozdawcy, zaznaczając, że odnosi się do tej sprawy z punktu widzenia nie moralisty ani prawnika, ale socjologa o szerokich sympatiach humanitarnych. A zatem zgodnie ze swem życiowem stanowiskiem działania międzynarodowego p. Fuss dąży do międzynarodowej konwencji ubezpieczeń od bezrobocia, która obejmowałaby ubezpieczenia obu typów. Sam jednak przechyla się ku systemowi ubezpieczeń obowiązkowych. Uważa, że powinny obejmować wszystkie kategorie robotników zarówno w przemyśle, jak i w rolnictwie, a kładzie nacisk, aby pracownicy z drobnych przedsiębiorstw nie byli od dobrodziejstwa ubezpieczeń wykluczeni. Robotnik nie może być zmuszany do przyjęcia pracy, któraby obniżała jego stanowisko moralne, fizyczne lub pogarszała położenie ekonomiczne. Godnem uwagi jest, że ustawodawstwo Belgii i W. Brytanii zezwala na korzystanie z renty ubezpieczeniowej ro-

botnikom strajkującym, o ile zatarg wywołany został z powodu niedotrzymania umowy przez przedsiębiorcę. Autor zwraca uwagę na konieczność zasiłku wypłacanego przez ubezpieczenie przy bezrobociu częściowym (3—4 dni pracy w tygodniu zamiast 5) oraz dla niektórych robotników sezonowych. Wobec spornej kwestji opłat dla różnych gałęzi przemysłu zależnie od prawdopodobieństwa bezrobocia, p. Fuss oświadcza się za ujednolicieniem opłat i solidarnem ponoszeniem ryzyka. Przyznałabym w tym względzie słuszość autorowi, ponieważ stopień bezrobocia zależy przeważnie od ogólnych koniunktur gospodarczych. Inne warunki dla krajów uboższych nie zawsze byłyby do przyjęcia.

Prof. Dr. Z. Daszyńska Golińska (Warszawa).

Drzewiecki Piotr: Środki zapobieżenia klęsce mieszkaniowej i bezrobociu. Warszawa, „Liga Pracy”, 1927, str. 16.

Przyczynami klęski mieszkaniowej jest brak kapitału i drożyna nowych mieszkań w stosunku do niskich zarobków. Jedynie skutecznym środkiem jest podniesienie ogólnej wytwórczości całego społeczeństwa we wszystkich dziedzinach pracy i produkcji, gdyż tylko w ten sposób można usunąć podane powyżej przyczyny. Sztuczne zapoczątkowanie ruchu budowlanego nie wywoła poprawy, gdyż ruch budowlany jest wynikiem a nie przyczyną prosperacji. Co do środków doraźnych, to źródłem kapitału budowlanego może być, jako malum necessarium, podatek; przedewszystkiem zaś należy obniżyć koszty budowania, co jest możliwe (por. s. 10). Taką pomocą i budową domów powinny się zająć wielkie miasta. Polityka mieszkaniowa Wiednia, polegająca na umiastowieniu domów, jest szkodliwą pod wielu względami. A. S.

Fuss Henri: Zapobieganie bezrobociu i stabilizacja cen życia gospodarczego. Warszawa, Tow. Polityki Społecznej Nr. 4., r. 1928, str. 39.

Autor, od wielu lat zajmujący się zagadnieniem bezrobocia, podaje jak gdyby syntezę współczesnych doświadczeń w dziedzinie walki z bezrobociem, już wynikiem lub dopiero grożącym. Mówi o ubezpieczeniu, o pośrednictwie pracy, o robotach publicznych i repartycji robót, podejmowanych przez władze publiczne. Największą jednak wagę przywiązuje, zgod-

nie z doświadczeniami amerykańskimi, do stabilizacji życia gospodarczego, osiąganej przez stabilizację cen głównie z pomocą kontroli nad kredytem i przez stabilizację pieniądza. Odczyt ten zasługuje na rozpowszechnienie. A. S.

Glass Henryk: Zamach bolszewizmu na młodzież. Dokumenty. Płock, Dobra Prasa, 1927, str. 136.

Broszura, dająca więcej, niż wskazuje tytuł, ma na celu uświadomienie społeczeństwa o akcji, przedsięwziętej planowo przez komunistów, aby opanować Polskę przez młodzież, i o wynikach tej działalności. Opiera się na dokumentach i faktach, przytacza dużo dosłownych wyciągów, jest dokumentem, choć nie stara się o naukowe opracowanie materiału. Sądzę, że sfery inteligentne dowiedzą się z niej wiele rzeczy nowych i — niepokojących. A. S.

Tillinger Tadeusz Inż.: Podstawy psychologiczne wydajności pracy. Warszawa, wydawnictwo Ligi Pracy. 1927. stron 90.

Jest to streszczenie, zresztą bez naukowych abmicyj, lecz jedynie dla praktycznych celów, poglądów socjologa Gustawa Le Bon, wyrażonych zwłaszcza w jego dziełach o prawach rozwoju ludów, o psychologii tłumu, socjalizmu i rewolucji, częściowo podanie ich w dosłownym przekładzie. Podział: prawo psychologiczne rozwoju narodów (11—19), psychologia tłumu (29—58), psychologia socjalizmu (58—84). Tytuł nie zupełnie odpowiada treści książki. A. S.

Starzyński Stefan: Położenie klasy robotniczej po przewrocie majowym. Warszawa, Biblioteka ekonomiczne tygodnika „Przemysł i Handel”, zes. 15, r. 1928, str. 24.

Broszura ma na celu wykazanie, że niezgodnymi z rzeczywistością są poglądy, iż położenie klasy robotniczej pogorszyła się po przewrocie majowym. Autor wykazuje, zresztą przekonująco, że „w okresie od przewrotu majowego, w związku z ogólną poprawą sytuacji gospodarczej Państwa, nastąpiła (!) również poprawa położenia gospodarczego klasy robotniczej” co do zarobku, co do zatrudnienia, co do ilości przepracowanych robotnika godzin i co do spożycia. Końcowe liczby dotyczą pierwszego półrocza 1927 r. A. S.

Współczesne tendencje obowiązkowego ubezpieczenia na wypadek choroby. Tłumaczył T. F. Warszawa, Ministerstwo Pr. i Op. Sp., 1928, str. 24.

Międzynarodowe Biuro Pracy wydało kilka monografii o ubezpieczeniach. Broszurka ta jest przekładem II rozdziału wstępu monografii p. t. „Obowiązkowe ubezpieczenie na wypadek choroby” i dotyczy zakresu ubezpieczeń, świadczeń, podziału ciężarów i zakładów ubezpieczeniowych. Ma charakter syntetyczny i dobrze informujący. A. S.

Dekret o utworzeniu rad gminnych na obszarze b. Królestwa Kongresowego i instrukcja dla rad gminnych. Warszawa. Nakł. Związku Pracowników Administracji Gminnej Rzpltej Polsk. 1927, 8-ka, str. 11.

Hichna Bolesław: Cztery lata pracy w samorządzie (R. 1923—1927) [Łódź] Wyd. Prezydium Rady Miejskiej m. Łodzi (1927), 8-ka, str. 140.

Jeż Henryk: Marksyzm pana Niedziałkowskiego. (Rzecz o książce „Teoria i praktyka socjalizmu wobec nowych zagadnień”). Warszawa. Nakł. Spółdzielni Księgarskiej „Książka” 1927, 8-ka, str. 42.

Kozłowski Władysław: Projekt ustawy o scaleniu ubezpieczeń społecznych, a potrzeby produkcji rolnej. Warszawa 1927, 8-ka, str. 72.

Materiały do dziejów ruchu socjalistycznego w Polsce. Pod redakcją Z. Krasnego. T. I. Socjaldemokracja Królestwa Polskiego i Litwy, Cz. I (1893—1903). Moskwa. Nakł. Centralnego Wydawnictwa Ludów SSSR 1927, 8-ka, str. 208 (Polskie Archiwum Komunistyczne).

Pajderski Sylwester: Stan rozbudowy miasta Poznania (Poznań) 1927, 4-ka, str. 7.

Sprawozdanie Magistratu m. st. Warszawy. Zarząd funduszu dla zatrudnienia bezrobotnych, z robót wykonanych przez bezrobotnych za 1926 rok. (Z ilustracjami i przekrojami w tekście). Warszawa 1927, 4-ka, str. 219.

Ubezpieczenia społeczne w Polsce w 1925 roku. Warszawa. Nakł. Min. Pracy i Opieki Społecznej 1927, 4-ka, str. 30.

Zawadzki Władysław: Polska polityka socjalna a gospodarstwo społeczne. Kraków. Nakł. Towarzystwa Ekonomicznego 1927, 8-ka, str. 22 + 10 nlb. (Wydawnictwo Tow. Ekonomicznego w Krakowie, t. XXV).

Czasopisma: A. B.: Pomoc bezrobotnym (Samorząd Nr. 50. 1927). — A. Z.: Redukcja zasiłków dla bezrobotnych (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 9. 1927). — Aktuarjusz: Główne zasady ubezpieczenia na wypadek bezrobocia (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 11. 1927). — B. R.: W sprawie ubezpieczeń społecznych (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 12. 1927). — Białkowski M.: O metodach i warunkach pracy zawodowej instruktorów gospodarstwa wiejskiego i pracy społecznej (Ty-

godnik Rolniczy Nr. 47—48. 1927). — Biegeleisen L. W. Dr. Prof.; Wykształcenie zawodowe w ośrodkach przemysłowych (Przemysł i Handel, zeszyt 4. 1928). — Bolesta J.: Działalność finansowa polskich ubezpieczeń społecznych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 23. 1927). — Branny F.: W sprawie oświaty pozaszkolnej w samorządzie powiatowym (Samorząd Nr. 51. 1927). — A. C.: Dekret o ubezpieczeniu pracowników umysłowych (Poradnik Spółdzielni Nr. 1. 1928). — Drzewiecki P.: Trzeci Kongres Międzynarodowej Naukowej Organizacji w Rzymie (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 23. 1927). — E. O.: Sprawozdanie Ubezpieczalni Krajowej w Poznaniu za rok 1926 (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych Nr. 1. 1928). — G. C. Dr.: Emeryci państwowi w służbie kas chorych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 11. 1927). — H. K.: Międzynarodowa Konferencja Gospodarcza i stosunek do niej klasy robotniczej (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 9. 1927). — Holitscher A. Dr.: Ubezpieczenia społeczne a walka z alkoholem (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 12. 1927). — J. G.: Uprawnienia długoletnich robotników rolnych (Przemysł i Handel, zeszyt 52. 1927). — J. B.: Trudności w skracaniu czasu pracy w Niemczech; zatarg w przemyśle żelaznym (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 24. 1927). — Jastrzębowski M.: Organizacja ubezpieczeń społecznych, zeszyt 24. 1927). — Tenże: świadczenia ubezpieczeń społecznych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 22. 1927). — Tenże: Środki finansowe ubezpieczeń społecznych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 1. 1928). — Kłaczko S.: Ubezpieczenia chorobowe w latach 1924—25 u nas i zagranicą (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych Nr. 1. 1928). — Tenże: Z działalności kas chorych w Niemczech za 40 lat istnienia (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 12. 1927). — Krieger A.: Naczelna Izba Lekarska o projekcie ustawy o ubezpieczeniach społecznych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 12. 1927). — Kunicki R. Dr.: Memorjał Naczelnej Izby Lekarskiej w sprawie projektu ustawy o ubezpieczeniu społecznym (Przegląd Ubezpieczeń Nr. 1. 1928). — Kuropatwiński W.: W sprawie ustawowego likwidowania analfabetyzmu (Samorząd Nr. 3. 1928). — Nowakowski B. Dr.: Rozporządzenie o zapobieganiu chorobom zawodowym i ich zwalczaniu (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 11 i 12. 1927). — Olszewski K.: O współpracę samorządów z funduszem bezrobocia (Samorząd Nr. 47. 1927). — R.: Płace i zarobki robotnicze w Polsce (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 12. 1927). — Sasorski J.: Zaopatrzenie emerytalne pracowników samorządowych (Samorząd Nr. 46. 1927). — Sochacki W.: Ubezpieczenie emerytalne pracowników samorządowych (Samorząd Nr. 4. 1928). — St. M.: Finansowanie konsumpcji (Przemysł i Handel, zeszyt 1. 1928). — Toepfritz T.: Główne zagadnienia budownictwa mieszkaniowego w obecnej chwili (Samorząd Miejski, zeszyt listopad—grudzień 1927). — W. K.: Praktyczne wyniki ubezpieczenia na wypadek bezrobocia (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 12. 1927). — Wł. B.: Samorządowe budownictwo mieszkań

(Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1927). — Wojtyna J.: Wydajność pracy a płace i bezrobocie (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 23. 1927). — Wóycicki A. Ks. Prof.: Międzynarodowy Zjazd Organizacji Postępu Społecznego (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 12. 1927). — Tenże: Międzynarodowy Zjazd Organizacyjny Postępu Społecznego (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych Nr. 1. 1928). — Zaremba Z.: Płace i ubezpieczenia społeczne (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych Nr. 1. 1928). — Ziemiecki B.: Tendencje rozwojowe ubezpieczenia na wypadek choroby; zasada przymusu, ubezpieczenie, świadczenia, finanse, organizacja ubezpieczenia (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 11. 1927). — Żuławski Z.: Stanowisko związków zawodowych (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 10. 1927). — O projekcie rozgraniczenia źródeł podatkowych państwa i samorządu (Samorząd Nr. 47. 1927). — Rynek pracy w październiku 1927 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 48. 1927). — Rynek pracy w listopadzie 1927 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 52. 1927). — Reforma ubezpieczeń społecznych w Austrii (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 11. 1927). — Projekt ustawy o umowach zbiorowych (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 10. 1927). — Stan rynku pracy na Śląsku (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 21. 1927).

Bibliographie de l'organisation internationale du travail 1916—1926. Genève, Bureau International du Travail 1927, 8-ka, str. 95.

Méthodes (Les) de fixation des salaires minima. Etude internationale. Genève 1927 (Bureau International du Travail, Série D. no. 17).

Roman Jules: L'organisation industrielle américaine appliquée aux entreprises européennes. Paris, Dunod, 1927, 8-ka, str. 251.

Fantini Oddone: Politica economica e legislazione del lavoro in Italia; raccolta completa e ordinata di tutte le leggi e regolamenti sul lavoro, con prefazione del prof. Alfredo Rocco. Firenze. A. Valecchi 1927, 16-ka, str. 1169.

Oehler Adalbert: Düsseldorf im Weltkriege Schicksal und Arbeit einer deutschen Grosstadt Düsseldorf. Ed. Lintz A. G. 1927, 8-ka, str. 673 z tabl.

Wohnungswirtschaft (die) der Stadt Breslau. Denkschrift des Magistrats. Herausgegeben von Martin Fuchs, Fritz Behrendt Breslau. Wohnungsamt der Stadt Breslau 1927, 4-ka, str. 206 z tabl.

DZIAŁ X.

Spółdzielczość.

Godwin Edward: Co czytać z zakresu spółdzielczości? (Katalog informacyjny). W opracowaniu i z przedmową____Warszawa. Wyd. Związku Spółdzielni Spożyców Rzeczypospolitej Polskiej 1927, 8-ka, str. 78

Instrukcja dla kas Stefczyka. Lwów. Nakł. Krajowego Patronatu Spółdzielni Rolniczych 1927, 8-ka, str. 77.

Kwieciński Janusz (Prezes Państw. Rady Spółdz.): Zgłoszenia i ogłoszenia spółdzielni. Warszawa. Wyd. Zw. Spółdzielni Spożywców Rz. P. 1927, 8-ka, str. 57 (Praktyczna Biblioteka Społem nr. 3, t. 3).

Stefczyk Franciszek: Podręcznik dla Kas Stefczyka. Przystosował do zmienionych warunków na podstawie pracy ś. p. Dr. Franciszka Stefczyka p. t. „Podręcznik dla spółek oszczędności i pożyczek systemu F. W. Raiffeisena. Wyd. III, przerobione i uzupełnione”. Leon Twardcki, dyrektor Patronatu Spółdzielni Rolniczych, przy współudziale pracowników patronatu. Wyd. IV (z V tablicami w tekście). Lwów. Nakł. Patronatu Spółdzielni Rolniczych 1927, 8-ka, str. XVI + 397.

Czasopisma: A. N.: Walka o spółdzielczość (Rolnik Spółdzielca Nr. 20. 1927). — Boguszewski J.: Spółdzielnie Związku Spółdzielni Polskich w roku 1926 (Poradnik Spółdzielni Nr. 24. 1927). — Dąbrowski F.: Stan organizacyjny i struktura społeczna spółdzielczości spożywców w Polsce (Społem Nr. 1. 1928). — Goldmann S. Dr.: Sprawa koncentracji handlu spółdzielczego (Poradnik Spółdzielni Nr. 23. 1927). — Hall F. Prof.: Spółdzielczość w Wielkiej Brytanji (Społem Nr. 23. 1927). — J. B.: Spółdzielnie drobnego kredytu (Poradnik Spółdzielni Nr. 22. 1927). — J. M. Dr.: Rywalizacja spółdzielczości ukraińskiej i rosyjskiej w Rosji Sowieckiej (Poradnik Spółdzielni Nr. 22. 1927). — Tenże: Sprawozdanie Związku Ekonomicznego Spółdzielni Kółek Rolniczych za rok 1926 (Poradnik Spółdzielni Nr. 23. 1927). — Kielan F.: Samorząd powiatowy a spółdzielnie rolniczo-handlowe (Samorząd Nr. 49. 1927). — Kwapiński J.: Ruch spółdzielczy a związki zawodowe (Społem Nr. 1. 1928). — K.: Obroty towarowe w Rolnikach Związku Spółdzielni Zarobkowych i Gospodarczych w Poznaniu w handlu rolniczym w roku 1926/27 (Poradnik Spółdzielni Nr. 2. 1928). — Marszałek J. Dr.: Spółdzielnie rolniczo-handlowe i spółdzielnie spożywców w latach 1924 i 1925 (Poradnik Spółdzielni Nr. 24. 1927). — M. P.: Sprawozdanie Związku Spółdzielni Zarobkowych i Gospodarczych w Poznaniu za rok 1926 (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 12. 1927). Osiecimski S. Kółka kontroli mleczności i ich wpływ na rozwój mleczarni spółdzielczych (Tygodnik Rolniczy Nr. 3—4. 1928). — Zacharski A.: Jak zorganizować jajczarstwo w Wielkopolsce i na Pomorzu (Rolnik Spółdzielca Nr. 26. 1927). — Pogląd na rozwój spółdzielni mleczarskich i warunki korzystnego zbytu ich produkcji. Referat wygłoszony na Sejmiku Spółdzielni w Poznaniu (Rolnik Spółdzielca Nr. 1. 1928). — Na marginesie sprawy kredytu dla rękodzieła (Poradnik Spółdzielni Nr. 19. 1927).

Brocard Lucien: La coopération et le mouvement coopératif. Paris, Librairie du Recueil Sirey, 1927, 16-ka, str. 62.

C. Dział socjologiczny.

I. Wydawnictwa zbiorowe. Podręczniki i systemy. Historia socjologii i krytyka.

- Dawis Jerome a. Barres Harry Elmer: Reading in sociology. — New York, 1927, Heath, str. 1065.
- Sumner, William Graham a. Keller Albert Galloway: The science of society. Vol. I. a. II. New Haven, Yale Univ. Press, 1927, str. 1481.
- Jerusalem Wilhelm: Einführung in die Soziologie. Vorw. v. W. Eckstein. Wien 1926. W. Braumüller, str. 218.
- Oppenheimer Franz: System d. Soziologie. Zweiter Band. Der Staat. Jena 1926. G. Fischer, str. X + 859.
- Zorbaugh Harvey: Topical summaries of current literature. Amer. journal of sociology Vol. XXXIII. Nr. 3. Nov. Chicago 1927, str. 444—454.
- Carter Hugh: Research interests of american sociologists. Social Forces Vol. VI. Nr. 2. Dec. 1927. Univ. North Carolina Press, str. 209—212.
- George William H.: Auguste Comte: Sociology a. the new politics. Amer. journal of sociology Vol. XXXIII. Nr. 3. Nov. Chicago 1927, str. 371—381.
- Grab Hermann: Der Begriff des Rationalen in der Sociologie Max Webers. Ein Beitrag zu d. Problemen d. philosophischen Grundlegung d. Sozialwissenschaft. Karlsruhe 1927. G. Braun.
- Spann Othmar: Ein Wort an meine Gegner auf dem Wiener Soziologentage. Kölner Vierteljahrshefte f. Soziologie. 6 Jhrg. H. 4. München Leipzig 1927. Duncker & Humblot, str. 311—336.
- Wiese von Leopold: Ein Brief an Professor Spann in Wien. Kölner Vierteljahrshefte f. Soziologie. Jhrg. VII. H. 1. München—Leipzig 1928. Duncker & Humblot, str. 23—30.
- Kunz J. L.: Jerusalem's „Soziologie des Rechts". Arch. f. Rechts. u. Wirtsch. Philosophie. Bd. XIV. 1926, str. 484—493.

II. Metodologia. Zagadnienia graniczne i ogólne.

Bystron Jan Stanisław: Wstęp do ludoznawstwa polskiego. Lwowska Biblioteka Sławistyczna. Tom II. Lwów, 1926. K. S. Jakubowski; str. VIII + 176.

Prace prof. Bystronia z zakresu etnologii, ludoznawstwa, czy socjologii witane są zawsze przez czytelników z żywym zadowoleniem. Wybitny etnolog, posiada prof. Bystron niezwykle żywy i czynny umysł, olbrzymią rozpiętość zainteresowań, zdumiewającą erudycję w swoim ściślejszym fachu przy równoczesnej dobrej orientacji w t. zw. zagadnieniach

granicznych i naukach pośrednio wiążących się z etnologią, doskonałą technikę pracy i gromadzenia materiałów, a przytem dar niezwykle interesującego i przejrzystego wykładu ujmowanego zawsze w bezpretensjonalną a przecież wytworną formę. Te wszystkie zalety umysłu i talentu pisarskiego autora ujawniły się we „Wstępie” silniej jeszcze, niż w poprzednich jego pracach.

„Wstęp” przedstawia część pierwszą, ogólną, zakrojonej na wielką skalę syntezy dotychczasowego dorobku ludoznawstwa polskiego. Autor ma już zebrany i opracowany olbrzymi materiał do tej syntezy. W niedalekiej przyszłości można więc spodziewać się opublikowania przez prof. Bystronia dalszych części „Ludoznawstwa”, które będą realizacją programu, określonego we „Wstępie”. Wydanie przez autora w tej samej Bibliotece Slawistycznej (T. IV) pracy p. t. „Nazwiska polskie” pozwala żywić nadzieję, że ludoznawstwo polskie znajdzie nareszcie w prof. Bystroniu swego systematyka i syntetyka¹⁾.

„Wstęp” jest skrótem wykładów, jakie autor wygłosił przed paru laty w uniwersytetach poznańskim i krakowskim. Praca dzieli się na dwie części. Część pierwsza omawia problem istoty ludoznawstwa, jego stosunku do innych nauk, praktycznego zastosowania studiów ludoznawczych, kwestię źródeł, wreszcie rozwój badań ludoznawczych w Polsce; zamyka ją krótki przegląd krytyczny literatury obcej.

Ludoznawstwo, podobnie jak etnografię i etnologię, ze względu na przedmiot badania, metodę opracowywania i stawiane cele poznawcze, zalicza autor słusznie do nauk humanistycznych, zwalczając ostro wszelkie próby włączenia ich do grupy nauk przyrodniczych. Przedmiotem ludoznawstwa jest nie „lud”, lecz te „treści” kulturowe, które a) przekazywane są w zasadzie tradycją ustną, bezpośrednią, wskutek czego posiadają odmienną logikę rozwojową i b) nie wykazują tendencji do racjonalistycznej systematyzacji, opartej na sprawdzianach i wymagalnikach wyspecjalizowanych nauk. Ludoznawstwo, podobnie jak etnografia, jest nauką idjograficzną. Zadaniem jego jest opis metodyczny tych treści kulturowych, polegający na a) określeniu ich typowości, b)

¹⁾ „Lud polski” prof. A. Fiszer’a jest pracą zbyt szczupłą w rozmiarach, aby mógł spełnić rolę wyczerpującej syntezy; nie leżało to zresztą w intencji autora, który chciał dać przedewszystkiem podręcznik dla szkół średnich. (v. recenzję podpisanego w zesz. 3. Rok VII. Ruchu str. 535—537.

względnej chronologizacji i c) określeniu zasięgów terytorjalnych czyli lokalizacji przestrzennej.

W części drugiej „Wstępu” omawia prof. Bystron poszczególne grupy zagadnień ludoznawstwa, a więc: grupy etniczne, zawodowe, stanowe i religijne, mowę i znaki konwencjonalne, kulturę umysłową i społeczną, wreszcie kulturę techniczną. Zarówno w części pierwszej, jak i drugiej, podaje autor przy każdym zagadnieniu odnośną literaturę polską i zagraniczną, zebraną sumiennie z ogromnym nakładem pracy i omówioną przez niego krytycznie.

Jako pierwsza systematyzacja i synteza przygniatającego obfitością monograficznych opracowań dorobku ludoznawstwa polskiego zasługuje książka prof. Bystronia na głębokie uznanie, a jej autor na żywą wdzięczność czytelników. Niewątpliwie są w niej pewne braki, z których autor, jak o tem wyraźnie pisze, zdawał sobie zresztą sprawę. Tak np. przedmiot ludoznawstwa nie jest we „Wstępie” jednoznacznie określony, ani wskazany. Myślę, że dla delimitacji kultury ludowej od oficjalnej możnaby, przy odpowiednim rozszerzeniu i modyfikacji, uzyskać szereg istotnych elementów wyróżnienia w definicji przesądu Lehmann'a („Zauberei u. Aberglaube”) i Malinowskiego („Wierzenia pierwotne”). W gruncie rzeczy — co niezbyt wyraźnie zostało podkreślone — cała różnica kultury „ludowej” od „oficjalnej” sprowadza się u autora do psychologicznego rozróżnienia myślenia prelogicznego i jego treści od myślenia logicznego. Przy takiej zasadzie rozgraniczania nasuną się jednak poważne trudności przy włączaniu do ludoznawstwa sztuki ludowej, a w stopniu jeszcze wyższym działu kultury materialnej, w której prelogizm odgrywa często bardzo nieznaczną i wtórną rolę. Mam zresztą poważne wątpliwości, czy postulowana przez Levy-Bruhl'a i wszystkich prawie współczesnych etnologów „fazaprelogiczna” umysłu ludzkiego jest chronologicznie pierwsza. Przeciwnie, wszystko w etnograficznym egzotyku przemawia za ujmowaniem prelogizmu jako pochodnego wytworu życia społeczno-kulturowego, jako produktu ubocznego rozwoju społecznego. Geneza prelogizmu nie da się oczywiście ująć w jakiś stosunek przyczynowy, ale przekonany jestem, że problem ten można będzie rozwiązać w płaszczyźnie zależności strukturalnej, analizując szczegółowo elementy struktury społecznej i kulturowej grup, w których prelogizm występuje w różnym stopniu intensywności. Analiza taka musi uwzględnić i ten moment, że prelogizm nie rozciąga się nigdy na całokształt

wytworów kulturowych, ale zawsze wyraża się tylko w pewnych, dających się określić ich zespołach; a zespoły te i jakościowo i ilościowo są różne przy różnych strukturach społecznych. Ktokolwiek jednak zetknął się bliżej z etnologią i etnografią, ten zrozumie, jak trudno przeprowadzić tu ścisłą delimitację przedmiotu tych nauk i przyzna, że prof. Bystron wskazuje „istotę” ludoznawstwa w sposób najzupełniej wystarczający dla celów orjentacji, a przytem możliwie jasno.

Nie mógłbym natomiast zgodzić się z autorem na określenie zadań i przedmiotu socjologii, ani na wliczenie etnologii „jako nauki teoretycznej” do socjologii. Monografia etnologiczna z dziedziny kultury materialnej np. o łuku, pierwotnych budowlach itp. nie należy przecież do socjologii, nawet wówczas, kiedy pozostając przy dawniejszem jej określeniu, ujmujemy socjologię jako naukę „ogólną” i rozciągamy jej przedmiot możliwie daleko. Chyba że monografia o łuku czy budowlach będzie omawiała ich znaczenie dla kształtowania się stosunków społecznych wewnętrznych, czy zewnętrznych. Szkoda również, że autor zbyt mało miejsca poświęcił przedstawieniu metody typologicznej, która jest zasadniczą metodą całego współczesnego kierunku t. zw. szkoły historycznej w etnologii. W dążności do skracania w druku treści i rozmiaru wykładów, pominął autor omówienie praktycznego znaczenia ludoznawstwa dla prawnika, kryminologa i sędziego, o czem w wykładach swoich dość szeroko mówił.

W doskonale zestawionej bibliografii pominięte zostało ważne i doskonałe dzieło V-tomowe prof. F. Znanieckiego i W. I. F. Thomas'a: *Polish peasant in Europe and America*. Dzieło to, oparte również na materiale etnograficznym, uchodzi w literaturze światowej za klasyczną i jedną z najlepszych monografię socjologiczną (w roku b. wyszło drugie wydanie w 2 tomach na cienkim papierze). Przy literaturze psychologicznej, niezbędnej dla ludoznawcy, dobrze byłoby obok Levy-Bruhl'a dodać prace R. Thurnwald'a, mniej śmiałego w uogólnieniach, ale zato bardziej ostrożnego. Wundt został zupełnie pominięty. Do literatury para-psychologicznej dodałbym programowe „Grundbegriffe d. Parapsychologie” K. Oesterreich'a (1919) i przede wszystkim doskonałe zbiorowe dzieło pod red. M. Dessoir'a „Okkultismus in Urkunden” (wyszły dotychczas 2 tomy w 1925 r.). Kontakt psychoanalizy z etnologią nawiązał nie Freud w 1912 r., lecz Abraham i Riklin w 1908, chociaż, przyznać trzeba, „Totem u. Tabu” Freud'a jest w tej dziedzinie pracą przełomową.

Są to jednak drobne naogół braki, wywołane zapewne niejednokrotnie tendencją autora do możliwej zwężkości w druku. Nie są one w stanie obniżyć o wiele liczniejszych zalet „Wstępu do ludoznawstwa” prof. Bystronia. Wartość jego pracy polega na opanowaniu olbrzymiego materiału, na jasnym i przejrzystym wykładzie, na sumiennem uwzględnieniu wszelkich związków między poszczególnymi problemami ludoznawczymi i związku ich z innymi naukami, na zwartym wreszcie i potoczystym stylu autora.

Miejmy nadzieję, że „Wstęp” nie pozostanie tylko wstępem do rzeczy, które się nigdy nie ukażą, że po „Nazwiskach polskich” pójdą w szybkim tempie, właściwym pracy prof. Bystronia, dalsze części „Ludoznawstwa polskiego”.

Przy sposobności chciałbym wyrazić jedno jeszcze życzenie i zarazem prośbę pod adresem autora: żeby zechciał jak najprędzej wydać swoje wykłady o „Psychologii etnicznej”, które podobno są już przygotowane do druku. Kapitałny materiał, zebrany z niezwykle bogatej i różnorodnej literatury, doskonała klasyfikacja materiału i duże oczytanie autora w dziedzinie psychologii, psychopatologii i socjologii rokuja „Psychologii etnicznej” bez porównania większe i bardziej uzasadnione powodzenie w kołach socjologów i psychologów, od tego, jakim się cieszy niesłusznie w świecie O. Stoll’a: „Suggestion u. Hypnotismus in d. Völkerpsychologie”.

Tadeusz Szczurkiewicz (Poznań).

Plaut Paul: Soziologie als Typologie. Jahrb. f. Charakterologie. Bd. II—III 1926, str. 141—155.

Sauer Wilhelm: Beziehungen zwischen Psychologie u. Soziologie. Eine Auseinandersetzung mit E. Spranger's „Lebensformen”. Arch. f. Rechts- u. Wirtschafts-Philosophie. Bd. XIV., str. 493—501, 1926.

Braileanu T.: Ethik u. Soziologie. Ein Beitrag z. Lösung d. Problems „Individuum u. Gesellschaft”. Czernowitz 1926, R. Schallys, str. 31.

Ogburn William F. a. Goldenweiser Alexander: The social sciences and their interrelations. New-York 1927.

Laird John: The social philosophy of Smith's „Wealth of nations”. Journ. Philos. Studies. Vol. II., str. 39—51, 1927.

Schering M.: Gestalttheorie u. Soziologie. Ethos. II. Jhrg. 2. H. Karlsruhe 1927, G. Braun.

Wąsik Wiktor: Scholja do „Polityki” Arystotelesa. Przegląd Filozoficzny. Roczn. XXX. Zesz. 2/3. Warszawa 1927.

- Kawyn Stefan: Socjologia Słowackiego. Ruch literacki. Rok II. Nr. 10. Warszawa 1927.
- Meuter Hanna: Behaviorismus als psychologisches u. soziologisches Arbeitsprinzip. Kölner Vierteljahrshefte f. Soziologie. Jhrg. VI. H. 4. München—Leipzig 1927. Duncker & Humblot. str. 362—366.
- Burrow Trigant: The social basis of consciousness. New-York 1927. Harcourt, str. 256.
- Finney Ross L.: The problem of social evaluation. Social Forces. Vol. VI. Nr. 2. Dec. 1927. Univ. of North Carolina Press., str. 202—208.
- Znaniecki Florjan: Zadania syntezy filozoficznej. Przegląd filozoficzny. Rocz. XXX. Zesz. 2/3. Warszawa 1927.
- Hankins Frank H.: The latest in the philosophy of history. Social Forces. Vol. VI. Nr. 2. Dec. 1927. Univ. of North Carolina Press., str. 213—216.
- Selincourt de Oliver: Some aspects of the materialistic conception of history. Journ. philos. studies. Vol. II. 1927, str. 190—204.
- Carter Hugh: The social theories of L. T. Hobhouse, Chapell Hill. The Univ. of North Carolina Press. 1927, str. 137.
- Knudson Albert Cornelius: The philosophy of personalism. A study in the metaphysics of religion. New-York 1927, Abingdon Press., str. 438.
- Eckert Christian: Glück u. Glanz des Kapitalismus. Betrachtung u. Beurteilung v. W. Sombarts grossem Werk. Kölner Vierteljahrshefte f. Soziologie. Jhrg. VII. H. 1. München—Leipzig 1928. Duncker & Humblot, str. 55—80.
- Cheliński Stanisław: Schopenhauera teoria prawa i państwa. Kwartalnik filozoficzny. T. V. Zesz. 4. Kraków 1927.
- Michaelis Edgar Dr.: Die Menschheitsproblematik d. freudschen Psychoanalyse. Urbild u. Maske. Eine grundsätzliche Untersuchung z neueren Seelenforschung. Leipzig 1925, J. A. Barth.
- Graber Gustav Hans: Die schwarze Spinne. Menschheitsentwicklung nach Jeremias Gotthelfs gleichnamiger Novelle, dargestellt unter besonderer Berücksichtigung d. Rolle d. Frau. Imago. XI. Bd. Wien—Leipzig—Zürich 1925, str. 254—334.
- Freud Sigmund: Die Widerstände gegen die Psychoanalyse. Imago. XI. Bd. Wien—Leipzig—Zürich 1925, str. 222—233.
- Hermann Imre Dr.: Psychoanalyse u. Logik. Imago-Bücher. Bd. VII. Wien 1924. F. Deuticke.
- Müller-Braunschweig Carl: Beiträge zur Metapsychologie. Imago XII. Bd. Wien—Leipzig—Zürich 1926, str. 1—22.
- Saupe E.: Einführung in d. neuere Psychologie. Osterwieck. A. W. Zuckfeldt 1927, str. VII + 396.
- Wittels F.: Die Technik d. Psychoanalyse. München 1926. J. F. Bergmann, str. IV + 221.

- Petzoldt J.: Komplex u. Begriff. Zeitschrift f. Psychologie. Bd. 99, str. 74—104, 1926.
- Jünger E.: Der Kampf als inneres Erlebnis. 2. Neubearb. Aufl. Berlin 1926. Mittler u. Sohn, str. XV + 114.
- Rubczyński Witold: Psychologia społeczna a uniwersalizm. Przegląd Współczesny. R. VI. Nr. 68. Grudzień. Kraków 1927. Sp. Wydawn., str. 465—477.
- Müller-Braunschweig Carl: Ueber das Verhältnis d. Psychoanalyse z. Philosophie. Imago. XI. Bd. Leipzig—Wien—Zürich. International. Psychoanal. Verlag 1925, str. 1—13.
- Weiss Edoardo Dr.: Die psychologischen Ergebnisse d. Psychoanalyse. Imago XI. Bd. Wien—Leipzig—Zürich 1925. Intern. Psychoanalyt. Verlag, str. 14—31.
- Furrer A.: Ueber d. Bedeutung der „B“ [Bewegungsantworten — prz. red.] im Rohrschachschen Versuch. Imago. XI. Bd. Wien—Leipzig—Zürich 1925. Intern. Psychoanalyt. Verlag, str. 58—83.
- Sperber Alice Dr.: Ueber d. seelischen Ursachen des Alterns, d. Jugendllichkeit u. d. Schönheit. Imago. XL Bd. Wien—Leipzig—Zürich 1925. Intern. Psychoanalyt. Verlag, str. 84—122.
- Morris Charles W.: The concept of the symbol. Journ. of philos. Vol. 24, 1927, str. 253—262 i 281—291.
- Miller E.: Types of mind a. body. New-York 1927. W. W. Norton & Comp., str. 95.
- Bousfield E. G. P. and Bousfield W. R.: The mind a. its mechanism. New-York 1927. Dutton, str. 231.
- Northridge M. A.: Modern theories of the unconscious. Introd. by prof. J. Laid. M. A. Kegan-Paul. London: 1924. Trench, Trübner & Co.
- Dittrich Othmar Dr. Prof.: Geschichte d. Ethik. I—III. Bd. — I. Bd. Altertum bis Hellenismus, str. VIII + 374; II. Bd. Vom Hellenismus bis z. Ausgang d. Altertums, str. VII + 311; III. Bd. Mittelalter bis z. Kirchenreformation, str. 510. Leipzig 1926, F. Meiner.
- Goury Georges: Origine et evolution de l'homme. Paris 1927. A. Picard, str. 405.
- Cassirer Ernst: Philosophie der symbolischen Formen. Zweiter Teil: Das mythische Denken. Berlin 1925. Bruno Cassirer Verlag.
- Wagner H. L. Dr.: Sind seeliche Beeinflussungen wissenschaftlich erfassbar, u. praktisch verwertbar? Imago XII. Bd. Wien—Leipzig—Zürich 1926. Intern. Psychoanalyt. Verlag, str. 500—512.
- Roheim Geza: Die Völkerpsychologie u. die Psychologie d. Völker. Imago XII. Bd. Wien—Leipzig—Zürich 1926. Intern. Psychoanalyt. Verlag, str. 271—291.
- Burrow Trigant (Baltimore): Die Gruppenmethode in d. Psychoanalyse

- (Aus d. engl. Manuskript übers, v. Dr. H. C. Syz.). Imago XII. Bd. Wien—Leipzig—Zürich 1926, str. 211—222.
- Binswanger Ludwig: Erfahren, Verstehen, Deuten in d. Psychoanalyse. Imago XII. Bd. Wien—Leipzig—Zürich 1926, str. 223—237.
- Simonson Emil: Ueber die Anwendbarkeit d. Energielehre in d. Psychologie. Imago XII. Bd. Wien—Leipzig 1926, str. 184—195.

III. Podłoże biologiczne. Warunki zewnętrzne.

- Duprat G. L.: La psycho-sociologie en France. Arch. f. Geschichte d. Philosophie 1925. Bd. XXX, str. 133—160.
- Blondell Ch.: Psychologie pathologique et sociologie. Journ. de psychol. norm. et patholog. Vol. XXII. 1925, str. 326—359.
- Pick R.: Die Geschichte des Gemeinschaftsgefühls u. d. Unsterblichkeitsgedanke. Intern. Zeitschrift f. Individ. Psychologie. Bd. IV. 1926, str. 300 et sq.
- Eliot Thomas D.: Die Verwendbarkeit psychiatrischer Bezeichnungen bei d. Analyse d. sozialen Verhaltens. Kölner Vierteljahrshefte f. Soziologie. Jhrg. VII. H. 1. München—Leipzig 1928. Duncker & Humblot, str. 31—44.
- Valentine P. F.: The psychology of personality. New-York 1927. Appleton, str. 403.
- Lindworsky Johannes: Experimentelle Psychologie. Philos. Handbibliothek, Bd. V. 4. mehrfach veränderte Aufl. München 1927, str. 275.
- Müller-Freienfels R.: Grundzüge einer Lebenspsychologie. Bd. I. Das Gefühl u. Willensleben 1924, str. X + 404. Bd. II. Das Denken u. d. Phantasie 1925. Leipzig (Barth), str. IX + 358. (2. Aufl.).
- Conklin Edmund S.: Principles of abnormal psychology. New-York 1927. Holt., str. 457.
- Josey C. C.: The psychology of religion New-York 1927. Macmillan, str. 373.
- Seeling O.: Der Coueismus in seiner psychologischen u. pädagogischen Bedeutung. Halle - S. 1926. Marhold, str. 70.
- Dryjski A. Dr.: Sugestja i wychowanie. Odb. z „Ruchu pedagog.” Nr. 8, 9 i 10 z 1927. Kraków 1927, str. 32.
- Ivers Helmuth: Die Hypnose im deutschen Strafrecht. Kriminalistische Abhandlg. H. 3, hersgb. v. Fr. Exner. Leipzig 1927, str. 108.
- Hoepfer E. u. Schilder P.: Suggestion u. Strafrechtswissenschaft. Wien 1926. (Holder—Pichler—Tempsky), str. 89.
- Kraft-Ebing B. v.: Hypnotische Experimente. 4. Aufl. Mit e. Vorw. v. A. Moll. Stuttgart 1926. F. Enke, str. 48.
- Baudouin Ch.: Das Wesen d. Suggestion. Einführung in d. Psychol. d. Suggestion u. Autosuggestion. Kritik u. geschichtl. Darstellung. Aus d. franz. v. H. Bethke. Dresden 1926. C. Reissner, str. 120.

- Brun Ch.: Gelehrte in Hypnose. Zur Psychologie d. Ueberzeugung u. Traumdeutung. Leipzig 1926. F. Volckmar, str. 96.
- Brooks C. H.: Die Praxis d. Autosuggestion. Mit einer Einleitg. v. E. Coué. Dresden 1926. C. Reissner, str. 134.
- Conradi F. W.: Unterrichtsbriefe über Suggestion u. Hypnose. 2. Aufl. Berlin S. W. 48. Horstischer Verlag 1926, str. 29.
- Sharma A. K.: The psychological basis of autosuggestion. Monist. Vol. 37. July 1927, str. 404—421.
- Roback A. A.: The psychology of character. New-York 1927. Harcourt, Brace, str. 619.
- Jahrbuch d. Charakterologie. Bd. IV. Hrsgb. v. E. Utitz. Charlottenburg 1927. Pan-Verlag R. Heise, str. 420.
- Prinzhorn Hans: Um die Persönlichkeit. Gesam. Abhandlg. u. Vorträge z. Charakterologie u. Psychopathologie. I. Heidelberg 1927. Niels. Kampmann, str. 236.
- Dryjski A. Dr.: Rozwój nauki o temperamentach. Odb. ze „Szkoły Po-wszechniej” Nr. 5. Warszawa 1927, str. 24.
- Lincoln Edward Andrews: Sex differences in the growth of american shool children. Baltimore 1927, str. 189.
- Meyer Erich W. J.: Zum Sinn u. Wesen d. Geschlechter. Bonn 1925. F. Cohen (autor uczeń M. Scheler’a).
- Guyer Michael F.: An introduction to heredity a. eugenics. Indianapolis 1927, str. 500.
- Rau H.: Die Grausamkeit mit besonderer Bezugnahme auf sexuelle Faktoren. 5. Aufl. Berlin 1925. H. Bardorf, str. VIII + 280.
- Peters Alfred: Psychologie d. Sports. Seine Konfrontierung mit Spiel ta. Kampf. Mit e. Begleitwort v. M. Scheler. Leipzig 1927. Der Neue Geist-Verlag, str. XIV + 93.
- Hellwig Albert: Psychologie u. Vernehmungstechnik bei Tatbestandsermittlungen. Eine Einführung in d. forensische Psychologie. Berlin 1927. Langenscheid, str. 317.
- Kolnai Arel: Max Schelers Kritik u. Würdigung d. Freudschen Libido-lehre. Imago XI. Bd. Leipzig—Zürich—Wien 1925. Intern. Psycho-analyt. Verlag, str. 135—146.
- Hoffmann: Eine Theorie der Pathogenese in d. Psychopathologie. Zeitschrift f. d. ges. Neurol. u. Psychiatrie. Bd. 103, str. 730—750.
- Kretschmer Ernst: Ueber Hysterie. 2. verm. u. verb. Aufl. Leipzig 1927. G. Thieme, str. 128.
- Stekel Wilhelm: Fortschritte d. Sexualwissenschaft u. Psychoanalyse. Bd. II. Wien—Leipzig 1926. F. Deuticke, str. IV + 575.
- Wanke G.: Psychoanalyse. Geschichte, Wesen, Aufgaben u. Wirkung. Halle-S. 1926. C. Marhold, str. XV + 248.

- Hermann Imre Dr.: Fortschritte d. Psychoanalyse 1920—1923. Normal-psychologische Grenzfragen. Imago XI. Bd. Wien—Leipzig—Zürich 1925. Intern.-Psychoanalyt. Verlag, str. 153—177.
- Dryjski A. Dr.: Sen i marzenie senne. Odb. ze „Szkół Powszechnej” Nr. 4. Warszawa 1927, str. 32.
- Reik Theodor: Drei Vorträge: Wie man Psychologe wird; Psychologie u. Depersonalisation; Psychologische Bedeutung d. Schweigens. Wien—Leipzig—Zürich 1928. Intern. Psychoanalyt. Verlag.
- Alexander Franz: Psychoanalyse d. Gesamtpersönlichkeit. Wien—Leipzig—Zürich 1928. Intern. Psychoanalyt. Verlag.
- Freud Sigmund: Studien zur Psychoanalyse d. Neurosen aus d. Jahren 1913 bis 1925. Wien—Leipzig—Zürich 1928. Intern. Psychoanalyt. Verlag.
- Hoche A.: Das träumende Ich. Jena 1927. G. Fischer, str. 190.
- Teller Frida: Libidotheorie u. Artumwandlung. Imago. XI. Bd. Wien—Leipzig—Zürich 1925. Intern. Psychoanalyt. Verlag, str. 335—345.
- Robitsek Alfred Dr.: Der Kotillon. Ein Beitrag z. Sexuelsymbolik. Imago. XI. Bd. Wien—Leipzig—Zürich 1925, str. 421—459.
- Marcus Hugo: Die Paradoxien des Gefühls. Zeitschr. f. ang. Psychologie. Bd. XXIX. H. 3. Leipzig 1927, str. 197—228.
- Smith Adam: Theorie d. ethischen Gefühle. Nach d. Ausg. letzter Hand übers. u. m. Einltg., Anmerkg. u. Registern versehen v. W. Eckstein. Philos.-Bibliothek, 200 Bd. Leipzig 1926. F. Meiner, str. 618.
- Scheler Max: Wesen u. Formen d. Sympathiegefühle, 3. Aufl. Bonn: 1926. F. Cohen, str. XVI + 312.
- Mörs M.: Zur Psychopathologie des Reueerlebnisses. Zeitschr. f. pädag. Psychologie. Bd. 27. 1926, str. 257—266.
- Mörs M.: Zur Psychologie d. Reueerlebnisses. Arch. f. d. ges. Psychologie. Bd. 55, str. 297—361.
- Leroy R.: Les états affectifs dans les hallucinations lilliputiennes. Journ. de psychologie norm. et patholog. Vol. XXII. 1925, str. 152—163.
- Wuerdemann W.: Ueber d. Bedeutung des Gefühls für das Behalten u. Erinnern. Neue psycholog. Studien I. 1926, str. 507—573.
- Lipps Theodor: Vom Fühlen, Wollen u. Denken. Versuch e. Theorie des Willens. 3. Aufl. Leipzig 1926. J. a. Barth, str. VII + 275.
- Neumann J.: Die Gefühle und das Ich. München 1926. J. F. Bergmann, stron 85.
- Hartmann K. J.: Das Wesen d. affektfreien qualitativen Bedeutungsgefühle. Eine Untersuchg. über d. Stand des Gefühlsproblems. Berlin 1926. S. Karger, str. VI + 120.
- Fankhauser E.: Die Affektivität als Faktor d. seelischen Geschehens. Bern 1926. O. Haupt, str. VIII + 118.

- Mackaye Dawid L.: The fixation of vocational interest. Amer. journal of sociology. Vol. XXXIII. Nr. 3. Nov. Chicago 1927, str. 354—370.
- Künkel F.: Die Kritik der Triebe. Intern. Zeitschr. f. Indiv. Psychologie. Bd. V, str. 207—224.
- Levine J.: Das Unbewusste. Aus d. englischen übers. v. A. Freud. Wien—Leipzig—Zürich 1926. Intern. Psychoanalyt. Verlag, str. 215.
- Jung C. G.: Das Unbewusste im normalen u. kranken Seelenleben. 3. verm. u. verb. Aufl. der „Psychologie d. unbewussten Prozesse“. Ein Ueberblick über die moderne Theorie u. Methode d. analyt. Psychologie. Zürich 1926. Rascher & Cie, str. 166.
- Arnold Stanisław Dr. (docent): Geografia Polski. Polska, jej dzieje i kultura od czasów najdawniejszych aż do chwili obecnej. T. I. Zesz. I., str. 1—14 in 4°. Warszawa 1928. Trzaska, Evert, Michalski.
- Schneider Ernst: Ueber Identifikation. Imago XII. Bd. Wien—Leipzig—Zürich 1926. Intern. Psychoanalyt. Verlag, str. 249—262.
- Muller F. O.: Gefühlstheoretisches auf psychoanalytischer Grundlage. Imago XII. Bd. Wien—Leipzig—Zürich 1926, str. 263—267.
- Brun R. (Privatdozent Zürich): Experimentelle Beiträge zur Dynamik u. Oekonomie des Triebkonflikts. Imago XII. Bd. Wien—Leipzig—Zürich 1926, str. 147—170.
- Mc Dougall William: Professor Freuds group psychology a. his theory of suggestion. British journal of medical psychology 1925. Vol. V., str. 14 et sq.

IV. Życie społeczne.

Tillinger Tadeusz Inż.: Podstawy psychologiczne wydajności pracy. Według zasad psychologii zbiorowej Gustawa Le Bon. Wydawn. Ligi Pracy Nr. 43. Warszawa 1927, str. 93 + 3 nlb.

Praca p. Tillingera może być instruktywnym przykładem bezdroża, na jakie zapędza autorów, wykazujących skądinąd najlepsze intencje, kompletny brak orientacji w literaturze omawianego przez nich problemu. P. Tillinger rozpoczął swą psychologiczno-socjologiczną eskapadę z punktu wyjścia niewątpliwie słusznego. W rozprawce p. t. „Wydajność pracy”¹⁾ omówił pokrótce racjonalne zasady działalności gospodarczej, stwierdził jednak w zakończeniu, że rzeczywistość daleka jest od racjonalistycznej teorii ekonomicznej, że działanie owych racjonalnych zasad ulega w życiu codziennym usta-

¹⁾ v. recenzję ks. prof. Szymańskiego w dziale ekonomicznym tego zeszytu.

wicznym zaburzeniom pod wpływem sił irracjonalnych, t. j. „niezależnych od nas czynników psychologicznych”. Omówienie tych irracjonalnych czynników psychologicznych daje autor w „Podstawach”. Jakiś złośliwy chochlik podsunął wszakże autorowi przed wykonaniem planu lekturę dzieł Le Bon'a. Rezultat zetknięcia łatwy do przewidzenia: „Podstawy psychologiczne” zamieniły się poprostu w streszczenie,, zresztą dość sumienne, kilku prac Le Bon'a, przede wszystkim jego: „Lois psychologiques de l'évolution des peuples” i „Psychologie des foules”. Powodzenie, jakim cieszą się dziś jeszcze w pewnych kołach inteligencji dzieła Le Bon'a, autora żyjącego wprawdzie, ale należącego teoretycznie do najstarszej generacji socjologów, wymagałoby osobnego studium psychologiczno-socjologicznego. Brak ścisłości, efektowne i w wielkich łukach wznoszone uogólnienia przy równoczesnym symplizmie konstrukcji, umiejętne przywłaszczanie sobie wyników cudzej pracy, aforystyczny wreszcie tok wywodów i wogóle styl niezwykle sugestywny, to zapewne główne czynniki powodzenia każdej książki naukowej, a raczej pseudo-naukowej. Przyznać trzeba, że „zalety” te posiada Le Bon w stopniu chyba bezkonkurencyjnym. Czytelników o przyrodniczym światopoglądzie, czy choćby przyrodniczym wykształceniu pociąga nadto u Le Bon'a koncepcja „biologicznej tradycji” ras, czy narodów, którą w sposób eklektyczny przyswoił sobie od poprzedników i współczesnych mu badaczy. P. Tillinger zapewnia, że słuszność zasad Le Bon'a stwierdził eksperymentalnie jako inżynier, kierujący robotami wykonywanymi zbiorowo. Argument to niezbyt przekonujący. Wiadomo przecież, jak mało zrozumienia okazuje i jak nikłe wymagania stawia sobie in psychologis, a w wyższym jeszcze stopniu in sociologicis „ściśły” umysł przyrodnika (a „przyrodnikiem” z wykształcenia jest każdy inżynier).

Uznając tedy dobre intencje autora i sumienność streszczenia, podkreślić należy: że psychologia tłumu i psychologia narodu Le Bon'a jest mocno przestarzała, a teoretycznie więcej niż wątpliwa; że Le Bon operuje pojęciem tłumu bez odpowiedzialności i bez żadnych granic, rozciągając określenie „tłum” na wszystkie nieomal grupy społeczne; że tezy jego o psychologii tłumu, które sobie zresztą przywłaszczył od poprzedników, zwłaszcza Sighele'a, uległy w ostatnich latach w socjologii gruntownej rewizji i krytyce nawet w odniesieniu do tłumu sensu striction; że wreszcie grupa gospodarczo-wytwórcza nie jest z istoty swej tłumem ani narodem, a tylko

wyjątkowo, w odpowiednich warunkach ulega tej transformacji. Wniosek stąd jeden: gdyby nawet zagadnienia, poruszone przez Le Bon'a, a streszczone przez autora, były dobrze postawione i rozwiązane tak psychologicznie, jak i socjologicznie, nie byłoby jeszcze żadnego powodu do szukania w nich punktu wyjścia i odpowiedzi na problem psychologicznych podstaw wydajności pracy; zagadnienia te bowiem uwzględniają jedynie część problemów wtórnych, pomijają natomiast zupełnie problemy zasadnicze, związane z tematem pracy. Temat ten można ująć psychologicznie, ściślej mówiąc psychotechnicznie: ze względu na dyspozycje psychofizyczne do określonego rodzaju pracy u poszczególnych robotników, lub socjologicznie: traktując zespół robotników innych grup społecznych, i wykazując, jak owa struktura, dynamice, pozostająca w pewnych określonych stosunkach do innych grup społecznych i wykazując, jak owa struktura, dynamika i stosunki wpływają modyfikująco na aktualizowanie się psychofizycznych dyspozycji u członków grupy wytwórczej. Oczywiście wskazane tu zagadnienia psychologiczne i socjologiczne obejmują tylko problemy zasadnicze w najprostszym schemacie. Do obu sposobów badania istnieje dość obfita literatura w języku niemieckim, a zwłaszcza angielskim. Żałować należy, że autor „Psychologicznych podstaw” nie zetknął się z nią bliżej. Tadeusz Szczurkiewicz (Poznań).

- Weatherly Ulysses G.: Social progress. Philadelphia 1926. J. B. Lippincott Comp., str. 388.
- Dewey John: The public a. its problems. New-York 1927. Holt, str. 224.
- Miranda P. Dr.: Begriff des Wertes u. soziale Anpassung. Arch. f. Rechts- u. Wirtsch.-Philosophie. Bd. XIV. 1926, str. 627—646.
- Neumann J.: Du und der Alltag. Eine Psychologie d. täglichen Lebens. Berlin 1926. M. Warneck, str. 271.
- Szirtes Arthur: Zur Psychologie d. öffentlichen Meinung. Sozialpsychologische Forschg. Bd. 1. Wien—Leipzig 1920. M. Perles.
- Juvalta Erminio: Per uno studio di conflitti morali. Rivista di filosofia. Vol. 18. 1927, str. 137—157.
- Edwards Lyford P.: The natural history of revolution. Chicago 1927. Univ. of Chicago Press, str. 229.
- Marriot sir John A. R.: The mechanism of the modern state: a treatise on the science a. art. of government. New-York 1927. Oxford Univ. Press, str. 620.
- Wesley Charles H.: Negro labor in the United States. New-York 1927. Vanguard Press, str. XIII + 343.

- Mess Henry A.: *The Social Survey of Tyneside an English Social Survey.* Amer. journal of sociology. Vol. XXXIII. Nr. 3. Nov. Chicago 1927, str. 424—430.
- Sternberg Fritz: *Der Imperialismus.* Berlin 1926. Malik-Verlag, str. 614.
- Roffenstein Gaston: *Wirtschaft u. Macht.* Kölner Vierteljahrshefte f. Soziologie. Jhrg. VII. H. 1. München—Leipzig 1928. Duncker. & Humblot, str. 1—22.
- Jung Eugène: *L'Islam et l'Asie devant l'imperialisme.* Paris 1927. Marpan et Cie, str. 316, 15 fr,
- Vaerting M.: *Die Fremdsprachen.* Köln. Vierteljahrshefte f. Soziologie. Jhrg. VII. H. 1. München—Leipzig 1928. Duncker & Humblot, str. 45-54.
- Legrand Georges: *Les grands courants de la sociologie catholique à l'heure présente.* Paris 1927. Edit. Spes., str. 182, 9 fr.
- Proudhon P. J.: *De la création de l'ordre dans l'humanité ou principes d'organisation politique.* Introd. et notes de Bougle et Cuvillier. Paris 1927. M. Rivière, str. 464. (Coll. Oeuvres complètes de Proudhon).
- Grosjean Georges: *Le sentiment national dans la guerre de cent ans.* Paris 1927. Bossard, str. 236.
- Simpson E. N. u. Quinne J.: *Popular justice.* Arch. f. Rechts- u. Wirtsch.-Philos. Bd. XIV. 1926, str. 433—458.
- Cooley E. J.: *Probation a. delinquency. The study a. treatment of the individual deliquent.* New-York 1927, str. 559.
- Wood Arthur, Evans: *A program for criminological research.* Amer. journal of sociology. Vol. XXX III. Nr. 3. Nov. Chicago 1927, str. 424—430.
- Stok Wilhelm: *Der personate Konflikt.* Kölner Vierteljahrshefte f. Soziologie. Jhrg. VI. H. 4. München—Leipzig 1927. Duncker & Humblot, str. 337—361.
- Duprat G. L.: *Etudes sur la contrainte sociale (suite).* La contrainte sociale et le langage. Revue Intern. de Sociologie. 35. Année. Nr. 11/12. Nov.-Dec. Paris 1927, str. 551—560.
- Lewandowski Ludomir: *Nieco o parlamentaryzmie.* Przegląd Współcz. Rok VI. Nr. 88. Grudzień. Kraków: 1927. Sp. Wydawn., str. 490—500
- Swabey Marie C.: *Democracy a. the concept of quantity.* Intern. journal of ethics. Vol. 37. Jan. 1927, str. 189—207.
- Schmitt Carl: *Die geistesgeschichtliche Lage d. heutigen Parlamentarismus.* München 1926. Duncker & Humblot.
- Taine Hipolit: *Głosowanie powszechne.* Tłum. z francuskiego Z. Straszewicz. Wydanie „Ligi Pracy” Nr. 44. Warszawa, 1927, str. 29 + 3 nłb.
- Kot Stanisław: *Z dziejów propagandy polskiej w wieku XVI.* Dyplomaci polscy w Neapolu. Kraków 1928. Sp. Wydawn., str. 24.
- Levinger L. J. Rabbi: *Anti-semitism in the United States.* New-York 1925. Block Publishing Company, str. 120.

- Falmer Gladys L.: The community chest in Virginia cities. *Social Forces*. Vol. VI. Nr. 2. Dec. 1927. Univ. of North Carolina Press, str. 229—236.
- Soecknick Gerda: *Religiöser Sozialismus d. neueren Zeit unter besonderer Berücksichtigung Deutschlands*. Jena 1926, Königsberger, Sozialwissenschaftliche Forschg. Bd. V.
- Anderson W. A.: The occupational attitudes a. choices of a group of college man. Part I. *Social Forces*. Vol. VI. Nr. 2. Dec. 1927. Univ. of North. Carolina Press, str. 278—283.
- Heimann É.: *Die sittliche Idee des Klassenkampfes u. d. Entartung d. Kapitalismus*. Berlin 1927 J. H. W. Dietz. Nachf., str. 94.
- Kloss M.: *Der sittliche Gehalt d. Arbeit u. die Entsittlichung d. deutschen Arbeit durch Marxismus, Versailles u. Dawes*. Langensalza 1926. H. Berger u. Söhne, str. 46.
- Young Kimball: Primitive social norms in present-day education. *Social Forces* Vol. VI. Nr. 2. Dec. 1927. Univ. of North Carolina Press, str. 197—201.
- Jarret Mary C.: Present conditions in education for psychiatric social work. *Social Forces*. Vol. VI. Nr. 2. Dec. 1927. Univ. of North Carolina Press, str. 221—229.
- Hartungen Ch. v. (C. Herting): *Psychologie der Reklame*. 2. verm. Aufl. Stuttgart 1926. C. E. Poeschel, str. XII + 352.
- König Th.: *Reklame-Psychologie; ihr Stand u. ihre praktische Bedeutung* 3. erg. u. durchges. Aufl. München 1926. R. Oldenbourg, str. X + 245.
- Newton Caroline: *Die Anwendung d. Psychoanalyse auf die soziale Fürsorge*. Imago XI. Bd. Wien—Leipzig—Zürich 1925. Intern. Psychoanalyt. Verlag, str. 239—253.
- Wulff M. D.: *Die Koketterie in psychoanalytischer Betrachtung*. Imago XI. Bd. Wien—Leipzig—Zürich 1925. Intern. Psychoanalyt. Verlag, str. 123—134.
- Stern Leopold: *Quelques aspects de l'amour moderne*. Paris 1927. Grasset. 12 fr.

V. Grupy i typy.

- Lowie Robert H.: *The origin of the state*. New York 1927, str. 117. Harcourt Brace.
- Peretiatkowicz Antoni: *Państwo faszystowskie. Bilans rządów pięcioletnich*. Przegląd Współcz. Rok VI. Nr. 66, paźdz., Kraków 1927. Sp. Wydawn., str. 71—89.
- Lyon Jacques: *La Russie soviétique*. Paris 1927. F. Alcan, str. 323, 18 fr.
- Thomas William I. a. Znaniecki Florian: *The polish peasant in Europe and America*. 2. Ed. (drugie, nieco skrócone wydanie 5-t. wydania z r. 1919). Vol. I.—II. New-York 1927. A. A. Knopf. T. I., str. 1116, T. II., str. 1117—2250.

- Das Dorf als soziales Gebilde. Beiträge zur Beziehungslehre H. 1. Hrsgb. v. L. v. Wiese (dzieło zbiorowe). München 1928. Duncker & Humblot, str. X + 90.
- Steiner Jesse Frederick: Interrelation between city a. rural life. Social Forces. Vol. VI. Nr. 2. Dec. 1927. Univ. of North Carolina Press, str. 242—247.
- Street Elwood: Community organisation in Greater St. Louis. Social Forces Vol. VI. Nr. 2. Dec. 1927. Univ. of North Carolina Press, str. 248—252.
- Bastrzykowski Aleksander ks.: Monografia historyczna parafji Jankowice Kościelne Sandomierskie. Warszawa 1927, str. 296 + 62, tabl. in 4°. Nakł. autora.
- Materjały do dziejów ruchu socjalistycznego w Polsce. Pod red. Z. Krasnego. T. 1. Socjaldemokracja Królestwa Polskiego i Litwy. Cz. 1. (1893—1903). Moskwa 1927. Nakł. i druk. Centr. Wydawn. Ludów S. S. S. R., str. 208.
- Armstrong Robert, Cornell: Buddhism and buddhists in Japan. New-York 1927, str. 151.
- Wilken Folkert: Individuum u. Gemeinschaft. München 1928. J. F. Bergmann. (Schriften d. Intern. Gesellschaft f. Individualpsychologie).
- Salomon G.: Individuum u. Gesellschaft. Karlsruhe 1926. G. Braun, str. 198.
- Wolberg Dina: Zur differentiellen Psychologie d. Juden. Experimentelle Untersuchungen an Schülern u. Studenten. Jenaer Beitrag z. Jugend- u. Erziehungs-Psychologie. Langensalza 1927. J. Beltz, str. 32.
- Rumpf Max: Anwalt u. Anwaltstand. Hrsgb. v. Deutsch. Anwaltverein. Leipzig 1926, str. 135.
- Cooley Charles H.: Life and the student. New-York 1927. Knopf, str. 274.
- Netschajeff A.: Psychologische Untersuchungen an Kindern im Alter von 4 bis 8 Jahren. Zeitschr. f. angew. Psychologie. Bd. 29. H. 4/5. Leipzig 1927, str. 375—392.
- Neubauer Vinzenz E.: Ueber die Entwicklung d. technischen Begabung bei Kindern. Zeitschr. f. angew. Psychologie. Bd. 29. H. 4/5. Leipzig 1927, str. 280—336.
- Hoffmann Walter: Die Reifezeit. Grundfragen d. Jugendpsychologie u. Sozialpädagogik. 12. neubearb. Auflg. Leipzig 1926. Quelle & Meyer, str. 336.
- Kautz Heinrich: Im Schatten der Schlote. Versuche zur Seelenkunde d. Industriejugend. Einsiedeln 1926. Benzinger & Co, str. 295.
- Valentiner Theodor: Arbeitspsychologische Feststellungen bei Kindern u. Jugendlichen. Zeitschr. f. angew. Psychologie. Bd. 29. H. 4/5. Leipzig 1927, str. 337—374.
- Heller Theodor: Ueber Psychologie u. Psychopathologie des Jugendlichen. Wien 1927. J. Springer, str. 91.

- Hermes Gertrud: Die geistige Gestalt d. marxistischen Arbeiters u. die Arbeiterbildungsfrage. Tübingen 1926. I. C. B. Mohr, str. 331.
- Lenz Adolf: Grundriss d. Kriminalbiologie. Werden u. Wesen d. Persönlichkeit des Täters nach Untersuchungen an Sträflingen. Wien 1927. J. Springer, str. 252.
- Heindl R.: Der Berufsverbrecher. Ein Beitrag z. Strafrechtsreform. Berlin 1926. Pan-Verlag, str. 560.
- Bramesfeld E.: Der Ingenieurberuf. Entwurf einer psycholog. Berufskunde u. eines psychotechnischen Ausleseverfahrens für Ingenieurberufs-Anwärter. Leipzig 1925. S. A. Barth, str. 94.
- Utitz Emil: Der Künstler. Vier Vorträge. Stuttgart 1925. Ferd. Enke.
- Sorokin Pitirim A.: Leaders of labor a. radical movements in the United States a. Foreign Countries. Amer. journal of sociology. Vol. XXXIII. Nr. 3. Nov. 1927. Chicago, str. 382—411.
- Sawtell Ruth Atis a. Treat Ida: Primitive hearths in the Pyrenees. New-York 1927. Appleton, str. 321.
- Johnson James Weldon: The autobiography of an ex-coloured man. Introd. by Carl van Vechten. New-York 1927, str. 223.
- Keller Albrecht: Der Scharfrichter in d. deutschen Kulturgeschichte. Bonn—Leipzig 1921, str. VIII + 324.
- Mann Otto: Der moderne Dandy. Ein Kulturproblem d. 19. Jahrhundert. Philos. Forschg. hrsgb. v. K. Jaspers H. 1. Berlin 1925.
- Abraham Karl Dr.: Die Geschichte eines Hochstaplers im Lichte psychoanalytischer Erkenntnis. Imago. XI. Bd. Wien—Leipzig—Zürich 1925. Intern. Psychoanalyt. Verlag, str. 355—370.
- Schmitt Carl: Die Diktatur. Von den Anfängen des modernen Souveränitätsgedankens bis zum proletarischen Klassenkampf. 2. Aufl. München 1928. Duncker & Humblot. 11 Mk. (geb. 15 Mk).
- Man de Hendrik: Zur Psychologie des Sozialismus. Jena 1927. Eug. Diederichs, str. 400.
- Krische Paul: Das Rätsel der Mutterrechtsgesellschaft. Eine Studie über die Frühepoche d. Leistung u. Geltung des Weibes. München 1927. G. Müller, in 4°.
- Lévy-Bruhl Lucien: L'ame primitive. Paris 1927. F. Alcan. str. 8 nlb. + 451.
- Dreher E.: Primitives Denken. Zeitschr. f. Parapsychologie. 53. 1926, str. 114-123.
- Balint Alice: Der Familienvater. Imago XII. Bd. Wien—Leipzig—Zürich 1926. Intern. Psychoanalyt. Verlag, str. 292—304.
- Lévy-Bruhl L.: Die geistige Welt der Primitiven. Uebers. v. Margarete Hamburger. München 1927. F. Bruckmann.

VI. Wytwory społeczne.

Lippmann Walter: *Public Opinion*, London 1922, Allen & Unwin, str. 426. — Tenże: *The Phantom Public*, New York, 1925, str. 205.

W rozważaniach gnozeologicznych, które jeszcze do niedawna były ośrodkiem badań filozofii, zajmowano się głównie psychicznymi warunkami poznania. Rozważano podmiot izolowany i jego możliwości poznawcze; nie zajmowano się natomiast faktem, że większą część swych sądów o świecie fizycznym i o rzeczach ludzkich człowiek bierze ze środowiska społecznego, od innych ludzi, którzy również z kolei większą część swej wiedzy nabyli na tej drodze społecznej. Gnozeologia była tedy głównie psychologią poznania; niemal zupełnie natomiast nie była poznaniem socjologią.

Zagadnienie opinii publicznej jest właśnie zagadnieniem, należącym do tej ostatniej dziedziny badań. Zrozumieć bowiem, jak tworzą się te sądy o rzeczach, które stanowią tak zwaną opinię publiczną, to wskazać między innymi, jakie warunki i procesy społeczne składają się na powstanie i upowszechnienie tych sądów. Aby dokładnie zbadać to zagadnienie, należałoby przeprowadzić badania nie tylko, co się tyczy społecznego formowania się sądów, lecz również należałoby wniknąć dokładnie w to, czyje sądy, sądy jakiej podgrupy społecznej, są tą opinią publiczną, zależnie od struktury całej społeczności.

Autor dwóch książek, o których mowa, nie podejmuje tych zadań systematycznie i szczegółowo. Interesują go bardzo, niewątpliwie; i szczególnie w pierwszej z tych książek, w *Public Opinion*, podaje wiele uwag ciekawych, opartych na szerokiej lekturze i, co ważniejsza, na bezpośredniej obserwacji faktów, które zdobył w czasie wojny w służbie informacyjnej Stanów Zjednoczonych. Lecz głównym ośrodkiem jego zainteresowania jest raczej to, jaką funkcję społeczną i polityczną może spełniać opinia publiczna. Prace Lippmanna są z jednej strony krytyką poznania społecznego; lecz jednocześnie są krytycznym rozważaniem roli opinii w demokracjach współczesnych.

Książki jego czyta się z wielkim zainteresowaniem. Pełne są wiedzy jak najbardziej konkretnej, bo opartej na bezpośrednim kontakcie z życiem. A zarazem nie mają tej nużącej, schematycznej pedanterii, która przeważnie właściwa jest dziełom uczonych. Autor ma szeroką bardzo kulturę umysłową.

wą. W analizach psychologicznych widzimy dużą umiejętność chwytania rzeczy nieuchwytnych: James, którego często cytuje, i psychoanalitycy byli mu przewodnikami i wzorem. Z dużą też subtelnością ujmując w swoich wywodach wszystko to, co możnaby nazwać zagadnieniami filozoficznymi widać nawet z kilku trafnych i przenikliwych uwag, że nieobce mu są najsubtelniejsze problemy logiczne. Ma przytem autor odwagę psychoanalityka w odkrywaniu właściwego znaczenia wielu uświęconych frazesów.

W rozumieniu autora głównie stąd płyną wszystkie trudności kierowania sprawami publicznymi, iż ci, w których rękach leży decyzja, nie mają dokładnej znajomości faktów, o jakich mają decydować. A nie mają, i nawet mieć w żaden sposób nie mogą, bo rzeczywistość społeczna przyjęta dziś rozmiary tak potężne, iż nie jest w stanie objąć jej nawet wzrok najbardziej dalekosiężny. Tylko w małej, zamkniętej społeczności wiejskiej każdy jej członek może z autopsji znać wszystko, co ma znaczenie dla życia społeczności. We współczesnej Wielkiej Społeczności (termin, wprowadzony przez Wallasa'a Graham'a) niemożliwa jest taka znajomość rzeczy. Jedne fakty są zbyt odległe przestrzennie. Oto, powiedzmy, d'Annunzio zajmuje Fiume; jakże to odległy fakt dla tych, którzy w Ameryce mają sobie wyrobić o nim opinię i na jej podstawie powziąć decyzję. Lecz, co więcej, oprócz niewidocznych ze względu na odległość, są jeszcze fakty zgoła niewidzialne: nie można jednym rzutem oka objąć pola bitwy, gdzie na kilkuset-kilometrowym froncie walczą miliony żołnierzy. Tutaj zawodzi nie tylko wzrok, lecz nawet wyobraźnia; i to nie tylko wyobraźnia laika w sprawach wojskowych, lecz nawet fachowca. Lecz tam, gdzie otoczenie jest niewidzialne i nawet w wyobraźni nie da się dokładnie przedstawić, tam powstaje pseudootoczenie, na które składają się fikcje, skonstruowane mimowiednie przez człowieka pod wpływem jego schematów myślowych, jego pragnień i uczuć. To pseudootoczenie jest tem medjum fikcyjnym, poprzez które odbywają się nasze reakcje na otoczenie realne; skutki naszych czynów, oczywiście, żłobią swe ślady tylko w tem realnem otoczeniu.

Czynnik subiektywny współdziała zarówno w kształtowaniu widzenia faktów widocznych, jak i w ujmowaniu rzeczy niewidzialnych. Nawet w widzeniu wzrokiem rzeczy wielką rolę mają *stereotypy*, schematy, poprzez które patrzymy na rzeczywistość; i historia malarstwa daje obfite dowody tego, że te stereotypy wizualizacji są różne w różnych

epokach: wystarczy wziąć jako przykład historię pejzażu. Stereotyp panuje również w sferze wyobraźni: według pewnych schematów zwykliśmy sobie przedstawiać rzeczy. Oto fotograf robi zdjęcie marszałka Joffre'a w jego gabinecie pracy; właśnie przed samym zdjęciem zauważa fotograf, że na ścianach nie ma ani jednej mapy. „Wódz bez map na ścianach” koliduje z potocznym schematem naszej wyobraźni; tedy zawieszono mapy, by je zdjąć ze ścian zaraz po sfotografowaniu wodza. Mowa ludzka jest kolekcją stereotypów myślenia, które szczególnie wiele ważą tam, gdzie chodzi o rzeczy niewidzialne. Odpowiednikiem myślowego stereotypu był przez czas długi wyraz „postęp”; odpowiednikami stereotypów dzisiejszych są superlatywy: skok musi być najwyższy, lot aeroplanu najszybszy, objętość pancernika największa, błąd rachunkowy najmniejszy, długość badanej fali najkrótsza. W stereotypach myślano w czasie ostatniej wojny: więc o walce na dwa fronty, o prawach małych narodów. Stereotypy słowne są wyrazem swoistych cech charakteru grupy; tak, rzecz, którą Anglik nazwie interesującą, będzie zdumiewającą dla Francuza, a włoch to samo orzeczenie poprze całym złożonym schematem gestów. Dowcipnie mówi tu też autor o inflacji językowej u narodów romańskich. Charakter stereotypów przyjmują też w naszych rozumowaniach oceny moralne; tak, wiele naszych sądów zależy od tego, co rozumiemy przez „przyszłe pokolenia”, jak daleko tym terminem sięgamy w przyszłość; niemniej ważną rzeczą, co w ocenach będziemy brali za początkową datę takich, czy innych roszczeń historycznych; autor ilustruje to dobitnie na przykładzie Alzacji, do której uroszczenia terytorjalne Francji zależne będą od tego, czy za początkową datę weźmiemy czasy Ludwika XIV, czy Kongres Wiedeński. W tych stereotypach ukrywają się *implicite* nasze wartościowania i nasze interesy. Doskonale ilustruje to autor na roszczeniach terytorjalnych fikcyjnego państwa, które jednego odcinka terenowego żąda dla siebie dla zaokrąglenia granic, innego z tej racji, że kiedyś należał do niego, a jeszcze innego dlatego, że na nim znajdują się potrzebne mu pokłady mineralne. (Tak właśnie torowało sobie drogę do Śląska Cieszyńskiego jedno z państw z Polską sąsiadujących).

W niewielu tylko rzeczach możemy mieć własną dokładną wiedzę, któraby pozwalała odróżnić fałsz od prawdy; w innych co najwyżej potrafimy poznać się na tem, czy ci, którzy nam zdają sprawę z jakichś faktów, są wiarygodnymi

informatorami. Korygować nasze poglądy i zabezpieczać się od błędu możemy jedynie przez zwiększenie ilości niezależnych od siebie źródeł informacji. Lecz to oparcie się na myśli wielu ludzi nie jest myśleniem zbiorowym wielu. Autor uważa za niemożliwe twórcze myślenie dużych zbiorowości: to też według niego tylko nieliczna grupka może tworzyć nowe idee i projekty, wielka grupa może co najwyżej wypowiadać swą zgodę lub dać aprobatę. Słusznie też zauważa, że „liczna grupa może dokonywać wyboru ludzi dopiero wtedy, gdy nieliczni dokonają uprzednio nominacji kandydatów”. Z naciskiem też podkreśla autor rolę przywódców w życiu społecznym i państwowym.

Niemniej, nie można powiedzieć, aby nie był demokratą. Wprowadzie realistycznie patrzy się na fikcje demokratyczne: za taką uważa „suwerenność” ludu, a opinię publiczną w późniejszej swej pracy wręcz nazywa fantomem. Wskazuje przytem słusznie na dwa fakty: na to, jak mało czasu poświęca przeciętnie człowiek współczesny na czytanie dzienników, z których głównie czerpie swą wiedzę o rzeczach społecznych, oraz na to, że zmniejsza się coraz bardziej udział w wyborach. Lecz widzi autor pewne rozwiązanie problemów demokracji.

Ze słusznego wychodzi założenia, rozróżniając w każdej sprawie ludzkiej, w każdym działaniu i w każdym konflikcie, czynnych aktorów i biernych widzów (agents and bystanders). Tylko pierwsi mają dostateczną wiedzę w danej sprawie na to, ażeby kompetentnie ją rozstrzygać. Drudzy są „publicznością, która przychodzi w środku trzeciego aktu i opuszcza widownię przed spuszczeniem kurtyny”. Konflikty społeczne powstają, oczywiście, pomiędzy aktorami, nie zaś pomiędzy widzami. Władze państwowe powołane są do likwidowania tych konfliktów. Lecz likwidacja ta nie powinna się odbywać na drodze przymusu; najbardziej stałą równowagę osiąga się wówczas, gdy wyrównanie konfliktu dokona się na drodze bezpośredniego oddziaływania wzajemnego stron. Dopiero wówczas, gdy na tej drodze bezpośredniej wyrównania osiągnąć nie można, ingerować winna władza; a dopiero wtedy, gdy i ta konfliktu rozwiązać nie może, należy rekurować do opinii publicznej. Nie znaczy to jednak, by opinia ta mogła kompetentnie rozwiązywać meritum sprawy; jej współdziałanie jest, że tak powiem, formalne: sama obecność tego „świadka” staje się dynamicznym czynnikiem, wpływającym na przebieg konfliktu. Opinia odpowiedzieć może co najwyżej na

dwa pytania: czy norma, regulująca stosunek pomiędzy stronami sporu, jest wadliwa, oraz jak znaleźć czynnik, który według największego prawdopodobieństwa będzie umiał normę tę poprawić. Ważną przytem niezmiernie jest rzeczą, aby w kształtowaniu opinii nie brały udziału, nawet w sposób ukryty, strony zainteresowane. Ujawnieniu, kto w danym konflikcie jest zainteresowaną stroną, ma być według autora pomocna publiczna dyskusja sprawy. Tak tedy „istotą rządu ludowego jest wspierać i okazywać pomoc czynnym aktorom, gdy wszystko idzie dobrze; wspierać zaś i dawać pomoc widzom, gdy bieg rzeczy zdaje się być zły”.

Opinia publiczna, aby spełnić swe zadanie ogólne i rozpoznać, że norma istniejąca jest niesłuszną, potrzebuje wyraźnych, uderzających probierzy. Takimi są według autora sprawdziany: faktyczne podporządkowanie się normie i gotowość poddania konfliktu badaniu przez widzów. Norma jest wadliwa, gdy wielu ją przekracza i jej się przeciwstawia; niesłuszną również, gdy jedna strona zainteresowana wzbrania się poddać ją dyskusji.

Publiczność tedy nie może być w żadnej sprawie społecznej czynnym wykonawcą; tej podstawowej prawdy społecznej nie widziała nigdy demokracja, która, personifikując lud, czyniła z publiczności niedojrzałego wykonawcę we wszelkich sprawach społecznych. To też demokracja nie podjęła nigdy zadania, polegającego na tem, aby kształcić kompetentnego widza, członka publiczności.

Pomysły z dziedziny techniki społecznej, które rozwija autor, dotyczą właśnie tego, jak dać zarówno wykonawcy, jak widzowi, maksimum dobrych, bezstronnych wiadomości w każdej sprawie: obmyśla autor zorganizowany na wielką skalę aparat informacyjny. Słusznie chce go oddzielić całkowicie do agend władzy wykonawczej; zbieranie informacji winno bowiem mieć charakter obiektywnego gromadzenia faktów, bez zgóry powziętych założeń. Na przykładzie przedstawia autor, jak sobie wyobraża wyniki nagromadzenia materiału informacyjnego i oparcia każdej dyskusji i każdego sporu o taki materiał. Oto, powiedzmy, ktoś rzuci ogólne zdanie, że praca w danym miejscu i w danym czasie jest wyzyskiwana. Sięgamy po dane statystyczne: okazuje się, że z grup twórczych A, B i C dwie pierwsze są bardzo dobrze wynagradzane; tylko C pobiera płace poniżej minimum egzystencji. Frazes ustępuje miejsca realistycznemu twierdzeniu, które

może się teraz stać podstawą do kompetentnego działania techniki społecznej.

Tem muszę zamknąć ogólnikowe przedstawienie treści tych dwóch interesujących, inteligentnie i żywo napisanych książek. Na zakończenie dodam tylko, że wiele przenikliwych i głębokich uwag znajdzie czytelnik również poza głównym gościńcem myśli autora. Nadzwyczajnie trafne są krytyczne uwagi autora o gildyzmie angielskim, naprzykład; z obszernej literatury polemicznej w tej sprawie wyróżniają się ujęciem związęłem najgłębszych podstaw tego prądu społecznego. Niemniej przenikliwe jest to, co mówi autor o istocie i roli dziejowej liberalizmu. Czesław Znamierowski (Poznań).

Rivers W. H. R. *Psychology and Ethnology*. London, 1926.

Kegan Paul, Trench & Trubner, str. 317.

Ogólną charakterystykę tego przedwcześnie dla nauki zmarłego autora podałem na tem miejscu przed paru laty *), podkreślając bogatą jego i wszechstronną działalność naukową. Doskonałą ilustracją tej wszechstronności jest i ta nowa książka Riversa, składająca się z 21 szkiców i artykułów, zebranych przez przyjaciela autora, znakomitego egiptologa, E. Smith'a. Niepodobna w kilkunastu wierszach recenzji podać całego bogactwa treści tych artykułów, z których jedne omawiają sprawy czysto psychologiczne, naprzykład pojęcie „cenzora” u Freuda; inne zajmują się zagadnieniami medycyny pierwotnej (masaż w Melanezji), jeszcze inne zaś poszczególnymi wytworami techniki i wytwórczości (podwójna łódź, uprawa rośliny taro). Tematy to niezmiernie odległe od siebie: niemniej jest coś, co w ujęciu Riversa wiąże je w jedno: pogląd na to, w jaki sposób przekształca się i rozwija kultura.

Rivers jest mianowicie gorącym nietylko zwolennikiem, lecz propagatorem poglądu, że zbieżności kulturalne wynikają z przeniesienia wytworów od jednego ludu do innego; równoległość ewolucji różnych ludów zdaniem jego nie wystarcza do wyjaśnienia uderzających podobieństw. W artykule „Etnologiczna analiza kultury” opowiada właśnie historję swego „nawrócenia”, którego punktem wyjścia było badanie dziejów małżeństwa w Melanezji. W pierwszym stadium tego badania stwierdził Rivers, że u podłoża struktury socjalnej badanych społeczności leżeć musiała organizacja dwudzielna, po-

*) *Ruch Socjologiczny*, 1925, str. 1132.

łączona z systemem matrilinealnym, na którym później rozwinęła się inna forma, kupowanie żony, nie związanej żadnym stosunkiem pokrewieństwa. Później zwrócił autor uwagę na lingwistyczną stronę ustroju rodzinnego. Tu się okazało, że terminy, oznaczające stosunki rodzinne, dzielą się na dwie klasy: jedne upowszechnione w całej Oceanji, drugie odmienne w różnych regionach kulturalnych. Okazało się przytem, że terminy jednorodne odpowiadały stosunkom rodzinnym, które uległy znacznym zmianom, że terminy zaś drugiej klasy odnosiły się do stosunków, które prawdopodobnie tworzyły wcześniejsze podłoże struktury społecznej. To naprowadziło go na myśl, że pierwotnie zróżnicowana ludność Oceanji uległa kiedyś w dziejach uniformizującemu wpływowi jakiejś ludności napływowej. Potwierdzenie swego przypuszczenia znalazł w innej jeszcze instytucji społecznej, a mianowicie w tajnych towarzystwach, rozpowszechnionych w Oceanji. Ta instytucja da się wytłumaczyć, według Riversa, tylko wtedy, gdy przyjmiemy, że w niej imigranci sprawowali praktyki rytualne, które przynieśli ze swej ojczyzny. Bliższe wejrzenie w te praktyki nasunęło mu dalej wniosek, że ustrój społeczny imigrantów był patrilinealny, że znali oni kult przodków, i że w ich wierzeniach istniały przynajmniej zaczątki totemizmu. Jeszcze dokładniejsze badanie zaś nasunęło Riversowi myśl, że imigracja nie była tu procesem jednorazowym. Koncepcję imigracji spróbował, dalej, rozszerzyć na Australję; i tu okazała się płodna; ludy australijskie w jej świetle przestały być najprostsze, nierozkładalne ukształtowaniem etnicznem.

Według Riversa nie było przypadkiem to, że właśnie badanie struktury społecznej stało się tak potężną dźwignią metodologiczną, wyważającą przyjęte i uświęcone poglądy. Ustrój społeczny bowiem wśród elementów ludzkiej kultury jest tym, który wpływom zewnętrznym ulega najbardziej opornie. Najłatwiej, przy zewnętrznym i epizodycznym nawet kontakcie przejmują jedne ludy od innych kulturę materialną; dość łatwo ulegają wpływom językowym; i nawet wierzenia religijne łatwiej dadzą się przeszczepiać, niż ustrój rodzinny i społeczny. Niemniej, autor nie rezygnuje z badań kultury materialnej dla potwierdzenia swej tezy, która zresztą jest tezą naczelną całej coraz bardziej się rozrastającej szkoły historycznej, — tezy, która u Riversa wyraża się między innemi w tem, że przypisuje on wielkie znaczenie wpływowi imigracji, na-

wet słabej liczebnie, lecz mającej zdecydowaną przewagę kulturalną nad ludnością tubylczą.

Że wywody Riversa, oparte na rozległej autopsji faktów, ożywione jedną, potężną kierowniczą myślą badawczą, czyta się z wielkiem napięciem uwagi i z głębokiem zadowoleniem intelektualnem, o tem rozwodzić się nie trzeba.

Czesław Znamierowski (Poznań).

Thomas Harrison C. a. Hamm William A.: The foundations of modern civilisation. New-York 1927. Vanguard Press, str. 257.

Hart Hornell: The history of social thought. A consensus of american opinion. Social Forces. Vol. VI. Nr. 2. Dec. 1927. Univ. of North Carolina Press, str. 190—196.

Cunow Heinrich: Allgemeine Wirtschaftsgeschichte. Eine Uebersicht über d. Wirtschaftsentwicklung von d. primitiven Sammelwirtschaft bis zum Hochkapitalismus. I. Bd. Die Wirtschaft d. Natur- u. Halbkulturvölker. Berlin 1926, str. 547, in 4°.

Moszyński Kazimierz: Badania nad pochodzeniem i pierwotną kulturą Słowian. I. Nakł. Pol. Akad. Umiej. Kraków 1925, str. 140 + 4 nłb.

Pomorze i Ziemia Chełmińska w przeszłości. Dzieło zbiorowe w opracowaniu: J. Kostrzewskiego, K. Tymienieckiego, W. Konopczyńskiego, A. Wojtkiewicza, T. Grabowskiego, W. Semkowicza i inn. Poznań 1927, str. 323.

Mitteilungen zur jüdischen Volkskunde. Jhrg. XXIX. Hrsgb. v. Dr. M. Grunwald. Wien 1926.

Crawley A. E.: The mystic rose. New-York 1927. 2. vols., str. 615. (Liveright).

Marbach Otto Dr.: Die Bezeichnungen f. Blutsverwandte. Ein Beitrag z. Wortforschung auf psychoanalyt. Basis. Imago XII. Bd. Wien—Leipzig—Zürich 1926, str. 478—489.

Allport Floyd H.: The nature of institutions. Social Forces. Vol. VI. Nr. 2. 1927. Univ. of North Carolina Press, str. 167—179.

Harrison Jane Ellen: Themis: a study of the social origins of Greek religion. 2. éd. revis. New-York 1927. Macmillan, str. 505.

Forbes Allyn B.: The literary quest for utopia 1880—1900. Social Forces Vol. VI. Nr. 2. Dec. 1927. Univ. of North Carolina Press, str. 179—189

Beuick Marshall: The declining immigrant press. Social Forces. Vol. VI. Nr. 2. Dec. 1927. Univ. of North Carolina Press, str. 257—263.

Forst-Battaglia Otto: Wśród czasopism i dzienników niemieckich. Przegl. Współcz. Rok. VI. Nr. 68. Grudzień 1927: Kraków, Sp. Wydawnicza, str. 422—445.

- Steiner Jesse Frederick: The rural press. Amer. journal of sociology. Vol. XXXIII. Nr. 3. Nov. 1927. Chicago, str. 412—423.
- Pipkin C. W.: The idea of social justice. New-York 1927, Macmillan, str. XVI + 595.
- Hoover Gleen E.: Justice and wages. Social Forces Vol. VI. Nr. 2. Dec. 1927. Univ. of North Carolina Press., str. 271—277.
- Liepmann M.: Amerikanische Gefängnisse u. Erziehungsanstalten. Ein Reisebericht. Hamburg. Schriften z. ges. Strafrechtswissenschaft. H. 11. Berlin—Hamburg—Leipzig 1927, str. 76.
- Barnes Harry Elmer: The evolution of penology in Pennsylvania. Indianapolis 1927.
- Koranyi Karol: Czary w postępowaniu sądowym. Szkic prawno-etnologiczny. „Lud”. Serja II. T. V. Zesz. 1—4. Og. zbioru T. XXV. Rok 1926. Lwów, str. 7—18.
- Fischer Adam: Opowieść o czarownicach z doliny nowotarskiej. Lud. Serja II. T. V. Zesz. 1—4. (Og. zbioru T. XXV). Rok 1926. Lwów, str. 78—94.
- Leonhard Adam: Das Rätsel d. Totemismus. Der Querschnitt. V. Jhrg. H. 7. Berlin 1925.
- Pollak-Rudin R.: Magie als Naturwissenschaft. Leipzig—Wien 1921. F. Deuticke.
- Pollak-Rudin R. u. Schulhof F.: Grundlagen d. experimentellen Magie. Leipzig—Wien 1921. F. Deuticke.
- Bernhard W. J.: Taboo in lino-cuts. (limited ed.) New-York 1927, stron 171.
- Frazer J. G.: Le cycle du rameau d'or. Tabou et les périls de l'âme. Trad. par H. Peyere, Paris 1927. P. Geuthner, str. XI — 446, 50 fr.

VII. Varia.

- Dobrzyńska-Rybacka Ludwika Dr.: (Docentka Uniwersytetu Poznańskiego): Nauka obywatelstwa na podstawie socjologii. Tom I. Zesz. 1. Poznań, 1927. Krajowy Instytut Wydawniczy, str. 119.
- Guenon Rene: La crise du monde moderne. Paris 1927. Bossard, str. 248, 12 fr.
- Wolff H.: Theoretische Statistik. (Grundrisse z. Studium d. Nationalökonomie. Bd. XX). Jena 1926. G. Fischer, str. XXIV + 453.
- Taft Donald R.: Immigration a. international problem. Social Forces. Vol. VI. Nr. 2. Dec. 1927. Univ. of North Carolina Press, str. 264—270.
- Symonolewicz Konstanty: Przekleństwo smoka. Ostatnie wypadki w Chinach. II. Przegl. Współczesny. Rok VI. Nr. 66. Paźdz. 1927. Kraków. Sp. Wydawn., str. 125—132.

- Ciesielska-Borkowska Stefanja: Reforma szkolnictwa we Francji na tle społeczno-ekonomicznych warunków chwili obecnej. Przegląd Współczesny. Rok VI. Nr. 68. Grudź. 1927. Kraków. Sp. Wydawn. str. 478—489.
- Posner Stanisław: Unja międzyparlamentarna. Przegląd Współczesny. Rok VI. Nr. 67. Listopad 1927. Kraków. Sp. Wydawn., str. 208—213.
- Sokal Franciszek: Polska i Liga Narodów. Przegląd Polityczny. Rok IV. T. VII. Zesz. 2., paźdz. Warszawa 1927.
- Ruecker Emil: Ósme Zgromadzenie Ligi Narodów. Przegląd Współczesny. Rok VI. Nr. 67. Listopad 1927. Kraków. Sp. Wydawnicza, str. 263—301.
- Smogorzewski G.: Le jeu complexe de partis en Pologne. Paris 1928. Gebethner i Wolf, str. 29.
- Luetgebrune Dr.: Parteifunktionär u. Zeuge. Arch. f. ges. Psychologie. 59. Bd., str. 163—178.
- Mitscherlich Waldemar Dr.: Moderne Arbeiterpolitik. Leipzig 1927. C. L. Hirschfeld, str. 109.
- Dietrich, Langenbeck, Moede, Rupp: Aufgaben u. Grunlagen d. psychologischen Arbeitseignungsprüfung. Leipzig 1926. Verlag Chemie, str. V + 91.
- Henderson Ernst R.: Ethical basis for economic reward. Intern. journal of ethics 1927. Vol. 37, str. 349—361.
- Corcos Fernand: Le catéchisme des partits politiques. Paris 1927. Edit. Montaigne, 15 fr.
- Burns C. Delisle: Progressive morality. Intern. journal of ethics. Vol. 37 1927, str. 225—238.
- Rostworowski Jan: Piękno ideałów rycerskich a dążenia katolickiego pacyfizmu. Przegląd Powszechny. T. 177. Nr. 529. Kraków 1928.
- Żeromski Stefan: Elegje i inne pisma literackie i społeczne. Przyg. do druku W. Borowy. Warszawa 1928. J. Mortkowicz, str. VIII + 425 + 1 nlb.
- Zdziechowski Marjan: Antyromantyzm i antygermanizm. Przegląd Współczesny. Rok VI. Nr. 68. Grudzień 1927. Kraków. Sp. Wydawn., str. 353—372.
- Kolbuszewski Stanisław: Stanisław Wyspiański a romantyzm polski. Poznań 1928. Fiszer i Majewski, str. 264.
- Sterzinger Othmar: Ueber d. sogenannte Verteilung d. Aufmerksamkeit. Zeitschr. f. angew. Psychologie. Bd. 29. H. 3. Leipzig 1927, str. 177—198.
- Reichardt Hans Dr.: Die Früherinnerung als Trägerin kindlicher Selbstbeobachtungen in d. ersten Lebensjahren. Halle 1927. C. Marhold, str. VIII + 367.
- Görland A.: Ueber den Begriff d. Luxus. Kantstudien, Bd. 31, str. 27—46.

- Schramm Wiktor Dr.: Targ ziemią w województwach poznańskim i pomorskim w latach 1920—1925. Poznań 1927, str. XX + 538.
- Kostrzewski Józef: Pradzieje Gdańska i jego najbliższej okolicy. Lwów 1927 (Ossolińskich), str. 14.
- Kuchta Jan: Polskie podania ludowe o człowieku na księżycu. „Lud”. Serja II. T. V. Zesz. 1—4. Og. zbioru T. XXV. Rok 1926. Lwów, str. 38—51.
- Sochaniewicz Kazimierz: Miary roli na Podhalu w ubiegłych stuleciach. „Lud”. Serja II. T. V. Zesz. 1—4. Og. zbioru T. XXV. Rok 1926 Lwów, str. 19—37.